

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ**
UNIVERSITY OF PATRAS

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

(ΠΡΩΗΝ ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ)

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Το μέλλον των εθνικών οικονομιών αλλά
και της παγκόσμιας οικονομίας
μετά την πανδημία του κορωνοϊού**

ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ ΘΩΜΑΣ

ΓΚΙΕΡΓΚΟ ΣΤΕΛΙΟ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ

ΕΠΟΠΤΕΥΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ

ΚΑΜΠΟΥΡΗ ΜΑΡΙΑ

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΥΠΟΤΡΟΦΟΣ

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ 2020

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με την παρούσα πτυχιακή εργασία κλείνει ο κύκλος σπουδών των σπουδών μας στο τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής, της Σχολής Διοίκησης Οικονομίας του ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας. Οι γνώσεις που έχουμε αποκτήσει είναι πολύτιμες.

Το θέμα της πτυχιακής μας είναι «Το μέλλον των εθνικών οικονομιών αλλά και της παγκόσμιας οικονομίας μετά την πανδημία του κορωνοϊού», ένα επίκαιρο και ενδιαφέρον θέμα και γι' αυτό θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε την καθηγήτριά μας, κ. Καμπούρη Μαρία που το πρότεινε και μας δέχθηκε να διεξάγουμε την έρευνα.

Την καθηγήτριά μας, κ. Καμπούρη Μαρία την ευχαριστούμε επιπρόσθετα για την ουσιαστική βοήθεια που μας παρείχε κατά τη διάρκεια εκπόνησης της πτυχιακής εργασίας όταν αυτό απαιτήθηκε και για την άψογη συνεργασία μαζί της.

Τέλος, ο καθένας μας ξεχωριστά, ευχαριστεί την οικογένειά του, για την αμέριστη συμπαράσταση που του παρείχαν καθώς η εκπόνηση της πτυχιακής συνέπεσε με τις δύσκολες ώρες εγκλεισμού στο σπίτι λόγω του κορωνοϊού.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η έλευση ενός ιού έπιασε απροετοίμαστη την διεθνή κοινότητα. Η αδυναμία αντιμετώπισής του με φαρμακευτική αγωγή, οδήγησε τις κοινωνίες σε καραντίνα με αποτέλεσμα μια κρίση υγείας να μετατραπεί σε οικονομική κρίση. Οι επιχειρήσεις σταμάτησαν να λειτουργούν και η ζήτηση ελαχιστοποιήθηκε.

Η παγκόσμια οικονομία συνολικά αναμένεται να οδηγηθεί σε ύφεση για το 2020, με την Ευρώπη να επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό και την Ελλάδα σε ακόμη περισσότερο.

Οι κυβερνήσεις για να μετριάσουν τις επιπτώσεις της κρίσης παίρνουν μέτρα στήριξης των οικονομιών τους, στηρίζοντας τις πληττόμενες επιχειρήσεις και τους ανέργους, παρέχοντας την μέγιστη δυνατή ρευστότητα. Κάθε κράτος βοηθάει την εθνική του οικονομία ανάλογα με τις δικές του δυνατότητες και τη δικιά του πολιτική.

Η Ευρωπαϊκή ένωση ως συνομοσπονδία κρατών, παίρνει αποφάσεις τις χώρες μέλη της.

Η Ελλάδα ως αδύναμη οικονομία αναμένεται να υποστεί μεγάλο πλήγμα από την κρίση. Παρόλη την καλή πορεία που είχε πριν ξεσπάσει ο κορωνοϊός, αναμένεται να οδηγηθεί σε μεγάλη ύφεση και υψηλά ποσοστά ανεργίας. Οι αποφάσεις της Ευρώπης αλλά και η πορεία του τουρισμού θα καθορίσουν τα τελικά αποτελέσματα.

Πολλές χώρες με αναδυόμενες αγορές θα αντιμετωπίσουν πρόβλημα στη διαχείριση του χρέους τους, με αποτέλεσμα να δανειστούν και να καταφύγουν σε μηχανισμό στήριξης. Επίφοβες για την ίδια κατάληξη είναι οι μεσογειακές χώρες, που προσπαθούν να το αποφύγουν μέσω της έκδοσης ενός ευρωομολόγου.

Η κρίση θα επιφέρει δομικές αλλαγές στο οικονομικό σύστημα κυρίως στην υγεία, επηρεάζοντας παράλληλα την εργασία, τον ψηφιακό μετασχηματισμό, την παραγωγή, τις μεταφορές και το περιβάλλον. Η παγκοσμιοποίηση θα δεχθεί ισχυρό κτύπημα από τις εξελίξεις.

Το 2021 αναμένεται να είναι χρονιά ανάκαμψης, χωρίς ωστόσο η οικονομία να επανέλθει στα επίπεδα του 2019.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Κορωνοϊός, εθνική οικονομία, παγκόσμια οικονομία, οικονομική κρίση, μεταβολή του ΑΕΠ, ποσοστό ανεργίας, αγορά εργασίας, δείκτης PMI, δείκτης ESI, εθνικό χρέος, Ευρωπαϊκή ένωση, Διεθνές νομισματικό ταμείο, Κένυς, αποπαγκοσμιοποίηση, κρίση χρέους, υγεία.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πίνακας Περιεχομένων

1	Εισαγωγή.....	1
1.1	Επιλογή θέματος - Προβληματική	1
1.2	Δομή εργασίας.....	2
2.	Κορωνοϊός.....	4
2.1	Τι είναι ο κορωνοϊός.....	4
2.2	Πως ξεκίνησε	4
2.3	Μετάδοση του ιού	5
2.4	Η πορεία του κορωνοϊού στον κόσμο	5
2.5	Μετατροπή τη υγειονομικής κρίσης σε οικονομική	6
3.	Οικονομία Ελλάδας και κορωνοϊός	8
3.1	Η οικονομία πριν τον κορωνοϊό	8
3.1.1	Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ)	8
3.1.2	Αγορά Εργασίας.....	10
3.1.3	Εμπορικό Ισοζύγιο	11
3.1.4	Οικοδομική δραστηριότητα	14
3.1.5	Δείκτης Υπευθύνων Προμηθειών PMI	16
3.1.6	Δείκτης Οικονομικού Κλίματος (ESI)	17
3.1.7	Συνολική εικόνα της Ελληνικής οικονομίας.....	19
3.2	Αντίκτυπος τους μήνες που υπάρχει ο κορωνοϊός.....	19
3.3	Μέτρα στήριξης της οικονομίας από την κυβέρνηση	20
3.3.1	Η πρώτη δέσμη μέτρων.....	21
3.3.2	Η δεύτερη δέσμη μέτρων	21
3.3.3	Η τρίτη δέσμη μέτρων.....	22

3.3.4 Η τέταρτη δέσμη μέτρων	22
3.4 Προβλέψεις για το μέλλον της Ελληνικής οικονομίας	23
3.4.1 Διεθνές Νομισματικό Ταμείο	23
3.4.2 Γραφείο Προϋπολογισμού του Κράτους στη Βουλή	23
3.4.3 Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος.....	25
3.4.4 Citi Bank	26
3.4.5 Οίκος αξιολόγησης Fitch.	26
3.5 Το μέλλον της Ελληνικής οικονομίας.....	27
4. Οικονομία Ευρώπης και κορωνοϊός	30
4.1 Η οικονομία της Ευρώπης πριν τον κορωνοϊό.....	30
4.2 Ενέργειες των Ευρωπαίων για την στήριξη της οικονομίας	31
4.3 Προβλέψεις	33
4.3.1 Προβλέψεις για το Ευρωπαϊκό ΑΕΠ	33
4.3.2 Προβλέψεις για την Ανεργία.....	35
4.3.3 Η έκθεση της κομισιόν	37
4.4 Που οδηγείται η οικονομία της Ευρώπης;	39
5. Η παγκόσμια οικονομία μετά τον κορωνοϊό.....	43
5.1 Μεταβολές της οικονομίας.....	43
5.2 Απασχόληση.....	46
5.3 Η Κεϋνσιανή προσέγγιση.....	51
5.4 Αποπαγκοσμιοποίηση	52
5.5 Κρίση για τις αναδυόμενες χώρες ή φτωχές χώρες.....	53
5.6 Δομικές αλλαγές στο οικονομικό σύστημα.....	55
5.6.1 Υγεία	55
5.6.2 Ψηφιακός μετασχηματισμός.	55
5.6.3 Παραγωγή, μεταφορές και εφοδιαστική αλυσίδα	56
5.6.4 Περιβάλλον	57

6. Συμπεράσματα.....	58
6.1 Κόσμος	58
6.2 Ευρώπη.....	60
6.3 Ελλάδα	61
6.4 Επίλογος	61
Βιβλιογραφία – πηγές.....	63

Πίνακας Γραφημάτων

Γράφημα 3.1: Ποσοστό ανεργίας Ελλάδας, Ιανουάριος 2005-2020. Πηγή ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία.....	11
Γράφημα 3.2: Διάρθρωση εξαγωγών αγαθών, Ιανουάριος – Φεβρουάριος 2020. Πηγή ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία.	14
Γράφημα 3.3: Ιδιωτική οικοδομική δραστηριότητα ανά περιφέρεια, Ιανουάριος 2019 –2020. Πηγή ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία.	16
Γράφημα 3.4: Δείκτες οικονομικού κλίματος (ESI) Ελλάδας, ΕΕ-27, Ευρωζώνης, Ιανουάριος 2019 – Φεβρουάριος 2020. Πηγή IOBE, ίδια επεξεργασία.	18
Γράφημα 4.1: Ποσοστιαία μεταβολή ΑΕΠ ΕΕ και Ευρωζώνης 2009 – 2019. Πηγή Eurostat, ίδια επεξεργασία	30
Γράφημα 4.2: Ποσοστά ανεργίας ΕΕ και Ευρωζώνης 2009 – 2019. Πηγή Eurostat, ίδια επεξεργασία.....	31
Γράφημα 4.3: Ποσοστά ανεργίας των χωρών της Ευρωζώνης 2009 – 2021. Πηγή IMF, ίδια επεξεργασία.....	36
Γράφημα 4.4: Ποσοστά ανεργίας των αναπτυγμένων χωρών της Ευρώπης εκτός Ευρωζώνης 2009 – 2021. Πηγή IMF, ίδια επεξεργασία.....	37
Γράφημα 5.1: Εργαζόμενοι σε κλειστές επιχειρήσεις ανά περιοχή του κόσμου. Πηγή ILO, ίδια επεξεργασία	49
Γράφημα 5.2: Ποσοστά ανεργίας ανά τον κόσμο για τα έτη 2019-2021. Πηγή IMF, ίδια επεξεργασία.....	50

Πίνακας πινάκων

Πίνακας 2.1: Περιπτώσεις κορωνοϊού ανά τον κόσμο. Πηγή European Centre for Disease Prevention and Control, ίδια επεξεργασία.....	6
Πίνακας 3.1: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν Ελλάδας για τα έτη 2018-2019 σε όρους όγκου. Πηγή ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία.....	8
Πίνακας 3.2: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν Ελλάδας για τα έτη 2018 – 2019, σε τρέχουσες τιμές. Πηγή ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία.....	9
Πίνακας 3.3: Στοιχεία για το εργατικό δυναμικό της Ελλάδας τον μήνα Ιανουάριο για τα έτη 2019-2020, Ιανουάριος 2019-2020. Πηγή ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία.....	10
Πίνακας 3.4: Εμπορικό Ισοζύγιο, Φεβρουάριος 2018 – 2020. Πηγή ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία.....	12
Πίνακας 3.5: Εμπορικό Ισοζύγιο, Ιανουάριος - Φεβρουάριος 2018 – 2020. Πηγή ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία.....	13
Πίνακας 3.6: Προβλέψεις βασικών μεγεθών της οικονομίας για το έτος 2020. Πηγή Γραφείο Προϋπολογισμού του Κράτους στη Βουλή, ίδια επεξεργασία.....	25
Πίνακας 4.1: ποσοστιαία μεταβολή των οικονομιών της αναπτυγμένης Ευρώπης. Πηγή Eurostat, IMF, ίδια επεξεργασία.....	34
Πίνακας 4.2: Προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις μεταβολές του ΑΕΠ και το ποσοστό ανεργίας για τις χώρες της Ευρωπαϊκής ένωσης για τα έτη 2019-2021. Πηγή European Commission, ίδια επεξεργασία.....	38
Πίνακας 4.3: Προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις μεταβολές του ΑΕΠ και το ποσοστό ανεργίας για τις Ευρωπαϊκές χώρες εκτός Ευρωπαϊκής ένωσης για τα έτη 2019-2021. Πηγή European Commission, ίδια επεξεργασία.....	39
Πίνακας 4.4: Εθνικό χρέος Ευρωπαϊκών χωρών το 2019 σε ποσοστό επί του ΑΕΠ τους. Πηγή Eurostat, ίδια επεξεργασία.....	40
Πίνακας 5.1: Ποσοστά ανάπτυξης 2019 και προβλέψεις για τα έτη 2020 και 2021 για τις αναπτυγμένες οικονομίες Πηγή IMF, ίδια επεξεργασία.....	43
Πίνακας 5.2: Ποσοστά ανάπτυξης 2019 και προβλέψεις για τα έτη 2020 και 2021 για τις αναδυόμενες αγορές, αναπτυσσόμενες οικονομίες. Πηγή IMF, ίδια επεξεργασία.....	45
Πίνακας 5.3: Επίδραση της κρίσης στις επιχειρήσεις. Πηγή ILO, ίδια επεξεργασία ..	47

Οι Βασιλόπουλος Νεκτάριος Θωμάς, Γκιέργκο Στέλιο και Παναγιωτόπουλος Ευάγγελος, βεβαιώνουμε ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη πτυχιακή εργασία είναι αποκλειστικά δικό μας. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελούμε εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους καθενός από εμάς, μας αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

Ο Βεβαιών

ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ ΘΩΜΑΣ

Ο Βεβαιών

ΓΚΙΕΡΓΚΟ ΣΤΕΛΙΟ

Ο Βεβαιών

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ

1 Εισαγωγή

1.1 Επιλογή θέματος - Προβληματική

Η εποχή μας χαρακτηρίζεται από έντονες αλλαγές και εξελίξεις σε πολλούς τομείς της καθημερινότητάς μας. Στον τομέα της τεχνολογίας βρισκόμαστε στην 4^η βιομηχανική επανάσταση, με συστήματα συνδεδεμένα, μεταφορά τεράστιων δεδομένων μέσω διαδικτύου, συστήματα τεχνητής νοημοσύνης. Οι κοινωνικές αναταραχές βρίσκονται σε έξαρση καθώς οι πολίτες ζητούν καλύτερες συνθήκες δουλειάς και διαβίωσης. Οι γεωπολιτικές εξελίξεις είναι ραγδαίες περιοχές βρίσκονται σε φάση αλλαγής συνόρων και πολλές διαμέσου πολέμου. η εκπαίδευση εξελίσσεται και αυτή ξεφεύγοντας από τις παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας και υιοθετώντας νέα μοντέλα διδασκαλίας. Όλες αυτές οι αλλαγές επηρεάζουν τη ζωή μας και την εργασία μας, και φέρνουν μεγάλες αλλαγές στην οικονομία και στις επιχειρήσεις, παρουσιάζοντας νέες προκλήσεις, και σε κάποιες περιπτώσεις νέες ευκαιρίες.

Ανάμεσα σε αυτές τις εξελίξεις συνέβη κάτι το αναπάντεχο, τουλάχιστον για τις περισσότερες χώρες του κόσμου. Μια επίθεση από έναν άορατο εχθρό, έναν ιό. Η μάχη είναι άνιση γιατί δεν υπάρχει ακόμα θεραπεία ή εμβόλιο για να τον καταπολεμήσουμε, ενώ η υψηλή μεταδοτικότητα του, έφερε τον παγκόσμιο πληθυσμό σε κατάσταση πανδημίας.

Το σενάριο πανδημίας μπορεί να είχε προβλεφθεί ως πιθανότητα από τους επιστήμονες υγείας, αλλά αυτοί που ασκούν οικονομική πολιτική δεν την έλαβαν ποτέ σοβαρά υπόψη. Κατά συνέπεια δεν υπήρχε κάποια μορφή προετοιμασίας για την αντιμετώπισή του, και κανένας δεν ήξερε πως θα μοιάζει και τι θα σήμαινε για την οικονομία. Η οικονομική δραστηριότητα τέθηκε σε μεγάλο κίνδυνο. Με τον όρο οικονομική δραστηριότητα εννοούμε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη που αναφέρονται στην οικονομία, όπως για παράδειγμα η απασχόληση, οι τιμές, το εθνικό προϊόν, οι επενδύσεις κ.λπ. [1].

Η άμυνα των κυβερνήσεων απέναντι στον ιό, και για να μην καταρρεύσουν τα συστήματα υγείας, ήταν ο υποχρεωτικός εγκλεισμός και η απαγόρευση των μετακινήσεων στην πλειοψηφία του πληθυσμού. Αυτή η απόφαση οδήγησε σε απώλεια παραγωγής, κάθετη πτώση της ζήτησης και πυροδότησε μια παγκόσμια οικονομική κρίση. Πολλές επιχειρήσεις ανέστειλαν τη λειτουργία τους είτε με κρατική εντολή, είτε λόγω κάθετης πτώσης του τζίρου τους. Οι υπεύθυνοι χάραξης οικονομικής πολιτικής προσπαθούν να ενθαρρύνουν την οικονομική δραστηριότητα με την τόνωση της συνολικής ζήτησης και μέτρα στήριξης των πληττόμενων επιχειρήσεων.

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να ερευνηθεί και να εξάγει συμπεράσματα για το μέλλον των εθνικών οικονομιών αλλά και της παγκόσμιας οικονομίας μετά την πανδημία του κορωνοϊού. Βασικά ερευνητικά ερωτήματα που τίθενται είναι: Ποιο προβλέπεται να είναι το μέλλον της Ελλάδας μετά την κρίση; Πως θα αντιδράσει η Ευρώπη; Ποιος θα είναι ο παγκόσμιος αντίκτυπος; Το θέμα της έρευνας είναι αρκετά επίκαιρο και αναφέρεται στο κομμάτι της οικονομίας που μας αφορά όλους είτε ως κάτοικοι της Ελλάδας, είτε ως μέρος της Ευρωπαϊκής ή της παγκόσμιας οικονομίας. Αν συγκρίνουμε τον κύκλο ζωής μιας κρίσης με αυτόν ενός ζωντανού οργανισμού, σύμφωνα με την επιστήμη της βιολογίας, συμπεραίνουμε ότι: Όπως ο ζωντανός οργανισμός ακολουθεί ένα μοντέλο όπου γρήγορα διαστέλλεται και μετά μαραζώνει, αντίστοιχα η κρίση χωρίζεται σε τέσσερις φάσεις, τη γέννηση, την ανάπτυξη, την ωριμότητα και την παρακμή [2].

Αυτήν την περίοδο, βρισκόμαστε ανάμεσα στα δύο πρώτα στάδια της οικονομικής κρίσης, σύμφωνα με τον προηγούμενο ορισμό, επομένως τα στοιχεία που μπορούμε να αντλήσουμε βασίζονται πιο πολύ σε εκτιμήσεις, οι οποίες όμως έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα αφού γίνονται από παγκοσμίως αναγνωρίσιμους οργανισμούς.

Με την παρούσα έρευνα προσπαθούμε να αναλύσουμε τις βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις, από της διαταραχή που προέκυψε, στην ελληνική και παγκόσμια οικονομία, αλλά και να παρουσιαστούν οι νέες τάσεις στην οικονομική δραστηριότητα, οι οποίες πιθανώς θα προκύψουν, μεταβάλλοντας την επιχειρηματική δράση και την αγορά εργασίας.

1.2 Δομή εργασίας

Η δομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας, μετά την εισαγωγή για την επιλογή του θέματος, παρουσιάζεται ως εξής:

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται ανάλυση για το μεγάλο αίτιο που προκάλεσε όλα αυτά που ζούμε σήμερα, τον κορωνοϊό. Δίνονται γενικά στοιχεία που αφορούν τι είναι ένας κορωνοϊός, η προέλευση του συγκεκριμένου και η πορεία του στο κόσμο μολύνοντας τους ανθρώπους. Επίσης παρουσιάζεται πως μια κρίση υγείας μετατράπηκε σε οικονομική κρίση.

Στο κεφάλαιο 3 παρουσιάζεται η οικονομία της Ελλάδας τους τελευταίους μήνες πριν την κρίση, αναλύοντας τους βασικότερους συντελεστές που καθορίζουν την οικονομία ενός κράτους όπως οι μεταβολές του ΑΕΠ, ο δείκτης ανεργίας, το εμπορικό ισοζύγιο, η οικοδομική δραστηριότητα στη χώρα, οι δείκτες οικονομικού κλίματος (ESI) και Υπευθύνων Προμηθειών (PMI). Αμέσως μετά την εμφάνιση του ιού, παρουσιάζεται ο άμεσος αντίκτυπος

στην ελληνική οικονομία αλλά και τα μέτρα που παρουσίασε η κυβέρνηση για να περιορίσει την επερχόμενη οικονομική καταστροφή. Στη συνέχεια παρουσιάζονται εκτιμήσεις για το ΑΕΠ, την ανεργία αλλά και άλλα επιμέρους θέματα που αφορούν το μέλλον της εθνικής μας οικονομίας.

Στο κεφάλαιο 4, παρουσιάζεται μια γενική εικόνα της Ευρωπαϊκής οικονομίας πριν την κρίση. Παρουσιάζονται τα μέτρα των Ευρωπαϊκών θεσμών σε συλλογικό επίπεδο για την βραχυχρόνια αντιμετώπιση των συνεπειών της κρίσης, όπως επίσης και εκτιμήσεις για το μέλλον που αφορά αποκλειστικά την Ευρωπαϊκή οικονομία.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, παρουσιάζονται οι μεταβολές της οικονομίας και της απασχόλησης σε παγκόσμιο επίπεδο. Γίνεται μια γενική επισκόπηση του αντίκτυπου της κρίσης σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ τα συμπεράσματα που προκύπτουν ισχύουν σαφώς και για την οικονομία της Ευρώπης ή της Ελλάδας.

Στο τελευταίο κεφάλαιο γίνεται εξαγωγή των γενικών συμπερασμάτων με τον επίλογο να κλείνει την παρούσα διπλωματική εργασία.

2. Κορωνοϊός

2.1 Τι είναι ο κορωνοϊός

Ένας ιός δεν είναι ζωντανός οργανισμός, αλλά όταν μολύνει ζωντανά κύτταρα μπορεί να αναπαραχθεί. Οι κορωνοϊοί ανήκουν σε οικογένεια ιών που έχουν πάρει το όνομά τους από τις προεξοχές εμφανίζονται περιμετρικά των υλικών σωματιδίων σαν στέμμα (corona) [3].

Η επίσημη επιστημονική ονομασία του ιού είναι SARS COV 2, ενώ COVID 19 είναι το όνομα της ασθένειας που προκαλεί, «ασθένεια κορωνοϊού 2019» (**coronavirus disease 2019**). Αφού εισέλθει ο κορωνοϊός στον ανθρώπινο οργανισμό μπορεί αν προκαλέσει συμπτώματα, αυτά να είναι ήπια όπως πυρετό, βήχα και εξάντληση αλλά και βαριά όπως λοίμωξη του αναπνευστικού. Οι ομάδες πληθυσμού με κάποιο υποκείμενο νόσημα όπως πνευμονοπάθεια, καρδιοπάθεια, διαβήτη είναι οι ομάδες υψηλού κινδύνου για το συγκεκριμένο ιό. Από τα στατιστικά προκύπτει ότι πιο ευάλωτοι είναι οι άντρες και οι μεγαλύτεροι σε ηλικία άνθρωποι.

Υπάρχουν πολλοί άγνωστοι ιοί στη φύση, οι οποίοι ανά πάσα ώρα και στιγμή μπορούν να περάσουν στους ανθρώπους. Ένας ιός μπορεί να μεταπηδήσει από κάποιο ζώο στον άνθρωπο. Μερικοί ιοί είναι γνωστοί και αντιμετωπίσιμοι, αλλά υπάρχουν και άλλοι που δεν υπάρχουν φάρμακα ή εμβόλια, όπως συνέβη με τον ιό κορωνοϊό SARS [4], το 2002 όπου εξαπλώθηκε και σκότωσε εκατοντάδες ανθρώπους, όπως επίσης έγινε και με τον κορωνοϊό MERS το 2012. Παρά την εμφάνιση δυο θανατηφόρων ιών, η παγκόσμια κοινότητα ανησύχησε για λίγο.

2.2 Πως ξεκίνησε

Ο νέος κορωνοϊός εικάζεται ότι προήλθε από την μετάλλαξη ενός ιού νυχτερίδας ή μεταπήδησε σε άλλο είδος πριν φτάσει στον άνθρωπο από την υπαίθρια αγορά άγριων ζώων στην Κίνα στην πόλη Γιουχάν..

Καλλιεργείται και η θεωρία ότι ο κορωνοϊός ξεκίνησε από εργαστήριο της Γιουχάν στην Κίνα και στη συνέχεια εξαπλώθηκε σε ολόκληρο τον κόσμο, αλλά αυτή την εκδοχή την διαψεύδουν οι Κινέζοι αλλά και μεγάλο κομμάτι της επιστημονικής κοινότητας.

2.3 Μετάδοση του ιού

Ο covid 19 μεταδίδεται μέσω σταγονιδίων όταν βήχουμε, μιλάμε ή φτερνιζόμαστε και εισέρχεται στον οργανισμό μας μέσω ματιών, μύτης ή τους στόματος.

Ο συγκεκριμένος ιός έχει την ικανότητα να επιβιώνει για ώρες σε επιφάνειες και έτσι μολύνουν τους ανθρώπους όταν τα χέρια που αγγίζουν αυτές τις επιφάνειες αγγίζουν μετά το πρόσωπο στα μέρη μετάδοσης. Ένα άλλο κύριο χαρακτηριστικό αυτού του ιού είναι ότι μπορεί κάποιος να έχει μολυνθεί και να τον διασπείρει χωρίς να έχει συμπτώματα. Οι παραπάνω λόγοι συντέλεσαν ώστε η διασπορά του ιού να γίνεται με εκθετικούς ρυθμούς και έτσι ο covid 19 εξελίχθηκε σε πανδημία.

2.4 Η πορεία του κορωνοϊού στον κόσμο

Στην αρχή με το που εμφανίστηκε ο ιός, πολλοί ηγέτες κρατών υποτίμησαν τον νέο ιό που εξαπλωνόταν στην υφήλιο. Ο πρωθυπουργός της Ιταλίας Κόντε, δήλωσε στις 30 Ιανουαρίου ότι η κατάσταση ήταν υπό έλεγχο, ο πρόεδρος του Ιράν, Ρουχανί, δήλωσε στις 2 Φεβρουαρίου ότι είναι σχέδιο των εχθρών του Ιράν για να βλάψουν τη χώρα τους, στις 3 Μαρτίου ο πρωθυπουργός του Ηνωμένου Βασιλείου δήλωσε ότι συνεχίζουν την καθημερινότητά τους οι Βρετανοί. Ο πρόεδρος της Βραζιλίας Μπολσονάρα υποστήριξε στις 10 Μαρτίου ότι υπάρχει πολύ φαντασία γύρω από τον κορωνοϊό, ο πρόεδρος των ΗΠΑ, Τράμπ έκανε δηλώσεις ότι δεν είναι πρόβλημα ο ιός.

Η πραγματικότητα όμως τους διέψευσε με τον ιό να μεταδίδεται ταχύτατα και να προκαλεί πολλούς θανάτους.

Από στοιχεία από το Ευρωπαϊκό Κέντρο Πρόληψης και Ελέγχου Νόσων [5] (πίνακας 2.1), προκύπτει ότι μέχρι τις 8 Μαΐου πάνω από 3,8 εκατομμύρια άνθρωποι σε όλο τον κόσμο είχαν μολυνθεί από τον ιό ενώ σχεδόν 270 χιλιάδες κατέληξαν. Σχεδόν το ένα τρίτο από τα κρούσματα παγκοσμίως είναι Αμερικανοί, ενώ ακολουθούν πολλές Ευρωπαϊκές χώρες όπως η Ισπανία, η Ιταλία, το Ηνωμένο Βασίλειο με πάνω από 200 χιλιάδες κρούσματα και ακολουθούν πιο κάτω Ρωσία, Γερμανία, Αυστρία, Γαλλία.

Σε απόλυτο αριθμό θανάτων πρώτη έρχεται η Αμερική με πάνω από 76 χιλιάδες, αλλά αναλογικά με τον πληθυσμό τους οι Ευρωπαϊκές χώρες παρουσιάζουν

πολύ χειρότερες επιδόσεις στον τομέα αυτό. Η Ισπανία, η Ιταλία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γαλλία έχουν δεχθεί το μεγαλύτερο πλήγμα με πάνω από 25 χιλιάδες θανάτους.

Πίνακας 2.1: Περιπτώσεις κορωνοϊού ανά τον κόσμο. Πηγή European Centre for Disease Prevention and Control, ίδια επεξεργασία.

Περιπτώσεις κορωνοϊού ανά τον κόσμο				
Περιοχή	Κρούσματα	Ανά εκατομμύριο	θεραπευμένοι	Θάνατοι
Κόσμος	3,845,607	495	1,282,930	269,564
ΗΠΑ	1,289,235	3,912	174,697	76,537
Ισπανία	222,857	4,732	131,148	26,299
Ιταλία	215,858	3,583	96,276	29,958
Ηνωμένο Βασίλειο	206,715	3,112	—	30,615
Ρωσία	187,859	1,28	26,608	1,723
Γερμανία	169,43	2,038	135,918	7,392
Αυστρία	156,714	17,603	13,836	614
Γαλλία	137,779	2,054	55,027	25,897
Βραζιλία	136,519	646	55,35	9,265
Τουρκία	133,721	1,608	82,984	3,641
Ιράν	104,691	1,256	83,837	6,541
Κίνα	82,886	59	77,993	4,633
Ελλάς	2,678	250	1,374	148

2.5 Μετατροπή τη υγειονομικής κρίσης σε οικονομική

Όλη η ανθρωπότητα εισήλθε σε μια κρίση υγείας. Ακόμα και οι ηγέτες που όπως είδαμε αμφισβήτησαν στην αρχή το πρόβλημα, το μόνο αποτέλεσμα που κατάφεραν να είχαν, ήταν να φιγουράρουν στις πρώτες θέσεις του πίνακα 2.1, με τα περισσότερα κρούσματα.

Ο ιός άρχισε να εξαπλώνεται και να σκοτώνει. Ο μόνος τρόπος αντιμετώπισης ήταν η κοινωνική αποστασιοποίηση. Με το να βρεθεί ο πληθυσμός σε καραντίνα, θα επιτυγχανόνταν επιβράδυνση της εξάπλωσης του ιού και δεν θα είχαμε κατάρρευση της νοσοκομειακής φροντίδας. Η Ιταλία το έζησε για κάποιο διάστημα όταν από τα πολλά περιστατικά το εθνικό σύστημα υγείας φτάνοντας σε πληρότητα, άφηνε πολλούς πάσχοντες αβοήθητους,.

Η επιβράδυνση της εξάπλωσης του ιού θα χρησίμευε επίσης να εξοικονομηθεί χρόνος, ώστε να γίνουν οι απαραίτητες δοκιμές και να βρεθεί κάποια φαρμακευτική ουσία η οποία θα μπορούσε να αντιμετωπίσει τις δυσμενείς επιπτώσεις του ιού στην υγεία των ασθενών. Η παραγωγή ενός εμβολίου απαιτούσε πάνω από ένα έτος για να βγει στην αγορά, αν και πολλά ερευνητικά κέντρα ασχολούνται εντατικά με την παρασκευή του και ίσως να έχουμε το πρώτο εμβόλιο το οποίο θα παραχθεί σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα.

Οι ηγέτες των κρατών άρχισαν, αρχικά να προτρέπουν τους πολίτες να μένουν στο σπίτι τους, στη συνέχεια πήραν μέτρα ώστε να αποφεύγεται ο συνωστισμός μεταξύ των ανθρώπων. Τα μέτρα περιορισμού των μετακινήσεων επεκτάθηκαν αργότερα σε επίπεδο κρατών, με εθνικό αποκλεισμό και κλείσιμο των συνόρων.

Τα κράτη αποφάσισαν, να διατηρήσουν μια λιγότερο επικίνδυνη προσέγγιση από την άποψη της υγειονομικής περίθαλψης, ώστε να προστατέψουν τους πολίτες τους, αλλά αύξησαν τις επιπτώσεις στην οικονομία.

Η κρίση υγείας μετατράπηκε σε οικονομική κρίση. Ένα μεγάλο μέρος από τις επιχειρήσεις έκλεισαν προσωρινά με εντολή των κυβερνήσεων, ενώ άλλες ανέστειλαν την λειτουργία τους αφού δεν υπήρχε πλέον ζήτηση.

Οι δυσμενείς συνέπειες αυτών των εξελίξεων είναι σημαντικές, συμπεριλαμβανομένης της άμεσης διαταραχής των παγκόσμιων αλυσίδων εφοδιασμού, της ασθενέστερης τελικής ζήτησης για εισαγόμενα αγαθά και υπηρεσίες και της ευρύτερης περιφερειακής πτώσης του διεθνούς τουρισμού και των επαγγελματικών ταξιδιών. Οι αεροπορικές εταιρίες καθήλωσαν τα αεροπλάνα τους και τα εργοστάσια έκλεισαν με αποτέλεσμα την σημαντική συρρίκνωση της παραγωγής. Οι χώρες ζουν καταστάσεις πολέμου εν καιρώ ειρήνης.

3. Οικονομία Ελλάδα και κορωνοϊός

3.1 Η οικονομία πριν τον κορωνοϊό

3.1.1 Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ)

Η πρώτη εκτίμηση της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ) [6] σύμφωνα με μη εποχικά διορθωμένα στοιχεία, σε όρους όγκου, μας δίνει για το 2019 ανάπτυξη της τάξης του 1,9%. Η Ελληνική οικονομία συνεχίζει δηλαδή την διόγκωσή της, σε επίπεδα αντίστοιχα της προηγούμενης χρονιάς όπου πάλι είχαμε ανάπτυξη τις ίδιας τάξης.

Στον πίνακα 3.1 παρουσιάζονται τα στοιχεία του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) σε όρους όγκου με εποχική και ημερολογιακή διόρθωση. Εδώ εξετάζοντας τις τριμηνιαίες και ετήσιες μεταβολές βλέπουμε ότι το πρώτο τρίμηνο του 2019 είχαμε θετική μεταβολή ως προς το προηγούμενο κατά 0,2% ενώ ως προς το αντίστοιχο του προηγούμενου έτους κατά 2,7%. Το δεύτερο τρίμηνο του 2019 είχαμε ανάπτυξη τόσο σε σχέση με το πρώτο τρίμηνο του ίδιου έτους κατά 1%, όσο και με το δεύτερο του 2018 κατά 2,8%. Το τρίτο τρίμηνο ο ρυθμός ανάπτυξης ανά τρίμηνο έπεσε στο 0,4% αλλά συγκριτικά με το προηγούμενο έτος παρέμεινε υψηλός στο 2,3%. Τέλος στο τελευταίο τρίμηνο του έτους αν και είχαμε αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ σε σχέση με το προηγούμενο έτος κατά 1%, τριμηνιαία όμως είχαμε αρνητική μεταβολή και συρρίκνωση κατά -0,7% γεγονός που οδήγησε σε οριακό carry over effect για το 2020.

Πίνακας 3.1: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν Ελλάδα για τα έτη 2018-2019 σε όρους όγκου. Πηγή ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία.

Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν Ελλάδας για τα έτη 2018-2019				
(σε όρους όγκου)				
(Σε εκατ. €)		Όγκος Έτος αναφοράς 2010	Μεταβολή σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο	Μεταβολή σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους
Έτος	Τρίμηνο			
2018	I	47418	0,5%	2,7%
	II	47337	-0,2%	1,4%
	III	47770	0,9%	1,9%
	IV	48040	0,6%	1,8%
	σύνολο:	190565		
2019	I	48156	0,2%	1,6%
	II	48651	1,0%	2,8%

	III	48851	0,4%	2,3%
	IV	48515	-0,7%	1,0%
	σύνολο:	194172		

Παράλληλα όπως βλέπουμε στον πίνακα 3.2, το ακαθάριστο εθνικό προϊόν σε τρέχουσες τιμές το πρώτο τρίμηνο του 2019 ήταν αυξημένο σε σχέση με το πρώτο τρίμηνο του 2018 κατά 2,1%. Αντίστοιχα το δεύτερο και το τρίτο τρίμηνο του 2019 ήταν αυξημένα κατά 3 και 1,2% από αυτά του προηγούμενου έτους. Το ΑΕΠ του τέταρτου τριμήνου του 2019 ήταν στα ίδια επίπεδα με αυτό του 2018. Συνολικά το ονομαστικό ΑΕΠ για το 2019 ανήλθε στα 187.048 εκατομμύρια από τα 184.153 του 2018, σημειώνοντας αύξηση κατά 1,5% περίπου, υποδεικνύοντας ότι ο αρνητικός αποπληθωριστής στήριξε τον πραγματικό ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας. Το 2018 είχαμε επίσης αύξηση του ονομαστικού ΑΕΠ σε σχέση με το 2017 κατά 2,5%.

Πίνακας 3.2: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν Ελλάδα για τα έτη 2018 – 2019, σε τρέχουσες τιμές. Πηγή ΕΛΣΤΑΤ, ιδία επεξεργασία.

Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν Ελλάδα για τα έτη 2018 – 2019.			
(τρέχουσες τιμές)			
(Σε εκατ. €)		Σε τρέχουσες τιμές	Μεταβολή σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους
Έτος	Τρίμηνο		
2018	I	45654	2,8%
	II	45681	1,9%
	III	46339	2,5%
	IV	46480	2,5%
	σύνολο:	184153	
2019	I	46628	2,1%
	II	47050	3,0%
	III	46883	1,2%
	IV	46486	0,0%
	σύνολο:	187048	
Μεταβολή ως προς το 2018		0,0157	

Για το 2020 η πρόβλεψη της κυβέρνησης ήταν για μεγέθυνση της Ελληνικής οικονομίας με ανάπτυξη της τάξης του 2,4% χωρίς βέβαια να έχει λάβει υπόψη αστάθμιστους παράγοντες όπως αυτόν της έλευσης του κορωνοϊού.

3.1.2 Αγορά Εργασίας

Η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) ανακοίνωσε στις 9 Απριλίου 2020 [7] τα τελευταία στοιχεία όσον αφορά το εργατικό δυναμικό της χώρας. Στον πίνακα 3.3 που ακολουθεί παρατηρούμε ότι το ποσοστό ανεργίας για τον Ιανουάριο του 2020 ήταν 16,4 σημαντικά μειωμένος από τον Ιανουάριο του 2019 κατά 2,1 μονάδες. Η μείωση της ανεργίας ήταν επακόλουθη της αύξησης των απασχολούμενων σε 3.911.640 από 3.865.733, συγκρίνοντας τους αντίστοιχους μήνες των δύο τελευταίων ετών, με ποσοστιαία μεταβολή της τάξης του 1,2% και με απόλυτη μεταβολή κατά 45.907 άτομα. Οι άνεργοι ακολούθησαν αντίστροφη πορεία καθώς από 877.810 τον Ιανουάριο του 2019 μειώθηκαν στους 767.320 τον Ιανουάριο του 2020. Αυτή ήταν μια πολύ σημαντική μεταβολή τόσο σε απόλυτα νούμερα (110.490) όσο και σε ποσοστό (12,59%). Τέλος, τα άτομα που δεν εργάζονται αλλά παράλληλα δεν αναζητούν εργασία, αυξήθηκαν τον τελευταίο Ιανουάριο κατά 18.071 σε σχέση με τον προηγούμενο, σημειώνοντας ποσοστιαία αύξηση κατά 0.56%.

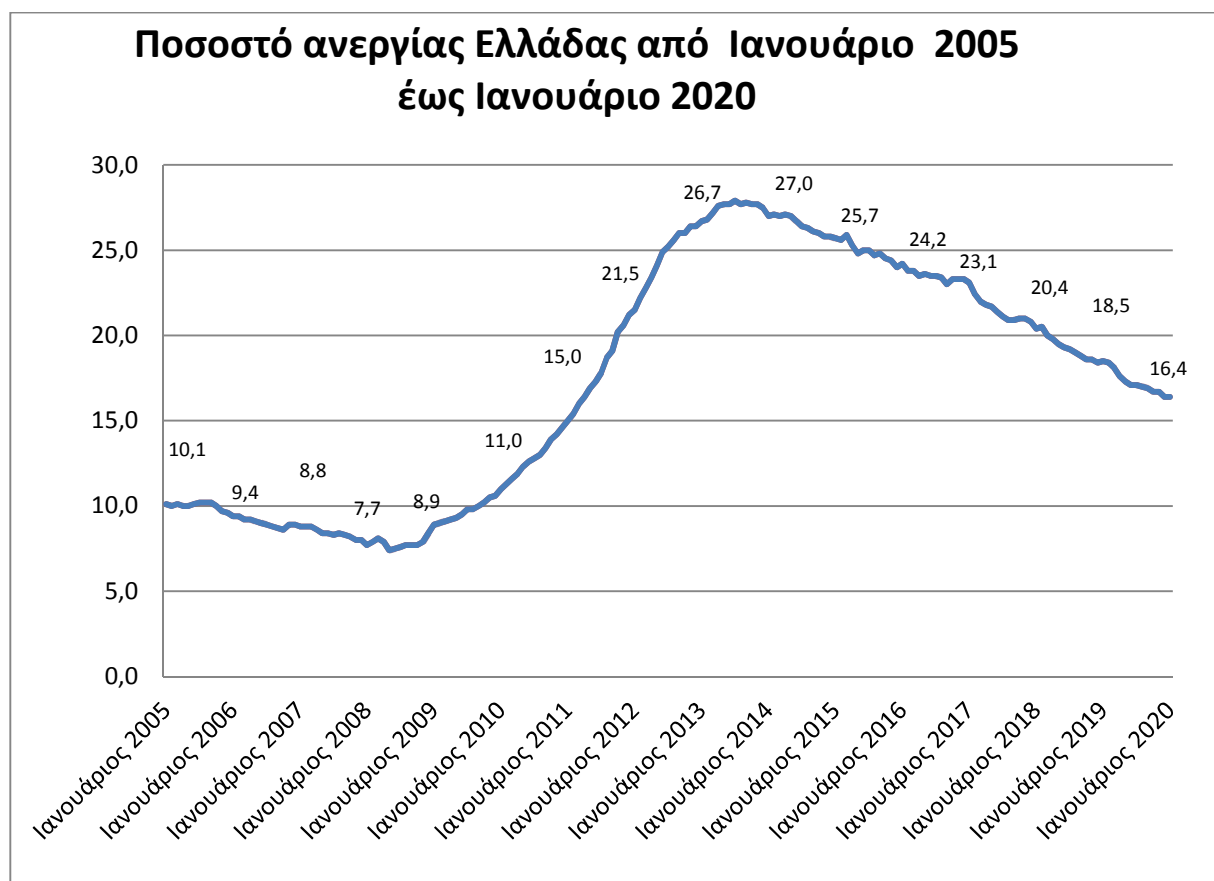
Πίνακας 3.3: Στοιχεία για το εργατικό δυναμικό της Ελλάδας τον μήνα Ιανουάριο για τα έτη 2019-2020, Ιανουάριος 2019-2020. Πηγή ΕΛΣΤΑΤ, ιδία επεξεργασία.

Στοιχεία για το εργατικό δυναμικό της Ελλάδας τον μήνα Ιανουάριο για τα έτη 2019-2020				
	2019	2020	Μεταβολή	Μεταβολή ποσοστιαία
Απασχολούμενοι	3.865.733	3.911.640	45.907	0,0119
Άνεργοι	877.810	767.320	-110.490	-0,1259
Οικονομικά μη ενεργοί	3.209.491	3.227.562	18.071	0,0056
Ποσοστό ανεργίας	18,5	16,4	-2,1	-0,1135

Στο γράφημα 3.1 έχει καταγραφεί η εξέλιξη του ποσοστού ανεργίας κατά μήνα από τον Ιανουάριο του 2005 έως και τον Ιανουάριο του 2020, ενώ οι τιμές που φαίνονται αντιστοιχούν στα ποσοστά ανεργίας του Ιανουαρίου του κάθε έτους. Παρατηρούμε από το 2010 μια σταδιακή αύξηση της ανεργίας μέχρι τον Ιανουάριο του 2014 όπου η ανεργία

έφτασε στην κορύφωση και στο 27%. Από εκείνο το σημείο υπάρχει μια αποκλιμάκωση με το ποσοστό να πέφτει στο 25,7% το 2015, στο 24,2% το 2016, στο 23,1% το 2017, στο 20,4% το 2018, στο 18,5% το 2019 και στο 16,4 για φέτος με μήνα αναφοράς πάντα τον Ιανουάριο.

Με βάση την συνεχή μείωση της ανεργίας που είδαμε αλλά και την γενικότερη πορεία της οικονομίας με την πρόβλεψη της κυβέρνησης για ανάπτυξη για το 2020 της τάξης του 2,4%, θα αναμέναμε για το υπόλοιπο του 2020 επιπρόσθετη μείωση της ανεργίας.

Γράφημα 3.1: Ποσοστό ανεργίας Ελλάδας, Ιανουάριος 2005-2020. Πηγή ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία.

3.1.3 Εμπορικό Ισοζύγιο

Στις 7 Απριλίου του 2020 η ΕΛΣΤΑΤ εξέδωσε δελτίο τύπου σχετικά με τις εμπορευματικές συναλλαγές της Ελλάδος για τον Φεβρουάριο του 2020 [8]. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον πίνακα 3.4. Σύμφωνα με αυτά παρατηρούμε ότι για το Φεβρουάριο του 2020 το σύνολο των εισαγωγών – αφίξεων ανήλθε στο ποσό των 4,322 δις € ενώ το σύνολο των εξαγωγών – αποστολών στο ποσό των 2,635 δις €, με αποτέλεσμα να υπάρχει έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο κατά 1,687 δις €. Σε σχέση με τον Φεβρουάριο του προηγούμενου χρόνου είχαμε αύξηση των εισαγωγών – αφίξεων κατά 1,5% αλλά και μείωση

των εξαγωγών – αποστολών κατά 2,1% με αποτέλεσμα την αύξηση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου κατά 7,8%.

Εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών, υπήρξε μια αύξηση των εισαγωγών – αφίξεων κατά 1,3% σε σχέση με τον Φεβρουάριο της προηγούμενης χρονιάς, αλλά όμως υπήρξε και μια μεγάλη αύξηση των εξαγωγών – αποστολών κατά 8,6%. Συνέπεια του προηγούμενου ήταν η βελτίωση του ελλείμματος του εμπορικού εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών κατά 117,1 εκατομμύρια € ή κατά 8,2%.

Πίνακας 3.4: Εμπορικό Ισοζύγιο, Φεβρουάριος 2018 – 2020. Πηγή ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία.

Εμπορικό Ισοζύγιο : Φεβρουάριος 2018 - 2020					
€ εκατομμύρια	2018	2019(1)	2020 (1)	2019/2018	2020/2019
A. Εισαγωγές - Αφίξεις					
Σύνολο	3.926,70	4.256,70	4.322,40	8,4	1,5
Χωρίς την αξία των πλοίων	3.918,90	4.247,50	4.307,50	8,4	1,4
Χωρίς των πετρελαιοειδών, με την αξία των πλοίων	2.928,50	3.299,30	3.341,60	12,7	1,3
Χωρίς των πετρελαιοειδών και της αξίας των πλοίων	2.920,70	3.290,10	3.326,70	12,6	1,1
B. Εξαγωγές - Αποστολές					
Σύνολο	2.426,30	2.690,90	2.635,20	10,9	-2,1
Χωρίς την αξία των πλοίων	2.417,60	2.683,10	2.627,10	11	-2,1
Χωρίς των πετρελαιοειδών, με την αξία των πλοίων	1.697,20	1.864,20	2.023,60	9,8	8,6
Χωρίς των πετρελαιοειδών και της αξίας των πλοίων	1.688,50	1.856,40	2.015,50	9,9	8,6

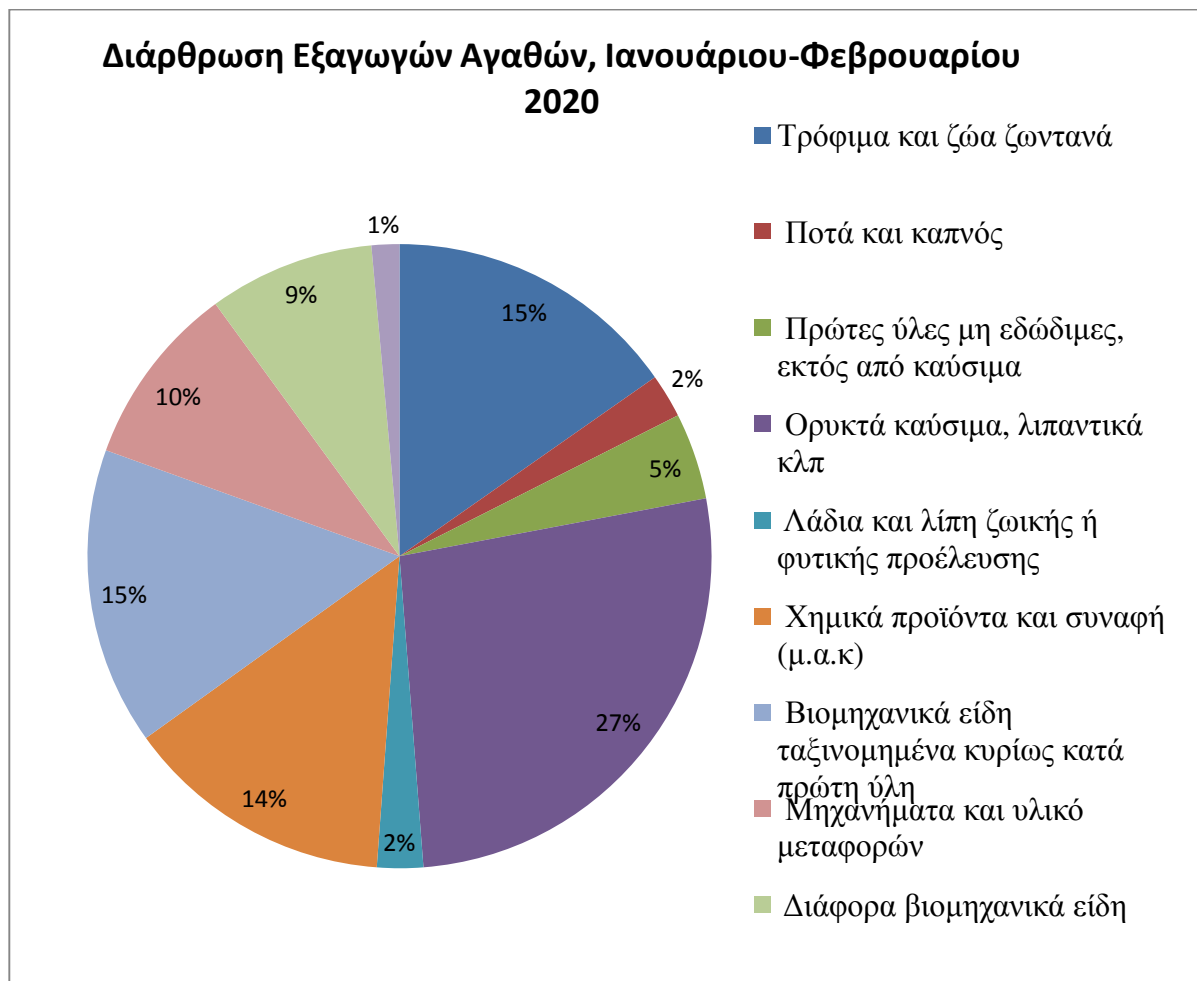
Γ. Εμπορικό ισοζύγιο	-1.500,40	-1.565,80	-1.687,20	4,4	7,8
Δ. Εμπορικό ισοζύγιο χωρίς την αξία των πλοίων	-1.501,30	-1.564,40	-1.680,40	4,2	7,4
Ε. Εμπορικό ισοζύγιο Χωρίς των πετρελαιοειδών, με την αξία των πλοίων	-1.231,30	-1.435,10	-1.318,00	16,6	-8,2
ΣΤ. Εμπορικό ισοζύγιο Χωρίς των πετρελαιοειδών και της αξίας των πλοίων	-1.232,20	-1.433,70	-1.311,20	16,4	-8,5

Εξετάζοντας το δίμηνο Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου 2020 (πίνακας 3.5) βλέπουμε ότι βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά, κατά 2,3% ή κατά 85,4 εκατομμύρια Ευρώ, αλλά όμως εξακολουθεί να παρουσιάζεται ελλειμματικό στα 3.594,90€. Η βελτίωση αυτή οφείλεται κατά βασικό λόγο στην αύξηση που παρουσίασαν οι εξαγωγές κατά 5,3%. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι την αντίστοιχη περίοδο την προηγούμενη χρονιά υπήρξε σημαντική αύξηση του ελλείμματος κατά 7,4% συγκριτικά με την προπέρσινη χρονιά.

Πίνακας 3.5: Εμπορικό Ισοζύγιο, Ιανουάριος - Φεβρουάριος 2018 – 2020. Πηγή ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία.

Εμπορικό Ισοζύγιο Ελλάδας, για τους μήνες Ιανουάριο – Φεβρουάριο για τα έτη 2018 - 2020					
€ εκατομμύρια	Ιανουάριος - Φεβρουάριος			Μεταβολή %	
	2018	2019	2020	2019/2018	2020/2019
A. Εισαγωγές - Αφίξεις					€
I. Σύνολο					
Εισαγωγών- Αφίξεων	8.394,10	8.878,50	9.069,30	5,80	2,10
B. Εξαγωγές - Αποστολές					
I. Σύνολο					
Εξαγωγών- Αποστολών	4.968,60	5.198,20	5.474,40	4,60	5,3
Γ. Εμπορικό ισοζύγιο	-3.425,50	-3.680,30	-3.594,90	7,40	-2,30

Το κύριο όγκο των εξαγωγών με ποσοστό 27% αποτέλεσαν τα ορυκτά καύσιμα – λιπαντικά, και ακλούθησαν με ποσοστό από 15% τα τρόφιμα και ζώα ζωντανά, τα χημικά προϊόντα και τα βιομηχανικά είδη ταξινομημένα κατά πρώτη ύλη. Ποσοστό 10% των εξαγωγών ήταν μηχανήματα και υλικό μεταφορών, ενώ άλλο 9% ήταν διάφορα βιομηχανικά είδη. Η ποσοστιαία διάρθρωση των εξαγωγών αγαθών για το δίμηνο Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου 2020 παρουσιάζεται στο γράφημα 2.

Γράφημα 3.2: Διάρθρωση εξαγωγών αγαθών, Ιανουάριος – Φεβρουάριος 2020. Πηγή ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία.

3.1.4 Οικοδομική δραστηριότητα

Η τελευταία έρευνα για την οικοδομική δραστηριότητα της χώρας, ανακοινώθηκε από την ΕΛΣΤΑΤ και αφορούσε τον Ιανουάριο 2020 [9]. Σύμφωνα με αυτή υπάρχει σημαντική αύξηση της συνολικής οικοδομικής δραστηριότητας συγκριτικά με τον Ιανουάριο 2019.

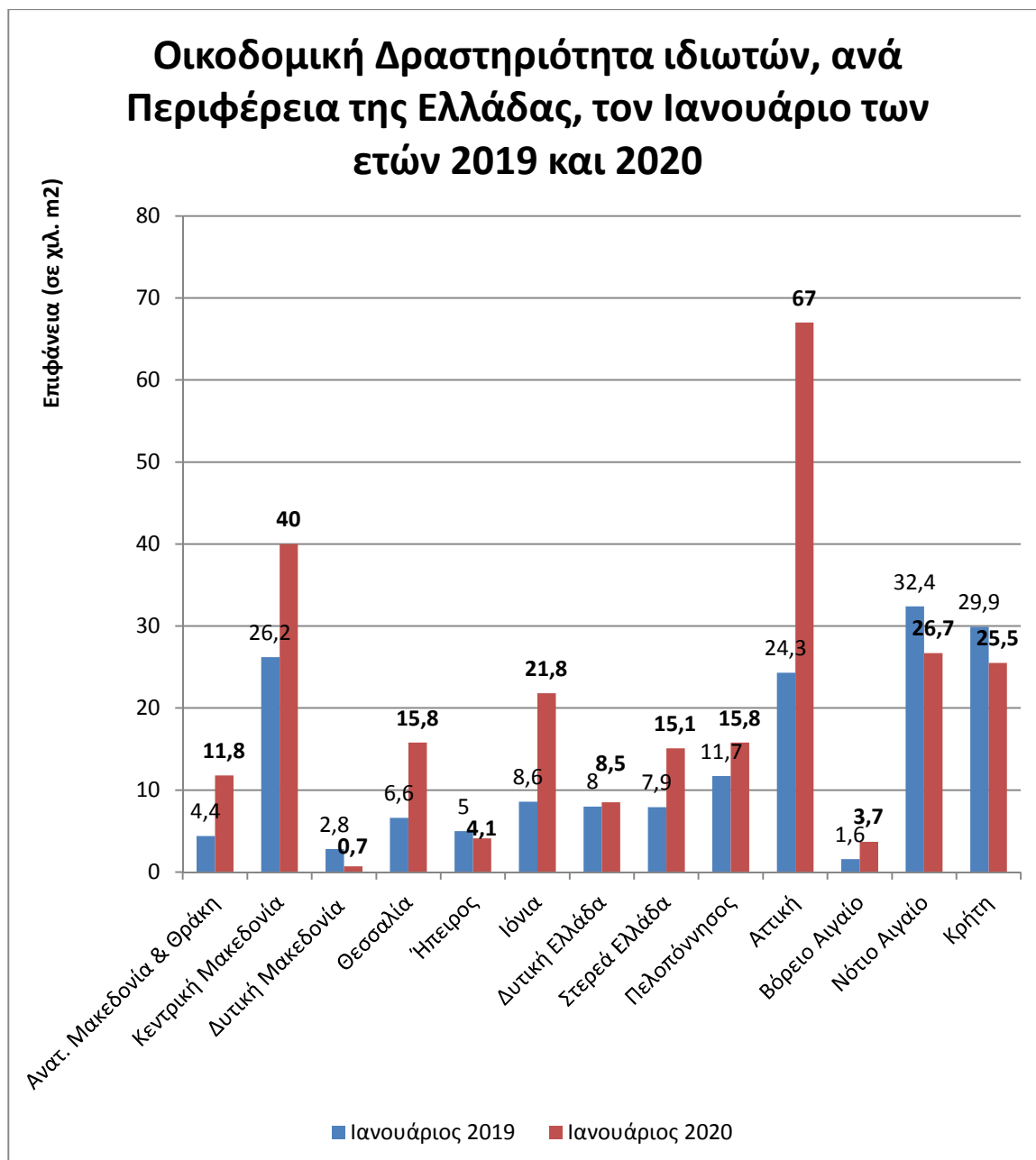
Συγκεκριμένα, όσον αφορά τις νέες άδειες, υπήρξε μεταβολή κατά 55,7% με 1.339 άδειες να εκδίδονται φέτος τον Ιανουάριο έναντι 860 πέρυσι. Την μεγαλύτερη μεταβολή (με ποσοστό μεγαλύτερο του 100%) είχαν το Βόρειο Αιγαίο, τα Ιόνια Νησιά και η Ήπειρος, ενώ

αρνητικό πρόσημο παρουσίασε μόνο η περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας με -15,4%. Θετικά ήταν και τα αποτελέσματα σχετικά με την επιφάνεια και τον όγκο. Τον Ιανουάριο του 2020 είχαμε 260 χιλιάδες τετραγωνικά μέτρα και 1051,6 κυβικά μέτρα, έναντι 171,4 και 733,5 χιλιάδων πέρυσι αντίστοιχα. Καταγράφηκε δηλαδή ποσοστιαία αύξηση 51,7% στην επιφάνεια και 43,4% στον όγκο.

Αντίστοιχα ήταν και τα αποτελέσματα για την ιδιωτική οικοδομική δραστηριότητα, αφού εξ άλλου αυτή αποτελεί το κύριο μέρος της συνολικής. Ο συνολικός αριθμός νέων αδειών ανήλθε στις 1.328 από 854 τον Ιανουάριο του 2019 με αύξηση κατά 55,5%, οι νέες επιφάνειες ανήλθαν σε 256,5 από 169,4 χιλιάδες τετραγωνικά μέτρα με αύξηση κατά 51,4%, ενώ ο συνολικός νέος όγκος αυξήθηκε σε 1038,7 από 721,8 κυβικά μέτρα με μεταβολή 43,9%.

Όπως παρατηρούμε και στο γράφημα 3.3, συγκρίνοντας τον Ιανουάριο του 2020 και 2019, η ιδιωτική οικοδομική δραστηριότητα σε όρους επιφάνειας, αυξήθηκε σε όλες τις περιφέρειες της Ελλάδας εκτός της Δυτικής Μακεδονίας (με τη μεγαλύτερη μείωση), του Νοτίου Αιγαίου και της Κρήτης. Την μεγαλύτερη αύξηση είχε η Αττική στα 67 χιλιάδες τετραγωνικά μέτρα από 24,3 (μεταβολή 176,1%), η Ανατ. Μακεδονία & Θράκη σε 11,8 από 4,4 (μεταβολή 169,5%) και τα Ιόνια Νησιά σε 21,8 από 8,6 (μεταβολή 153%).

Σημαντική επίσης αύξηση είχαν οι περιφέρειες της Θεσσαλίας στα 15,8 χιλιάδες τετραγωνικά μέτρα από 6,6 (μεταβολή 138%) και του Βορείου Αιγαίου στα 3,7 χιλιάδες τετραγωνικά μέτρα από 1,6 (μεταβολή 135,9%) και ακολούθησαν και οι υπόλοιπες περιφέρειες αυξητικά εκτός βέβαια των τριών που αναφέραμε με την αρνητική μεταβολή.

Γράφημα 3.3: Ιδιωτική οικοδομική δραστηριότητα ανά περιφέρεια, Ιανουάριος 2019 – 2020. Πηγή ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία.

3.1.5 Δείκτης Υπευθύνων Προμηθειών PMI

Ο δείκτης υπευθύνων για τις προμήθειες στη μεταποίηση (Purchasing Managers Index PMI-IHS Markit) [10] ανήλθε, τον Φεβρουάριο του 2020, στις 56,2 μονάδες, από τις 54,4 μονάδες που ήταν τον Ιανουάριο του ίδιου έτους. Οι θετικές επιπτώσεις από την πορεία της Ελληνικής οικονομίας, άφησαν έντονο αποτύπωμα στην ελληνική μεταποίηση, τον Φεβρουάριο, με την ένδειξη του δείκτη να είναι η πιο υψηλή από τον τελευταίο Απρίλιο. Άξιο αναφοράς αποτελεί το γεγονός ότι από τον Ιούνιο 2017 ο δείκτης παραμένει μεγαλύτερος από

τις 50 μονάδες, εξέλιξη η οποία υποδεικνύει ότι ο μεταποιητικός τομέας στην Ελλάδα βρισκόταν μέχρι το Φεβρουάριο σε φάση επέκτασης.

Η ανάπτυξη που εμφάνισε ο δείκτης τον μήνα Φεβρουάριο, μπορεί να αποδοθεί στη αύξηση της παραγωγής αλλά και των νέων παραγγελιών, καθώς καταγράφηκε έντονη ζήτηση από πελάτες εσωτερικού και εξωτερικού. Σημειώνεται ότι η παραγωγή αυξήθηκε με τον εντονότερο ρυθμό τους τελευταίους δέκα μήνες, ενώ ο ρυθμός αύξησης των παραγγελιών από το εξωτερικό, ήταν ο μεγαλύτερος που έχει καταγραφεί από τον Μάρτιο του 2007.

Οι εταιρίες, λόγω της αύξησης των νέων παραγγελιών και της επέκτασης των αδιεκπεραιώτων εργασιών, προέβησαν σε αύξηση του εργατικού δυναμικού με τον δεύτερο μεγαλύτερο ρυθμό δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας που έχει καταγραφεί στο ιστορικό της έρευνας PMI.

Κατά συνέπεια των ευνοϊκών αυτών εξελίξεων, οι υπεύθυνοι για τις προμήθειες του κλάδου της μεταποίησης είναι αισιόδοξοι ως προς τη μελλοντική ανάπτυξη της παραγωγής τους, με την επιχειρηματική εμπιστοσύνη καταγράφει νέα υψηλά επίπεδα ρεκόρ στην ιστορία της έρευνας.

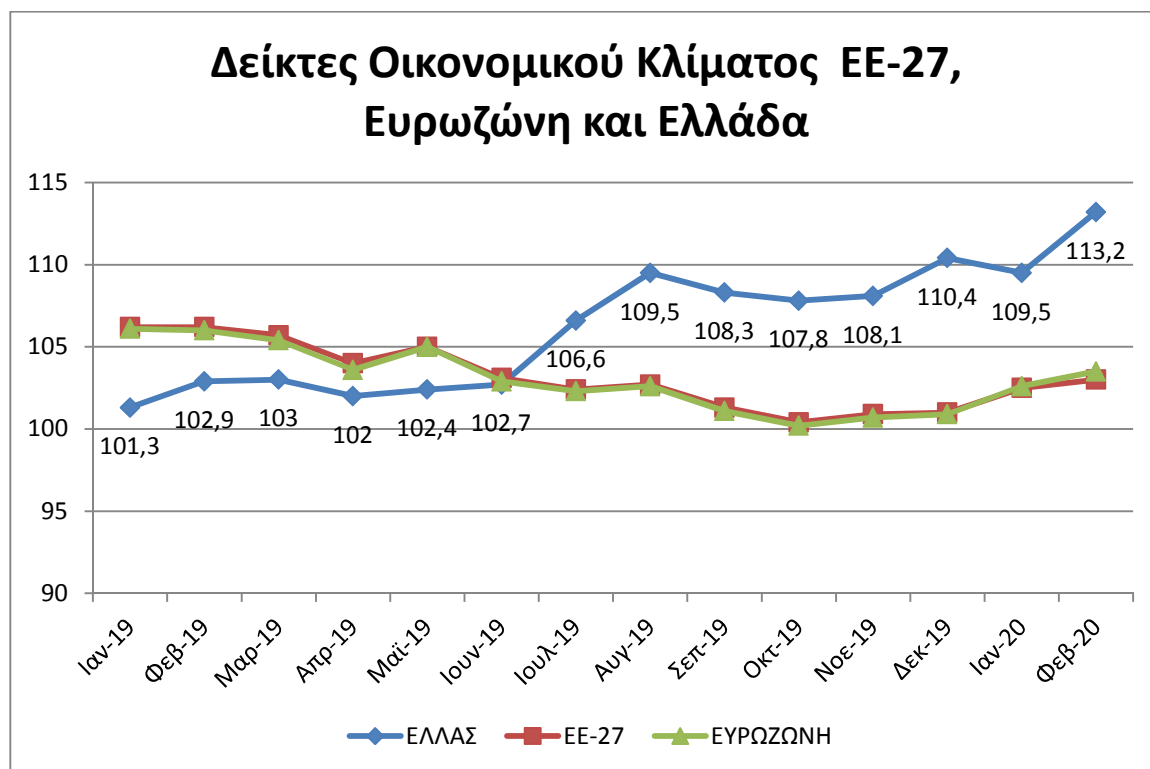
3.1.6 Δείκτης Οικονομικού Κλίματος (ESI)

Στις 113,2 μονάδες ανέβηκε ο δείκτης οικονομικού κλίματος (Economic Sentiment Index, ESI) για το μήνα Φεβρουάριο 2020, για την Ελλάδα, γεγονός που συνιστά την καλύτερη επίδοση της τελευταίας 19ετίας, σύμφωνα με τα στοιχεία από το Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE) [11].

Παρακολουθώντας στο γράφημα 3.4 την πορεία του δείκτη τους τελευταίους μήνες, για την Ελλάδα, την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωζώνη, βλέπουμε καταρχάς την αυξητική τάση του δείκτη που αφορά την Ελλάδα. Το τελευταίο μήνα αυξήθηκε σημαντικά κατά 3,7 μονάδες και διαμορφώθηκε στις 113,2 έναντι των 109,5 του προηγούμενου μήνα. Σε ετήσια βάση υπάρχει τεράστια βελτίωση αφού ένα χρόνο πριν, το Φεβρουάριο του 2019 ο δείκτης ήταν στις 102,9 μονάδες, 10,3 μονάδες λιγότερες από τον φετινό.

Επίσης βλέπουμε ότι από τον Ιανουάριο του 19, ξεκινάει μια σταδιακή αύξηση του Ελληνικού δείκτη που υπολείπεται όμως των μέσων όρων του δείκτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωζώνης. Τον Ιούνιο του ίδιου έτους έχουμε περίπου ίδια τιμή για την Ελλάδα με τον μέσο όρο της Ευρώπης, ενώ από αυτό το σημείο καμπής ξεκινάει η Ελλάδα να έχει καλύτερες τιμές για να φτάσουμε στον Φεβρουάριο (2020) όπου ο δείκτης ESI της

Ελλάδας είναι περίπου 10 μονάδες μεγαλύτερος από αυτόν της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωζώνης.

Γράφημα 3.4: Δείκτες οικονομικού κλίματος (ESI) Ελλάδας, ΕΕ-27, Ευρωζώνης, Ιανουάριος 2019 – Φεβρουάριος 2020. Πηγή IOBE, ίδια επεξεργασία.

Από τους επιμέρους δείκτες επιχειρηματικών προσδοκιών αυτοί στη βιομηχανία και στις υπηρεσίες όπως και ο δείκτης καταναλωτικής εμπιστοσύνης παρουσίασαν σημαντική βελτίωση και συνέβαλλαν σημαντικά στην άνοδο του δείκτη ESI. Για το Φεβρουάριο συγκεκριμένα :

Στη βιομηχανία υπήρξε ενίσχυση των επιχειρηματικών προσδοκιών με τον αντίστοιχο δείκτη να διαμορφώνεται στις 111,3 μονάδες, 5,5 μονάδες μεγαλύτερο από τον προηγούμενο μήνα και 7,2 από τον αντίστοιχο περσινό. Η ενίσχυση αυτή εμφανίζεται κυρίως λόγω βελτίωσης προβλέψεων που αφορούν την παραγωγή, τους 3-4 επικείμενους μήνες.

Στις κατασκευές η πτωτική τάση των κατασκευών στα Δημόσια έργα, παρέσυρε το δείκτη στις 84,9 μονάδες, με αποτέλεσμα να γίνει μικρότερος από τον προηγούμενο μήνα (87 μονάδες), αλλά παρόλα αυτά αρκετά μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο την προηγούμενης χρονιάς (48,9).

Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο για το Φεβρουάριο, διαμορφώθηκε στις 118,5 μονάδες από τις 119,3 του Ιανουαρίου, υποχωρώντας ελαφρώς

λόγω εξασθένησης των θετικών εκτιμήσεων και προβλέψεων για τις πωλήσεις. Και εδώ όμως παρουσιάζεται μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο την προηγούμενης χρονιάς (103,7).

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες παρουσίασε σημαντική αύξηση κυρίως λόγω αισιόδοξων προβλέψεων για τη βραχυπρόθεσμη εξέλιξη της ζήτησης. Διαμορφώθηκε στις 112,1 μονάδες από 103,1 και 86,4 του προηγούμενου μήνα και χρόνου αντίστοιχα.

Ο δείκτης καταναλωτικής εμπιστοσύνης παρουσίασε σημαντική ενίσχυση στις -4,8 μονάδες από τις -10 συγκριτικά με τον Ιανουάριο και από τις -33,3 μονάδες του Φεβρουαρίου του 2019. Η επίδοση αυτή που αποτελεί μέγιστο των τελευταίων 19,5 ετών, οφείλεται κυρίως στην βελτίωση της εικόνας της Ελλάδας στους διεθνείς οίκους και οργανισμούς, μετά και την αναβάθμιση της Ελληνικής οικονομίας από αυτούς.

3.1.7 Συνολική εικόνα της Ελληνικής οικονομίας

Όπως είδαμε η συνολική εικόνα της Ελληνικής οικονομίας ήταν πολύ καλή. Το 2019 είχε κλείσει με ανάπτυξη 1,9%, ενώ για το 2020 υπολογιζόταν 2,4%. Η ανεργία είχε μια διαρκή αποκλιμάκωση, ενώ βελτιωμένο ήταν και το εμπορικό ισοζύγιο του πρώτου διμήνου του έτους σε σχέση με αυτό του προηγούμενου. Ο δείκτης οικονομικού κλίματος (ESI), ήταν υψηλός και μεγαλύτερος από τον μέσο Ευρωπαϊκό, όπως και ο δείκτης Υπευθύνων Προμηθειών (PMI), ενώ η οικοδομική δραστηριότητα είχε σημαντική αύξηση σε σχέση με το 2019.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι η Ελληνική οικονομία είχε προοπτικές να προχωρήσει με μακροοικονομική ισορροπία και εντονότερους αναπτυξιακούς ρυθμούς και αυτό θα περιμέναμε να αποτυπωθεί στους οικονομικούς δείκτες των επόμενων μηνών.

3.2 Αντίκτυπος τους μήνες που υπάρχει ο κορονοϊός

Ο αντίκτυπος στην οικονομία με την εμφάνιση του ιού και τα περιοριστικά μέτρα που αποφάσισε η κυβέρνηση ήταν μεγάλος. Επιχειρήσεις με πλήθος από εργαζόμενους ανέστειλαν την λειτουργία τους, αλλά και από αυτές που συνέχισαν την λειτουργία τους η πλειοψηφία κατέγραφε μείωση του τζίρου.

Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ που ανακοινώθηκαν 16-4-2020 [12], το 14,6% των επιχειρήσεων ήτοι 205.984 επιχειρήσεις με πάνω από ένα εκατομμύριο εργαζόμενους σε αυτές, βρίσκονται σε αναστολή λειτουργίας μετά από κρατική διαταγή. Οι περιφέρειες του Νοτίου Αιγαίου και των Ιόνιων Νήσων ήταν αυτές με το μεγαλύτερο ποσοστό επιχειρήσεων

σε αναστολή εργασίας (34,4 και 29,8% αντίστοιχα), ενώ η περιφέρεια Πελοποννήσου αυτή με το μικρότερο (10,7%).

Όσον αφορά τον αριθμό των εργαζομένων σε αναστολή εργασίας, στις περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου και των Ιόνιων Νήσων σχεδόν ο ένας στους δύο εργαζόμενους βρέθηκε με αναστολή εργασίας καταγράφοντας την χειρότερη επίδοση, ενώ στην Αττική, με την καλύτερη επίδοση, ήταν σχεδόν ο ένας στους πέντε. Οι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας με αναστολή λειτουργίας σε ποσοστό μεγαλύτερο του 80% ήταν η εκπαίδευση (ποσοστό 88,8%), τα καταλύματα (ποσοστό 87,1%), οι Αθλητικές δραστηριότητες και δραστηριότητες διασκέδασης και ψυχαγωγίας (ποσοστό 86,7%) και η εστίαση (ποσοστό 80,9%) με συνολικά 821.870 αριθμό απασχολούμενων να μένει, προσωρινά, χωρίς δουλειά.

Από τις επιχειρήσεις που συνέχισαν να λειτουργούν και ανήκουν στις μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις, δηλαδή στο 99% των ελληνικών επιχειρήσεων με προσφορά στο 80% των ιδιωτικών θέσεων εργασίας, σύμφωνα με έρευνα της ΓΣΕΒΕΕ [13], το 74% κατέγραψε μείωση του τζίρου, ενώ μόλις το 9% αύξηση. Τονίζουν δε, ότι το κυριότερο πρόβλημα με το οποίο θεωρούν ότι θα βρεθούν αντιμέτωποι στο μέλλον θα είναι η έλλειψη ρευστότητας.

Ο δείκτης οικονομικού κλίματος χειροτέρευσε έντονα τον μήνα Απρίλιο και κατήλθε στις 99,3 μονάδες, έναντι 109,4 μονάδων τον προηγούμενο μήνα και των 113,2 μονάδων του Φεβρουαρίου [14]. Οι προσδοκίες επιδεινώθηκαν σε όλους τους τομείς. Η μείωση του Ελληνικού δείκτη ήταν μικρότερη από την αντίστοιχη του Ευρωπαϊκού μέσου όρου διότι το μεγάλο κτύπημα στην οικονομική δραστηριότητα στην Ελλάδα, θα έρθει πιο αργά σε σχέση με τις Ευρωπαϊκές οικονομίες, όταν θα πληγεί ο τουρισμός.

Ο εποχικά προσαρμοσμένος Δείκτης Υπευθύνων Προμηθειών της IHS Markit για τον τομέα μεταποίησης στην Ελλάδα για τον Μάιο [15], έκλεισε με σημαντική πτώση στις 29,5 μονάδες από τις 42,5 μονάδες που βρίσκονταν τον Μάρτιο. Η παραγωγή και η ζήτηση μειώθηκαν με τον μεγαλύτερο ρυθμό από την έναρξη διεξαγωγής της έρευνας τον Μάιο του 1999. Το αρνητικό κλίμα που υπάρχει και η συνεχιζόμενη αβεβαιότητα, οδηγούν σε μείωση των προσδοκιών.

3.3 Μέτρα στήριξης της οικονομίας από την κυβέρνηση

Η Ελληνική κυβέρνηση για να αντιμετωπίσει την καθίζηση της οικονομίας αναγκάστηκε να πάρει μια σειρά από μέτρα. Ο ρόλος του δημοσίου τομέα είναι κομβικός αφού συμφωνά με το κέντρο προγραμματισμού και οικονομικών ερευνών (ΚΕΠΕ) [16], κάθε 1 δις αύξησης των κρατικών δαπανών επιφέρει αύξηση της οικονομίας κατά 1,487 δις και

μείωση της απασχόλησης κατά 33.500 απασχολούμενους, ενώ με κρατικές δαπάνες στα 5δισ (αντιστοιχεί σε 2,7% του ΑΕΠ), έχουμε αύξηση του ΑΕΠ κατά 3,97 μονάδες και της απασχόλησης κατά 167 χιλιάδες απασχολούμενους.

Η κυβέρνηση υπολογίζεται ότι έχει πάρει μέτρα ύψους 6,8δισ ευρώ, ενώ έχει υποσχεθεί περαιτέρω ενίσχυση της ρευστότητας μέσω προγραμμάτων ΕΣΠΑ και της Ευρωπαϊκής τράπεζας επενδύσεων. Τα μέτρα αυτά δεν τα πήρε με τη λογική «χρήματα από το ελικόπτερο» όπως ενδεχομένως έκαναν άλλες χώρες αλλά προσπάθησε στοχευόμενα να τονίσει συγκεκριμένες κατηγορίες πολιτών με περιοδικές δέσμες μέτρων.

3.3.1 Η πρώτη δέσμη μέτρων

Η πρώτη δέσμη μέτρων [17] που ανήγγειλε η κυβέρνηση περιλάμβανε καταρχάς την ενίσχυση του τομέα της υγείας, με επιπλέον χρηματοδότηση ώστε να προετοιμαστεί το βέλτιστο δυνατό για την υποδοχή και περίθαλψη των νέων ασθενών. Πήρε πρωτοβουλία για σειρά νομοθετικών ρυθμίσεων σε εργασιακά θέματα ώστε να διευκολυνθούν οι λόγω προσωρινής παύσης λειτουργίας της επιχείρησης με κρατική εντολή μικρά παιδιά τους που δεν θα πήγαιναν σχολείο, για ιατρικούς λόγους κλπ. Τέλος έδωσε τη δυνατότητα για αναστολή πληρωμής φορολογικών και ασφαλιστικών υποχρεώσεων σε επιχειρήσεις που είχαν προσωρινή παύση λειτουργίας με κρατική εντολή.

3.3.2 Η δεύτερη δέσμη μέτρων

Η δεύτερη δέσμη μέτρων [18] που ανήγγειλε η κυβέρνηση περιλάμβανε κυρίως τα παρακάτω.

Πρώτον, ένα μεγάλο πλαίσιο χρηματοδότησης, υπό τη μορφή επιστρεπτέας προκαταβολής, με μακρύ χρονικό ορίζοντα αποπληρωμής και την ύπαρξη περιόδου χάριτος, για όλες εκείνες τις επιχειρήσεις που πλήττονται άμεσα, συνολικού ύψους €1 δισ.

Δεύτερον, αποζημίωση ύψους 800€ των περίπου 500.000 εργαζομένων, στους οποίους έγινε προσωρινή αναστολή της σύμβασης με κρατική εντολή αναστολής λειτουργίας της επιχείρησης, συνολικού δημοσιονομικού κόστους περίπου 450 εκατομμύρια ευρώ. Για το σκοπό αυτό δημιουργήθηκε η σελίδα supportemployees.yeka.gr. Επιπρόσθετα ανακοινώθηκε η κάλυψη από το κράτος των ασφαλιστικών εισφορών των εργαζομένων με βάση το σύνολο του ονομαστικού τους μισθού.

Τρίτον, για τις επιχειρήσεις συγκεκριμένων Κωδικών Αριθμών Δραστηριότητας (ΚΑΔ), αναβολή για 4 μήνες όλων των φορολογικών υποχρεώσεων, για οφειλές μέχρι τον

Μάρτιο. Οι ΚΑΔ αυτοί συμπεριλάμβαναν όλες τις επιχειρήσεις, τους αυτοαπασχολούμενους και τις ατομικές επιχειρήσεις που είτε σταμάτησαν με κρατική εντολή, είτε με πρωτοβουλία του ιδιοκτήτη, είτε υπολειπούνταν.

Τέταρτον, την αναστολή πληρωμής κατά τρεις μήνες, όλων των ασφαλιστικών εισφορών των ελεύθερων επαγγελματιών και αυτοαπασχολούμενων για το μήνα Φεβρουάριο. Η αναστολή δεν θα περιλαμβάνει τυχόν τόκους και προσαυξήσεις.

Πέμπτον, επίδομα 800€ μέσω της πλατφόρμας <https://www.aade.gr/mybusinesssupport> σε όποιον είναι ελεύθερος επαγγελματίας ή αυτοαπασχολούμενος, ιδιοκτήτης ατομικής επιχείρησης ή προσωπικής εταιρείας, εταιρείας περιορισμένης ευθύνης ή ιδιωτικής κεφαλαιουχικής εταιρείας. Επίσης υπήρχε η προϋπόθεση να ήταν ανήκαν σε συγκεκριμένους ΚΑΔ, να ήταν ενεργοί με μη μηδενικές δηλώσεις ΦΠΑ.

Τέλος, για την παροχή ρευστότητας η κυβέρνηση ανακοίνωσε πρόσθετα μέτρα στήριξης των επιχειρήσεων, ύψους €5,75 δις, που συμπεριλαμβάνουν τις εγγυήσεις που πηγάζουν από τα Ταμεία της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

3.3.3 Η τρίτη δέσμη μέτρων

Η τρίτη δέσμη μέτρων [19] που ανήγγειλε η κυβέρνηση περιλάμβανε κυρίως τα παρακάτω.

Διεύρυνση των δικαιούχων των 800 ευρώ με υπαγωγή των εργαζομένων σε καθεστώς αναστολής σύμβασης και των απολυμένων και όσων εξαναγκάστηκαν να απολυθούν από την πρώτη Μαρτίου και μετά.

Την καταβολή στους εργαζόμενους του τμήματος του δώρου Πάσχα που δεν θα τους καταβάλει η επιχείρηση λόγω αναστολής λειτουργίας.

3.3.4 Η τέταρτη δέσμη μέτρων

Η τέταρτη δέσμη μέτρων [20] που ανήγγειλε η κυβέρνηση περιλάμβανε κυρίως τα παρακάτω.

Μείωση κατά 40% του μισθώματος α' κατοικίας για τους εργαζόμενους των επιχειρήσεων που έκλεισαν με κρατική εντολή.

Επίδομα 600€ σε επιστήμονες μέσω ενεργοποίησης επιταγής κατάρτισης voucher στη σελίδα www.elearning.yeka.gr με την προϋπόθεση να ανήκουν σε συγκεκριμένα ΚΑΔ, να

μην δικαιούνται τα 800€ που είχαν δοθεί στην προηγούμενη δέσμη μέτρων και να παρακολουθήσουν 100 ώρες τηλεκατάρτιση. Η υλοποίηση της κατάρτισης θα γινόταν από ΚΕΚ δεσμεύοντας το 25% περίπου του συνολικού κονδυλίου της δράσης. Στις 23/4 ανακοινώθηκε ότι οι δικαιούχοι επιστήμονες θα λάβουν το επίδομα χωρίς την υποχρέωση παρακολούθησης των μαθημάτων κατάρτισης.

Διεύρυνση των δικαιούχων των 800 ευρώ με υπαγωγή και νέων ΚΑΔ στους προϋπάρχοντες.

Επίδομα 400€ σε 160.00 περίπου μακροχρόνια ανέργους, οι οποίοι απέκτησαν αυτή την ιδιότητα τον τελευταίο χρόνο, μετά από αίτησή τους στη σελίδα <https://www.gov.gr/ipiresies/ergasia-kai-asphalise/anergia> επιλέγοντας τον κατάλληλο σύνδεσμο. Ο συνολικός αριθμός των μακροχρόνια ανέργων υπολογίζεται στους 500.000.

3.4 Προβλέψεις για το μέλλον της Ελληνικής οικονομίας

3.4.1 Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) δημοσιοποίησε τις προβλέψεις για την παγκόσμια οικονομία, συμπεριλαμβανομένου της Ελληνικής, μέσω της έκθεσης World Economic Outlook [21]. Η έκθεση έλαβε υπόψη τις επιπτώσεις της πανδημίας του κορωνοϊού και δόθηκε στη δημοσιότητα στις 14 Απριλίου 2020.

Συμφώνα με το ΔΝΤ στην Ελλάδα το 2020 προβλέπεται μεγάλη ύφεση της τάξης του 10% ενώ το 2021 αναμένεται μερική ανάκαμψη με ανάπτυξη κατά 5%.

Τα σενάρια είναι απαισιόδοξα λόγω της μεγάλης αβεβαιότητας που υπάρχει. Μεγάλη άνοδο προβλέπει και για την ανεργία καθώς την ανεβάζει στο 22,3%, ενώ το 2021 παρόλη την προβλεπόμενη ανάκαμψη της οικονομίας η ανεργία θα πέσει μεν από το 2020 στο 19%, θα είναι δε μεγαλύτερη του 2019. Επιδείνωση προβλέπεται και στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών με αρνητική μεταβολή στο -6.5% για το 2020 και στο -3,4% για το 2019.

3.4.2 Γραφείο Προϋπολογισμού του Κράτους στη Βουλή

Το Γραφείο Προϋπολογισμού του Κράτους στη Βουλή στις 15/4/2020 δημοσίευσε ειδική έκθεση [22] για τις οικονομικές συνέπειες του κορωνοϊού, με προβλέψεις όσων αφορά την ανάπτυξη της οικονομίας και το ποσοστό ανεργίας της χώρας. Οι βασικές διαπιστώσεις έχουν να κάνουν με τις επιπτώσεις στην προσφορά και την ζήτηση.

Η προσφορά έχει διακοπεί καθώς στο σύνολο, βάση ΚΑΔ, των πληττόμενων επιχειρήσεων εργάζεται το 60 τοις εκατό του ιδιωτικού τομέα. Η μείωση των μισθών και ο περιορισμός της κυκλοφορίας των πολιτών θα έχει ως συνέπεια τον περιορισμό της κατανάλωσης. Η υφιστάμενη αβεβαιότητα και στο «σταμάτημα» της οικονομίας επηρεάζει αρνητικά το επενδυτικό ενδιαφέρον εντός χώρας και μειώνει τις εξαγωγές από αυτή αφού η κρίση επηρεάζει αντίστοιχα και τις άλλες οικονομίες. Επίσης λαμβάνεται υπόψη ότι οι παρεμβάσεις της κυβέρνησης για την τόνωση της οικονομίας, μέχρι την πραγματοποίηση της μελέτης, ανέρχονται στο ποσό των ,6 δις ευρώ.

Τα αποτελέσματα συνοψίζονται στον πίνακα 3.6 και παρουσιάζουν τρία βασικά σενάρια ανάλογα με την ταχύτητα επαναφοράς στην κανονικότητα.

Σε κάθε περίπτωση τα επεκτατικά μέτρα μειώνουν την ανεργία και την συρρίκνωση της οικονομίας, αλλά αυξάνουν το έλλειμμα..

Στο ευνοϊκό σενάριο, της γρήγορης επαναφοράς, η οικονομία θα συρρικνωθεί κατά 4,4% με επεκτατικά μέτρα 10 δις και την ανεργία να φτάνει στο 26%, κατά 5,3% με επεκτατικά μέτρα 5 δις και ανεργία στο 26,2%, και κατά 6,2 % χωρίς καθόλου επιπρόσθετα μέτρα με την ανεργία στο 26, %. Το δημόσιο χρέος θα κυμανθεί στο 188% του ΑΕΠ. Χωρίς επιπλέον μέτρα θα επιτύχουμε πρωτογενές πλεόνασμα της τάξης του 1% του ΑΕΠ, ενώ με τα μέτρα που προαναφέραμε θα υπάρξει έλλειμμα από 0,7 μέχρι 2,4% του ΑΕΠ.

Στο σενάριο της μέτριας επαναφοράς χωρίς επεκτατικά μέτρα θα υπάρξει μείωση του ΑΕΠ κατά 10,2%, η ανεργία θα ανέβει στο 31,4% και το έλλειμμα στο 0,9% του ΑΕΠ. Με επεκτατικά μέτρα 5 δις θα υπάρξει μείωση του ΑΕΠ κατά 9,3%, η ανεργία θα ανέβει στο 31,2% και το έλλειμμα στο 2,7% του ΑΕΠ, ενώ με μέτρα 10 δις θα υπάρξει μείωση του ΑΕΠ κατά 8,5%, η ανεργία θα ανέβει στο 31% και το έλλειμμα στο 4,5% του ΑΕΠ. Το δημόσιο χρέος υπολογίζεται στο 192% του ΑΕΠ.

Οι προβλέψεις είναι ασφαλώς ακόμα χειρότερες στο σενάριο της αργής επαναφοράς. Χωρίς επιπλέον μέτρα το ΑΕΠ θα έχει -11,1% μεταβολή, η ανεργία θα είναι στο 31,6% του εργατικού δυναμικού και το πρωτογενές πλεόνασμα στο -1,1% του ΑΕΠ. Με μέτρα 5 ή 10 δις ευρώ το ΑΕΠ θα έχει -10,2 ή -9,4% μεταβολή, η ανεργία θα είναι στο 31,3 ή στο 31,2% του εργατικού δυναμικού και το πρωτογενές πλεόνασμα στο -2,8 ή στο -4,6% του ΑΕΠ αντίστοιχα. Το δημόσιο χρέος θα διαμορφωθεί γύρω στο 192,8% του ΑΕΠ.

Πίνακας 3.6: Προβλέψεις βασικών μεγεθών της οικονομίας για το έτος 2020. Πηγή Γραφείο Προϋπολογισμού του Κράτους στη Βουλή, ιδία επεξεργασία

Προβλέψεις βασικών μεγεθών της οικονομίας για το έτος 2020					
		ΑΕΠ	Ανεργία	Πρωτογενές αποτέλεσμα	Δημόσιο Χρέος
		% μεταβολή	% εργατικού δυναμικού	% ΑΕΠ	% ΑΕΠ
Προβλέψεις πριν την πανδημία		2,1	16	4,4	175
Σενάριο γρήγορης επαναφοράς	Χωρίς επεκτατικά μέτρα	-6,2	26,4	1	188,5
	Επεκτατικά μέτρα 5 δις	-5,3	26,2	-0,7	188,3
	Επεκτατικά μέτρα 10 δις	-4,4	26	-2,4	188,3
Σενάριο μέτριας επαναφοράς	Χωρίς επεκτατικά μέτρα	-10,2	31,4	-0,9	192,1
	Επεκτατικά μέτρα 5 δις	-9,3	31,2	-2,7	191,9
	Επεκτατικά μέτρα 10 δις	-8,5	31	-4,5	191,9
Σενάριο αργής επαναφοράς	Χωρίς επεκτατικά μέτρα	-11,1	31,6	-1,1	192,9
	Επεκτατικά μέτρα 5 δις	-10,2	31,3	-2,8	192,7
	Επεκτατικά μέτρα 10 δις	-9,4	31,2	-4,6	192,7

3.4.3 Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος

Την Τρίτη 21 Απριλίου, πραγματοποιήθηκε τηλεδιάσκεψη, από το οικονομικό φόρουμ των Δελφών, με θέμα τον αντίκτυπο του κορωνοϊού στην πραγματική οικονομία και τη συμμετοχή σημαντικών παραγόντων ανάμεσα τους και τον διοικητή της ΤτΕ, Γιάννη Στουρνάρα.

Ο διοικητής υποστήριξε (σύμφωνα με την εφημερίδα των συντακτών [23]) ότι με τα στοιχεία που έχει συλλέξει η τράπεζα της Ελλάδος, θα υπάρξει ύφεση κατά 4% του ΑΕΠ για το 2020, ενώ στο απαισιόδοξο σενάριο η ύφεση θα φτάσει στο 8% του ΑΕΠ. Για τις εκτιμήσεις αυτές έλαβε υπόψη ότι η κοινωνία θα επιστρέψει στην προϋπάρχουσα

καθημερινότητα μετά από ενάμιση μήνα απραξίας. Επίσης ανέφερε την αναμενόμενη αύξηση στα μη εξυπηρετούμενα δάνεια χωρίς να αναφερθεί σε συγκεκριμένα στατιστικά. Υποστήριξε όμως ότι οι τράπεζες θα πρέπει να δείξουν διαφάνεια στον τομέα αυτό ενώ τάχθηκε υπέρ της λύσης δημιουργίας μιας κακής τράπεζας για την βέλτιστη αντιμετώπιση του φαινομένου. Τέλος αναφερόμενος στον τουρισμό, επισήμανε ότι πίσω από το 10% του ΑΕΠ που αντιστοιχεί σε αυτόν, δραστηριοποιούνται και άλλοι τομείς όπως οι υπηρεσίες εστίασης, διαμονής και τροφίμων.

3.4.4 Citi Bank

Σύμφωνα με το capital.gr [24] η Αμερικάνικη τράπεζα citi, προβλέπει αρνητική ανάπτυξη για την Ελλάδα το 2020 στο 7,8% του ΑΕΠ ή όποια όμως θα αντισταθμιστεί το 2021 με ανάπτυξη 7,3%. Η κανονικότητα που προϋπήρχε θα αργήσει όμως να επιστρέψει και υπολογίζεται στα τέλη του 2021. Εκτιμά ότι η εξάρτηση ενός μεγάλου μέρους του ΑΕΠ από τον τουρισμό (γύρω στο 20%), με το αναμενόμενο μεγάλο πλήγμα που θα δεχθεί φέτος θα οδηγήσει σε παρατεταμένη περίοδο της ύφεσης για το 2020 μεγαλύτερο από αυτό που ενδεχομένως θα αντιμετωπίσουν άλλες χώρες.

Όσον αφορά την ανεργία επισημαίνει αύξηση για το 2020 στο 19% και μείωση στο 18,1% για το επόμενο έτος. Πτώση θα παρουσιαστεί στη ζήτηση και στην κατανάλωση κατά 4,2 και 4,9% αντίστοιχα. Μεγάλη μείωση προβλέπεται, στις επενδύσεις στο επίπεδο του 7,7%, στις εξαγωγές στο 6% και στις εισαγωγές στο 7,2%. Σε σχέση με το πρωτογενές ισοζύγιο της κυβέρνησης, το 2020 θα αναμένεται έλλειμμα 1,2% ενώ το 2021 πλεόνασμα της τάξης του 1,6%.

Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην πολιτική σταθερότητα που προσφέρει η σημερινή κυβέρνηση, παράγοντας που θα επηρεάσει θετικά τις συνθήκες ανάκαμψης όμως η χαμηλή αποταμίευση και οι μειωμένες εξαγωγές θα καθυστερήσουν την αναμενόμενη ανάπτυξη η οποία πιθανολογείται το 2022 στο 2,3% και τα δύο επόμενα έτη στο 1,5% .

3.4.5 Οίκος αξιολόγησης Fitch.

Στις 23/4 ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε το outlook της χώρας από “Θετικό” σε “Σταθερό” [25]. Ο οίκος δηλαδή θεωρεί ότι οι προοπτικές της Ελληνικής οικονομίας δεν είναι καλές κυρίως λόγω της ύπαρξης αυξημένης αβεβαιότητας και της αναμενόμενης μείωσης στον τουρισμό ο οποίος συμβάλει στο 10% του Ελληνικού ΑΕΠ. Επίσης, ο συνδυασμός της σοβαρής πτώσης της οικονομικής δραστηριότητας και των έκτακτων μέτρων που παίρνει η κυβέρνηση για την ενίσχυση της οικονομίας εν μέσω της πανδημίας θα

οδηγήσουν σε απότομη επιδείνωση του ισοζυγίου του προϋπολογισμού. Όπως αναφέρεται και στη συνοδευτική έκθεση τα μεγάλα αγκάθια που οδήγησαν στην υποβάθμιση είναι:

Η πρόβλεψη για μεγάλη ύφεση για το 2020 της τάξης του 8,1%. Για το 2021 προβλέπει ανάκαμψη με ανάπτυξη 5,1%.

Παρόλη την ύπαρξη πλεονάσματος επί τέσσερα χρόνια, αναμένεται έλλειμμα για τις επόμενες δύο χρονιές της τάξης του 7,4% του ΑΕΠ για το 2020 και λίγο μικρότερο στο 4,6% του ΑΕΠ για το 2021.

Το δημόσιο χρέος είναι σε πολύ υψηλά επίπεδα, ενώ για το 2020 αναμένεται στο 194,8% του ΑΕΠ και για το 2021 στο 187,1.

3.5 Το μέλλον της Ελληνικής οικονομίας

Η Ελληνική οικονομία είναι έτοιμη να μπει σε νέες περιπέτειες μετά την κρίση που άρχισε το 2010. Μετά από πολλά χρόνια αυστηρής επιτήρησης είχε κατορθώσει να ορθοποδήσει, αλλά ήρθε ο κορωνοϊός για να καταστήσει το μέλλον ξανά αβέβαιο.

Όπως αναλύσαμε, το ΔΝΤ, η ΤτΕ, Γραφείο Προϋπολογισμού του Κράτους στη Βουλή, η Citi, ο οίκος Fitch, προβλέπουν ύφεση για το 2020 αλλά δεν συμφωνούν στο βαθμό που θα κτυπήσει την Ελληνική οικονομία αφού οι απόψεις τους κυμαίνονται από το 4% ύφεση ως το 11%. Αυτή η μεγάλη διακύμανση υπάρχει διότι δεν γίνεται να προβλέπουν με ακρίβεια οι συνέπειες στην οικονομία από την διαφαινόμενη πτώση του τουρισμού, ο οποίος συνεισφέρει άμεσα και έμμεσα σε μεγάλο ποσοστό στο Ελληνικό ΑΕΠ. Επίσης, είναι τόσο πρόσφατο το γεγονός του lockdown της αγοράς, που δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία για τα αποτελέσματα της κρίσης, παρά μόνο οι δείκτες προσδοκιών, επομένως τα συμπεράσματα είναι μη ασφαλή και όλες οι εκτιμήσεις είναι θεωρητικές. Επομένως για αυτούς του δύο λόγους δεν υπάρχει συμφωνία ως προς το βαθμό επιδείνωσης της Ελληνικής οικονομίας, αλλά όλες οι απόψεις συγκλίνουν στο ότι θα υπάρχει ύφεση το 2020.

Επομένως, μπορούμε να υποθέσουμε ότι τα επόμενα έτη θα είναι με πολλές δυσκολίες, με την ανεργία να ανεβαίνει και τη οικονομία γενικά να πιέζεται αφού η κρίση μεταφέρεται με δυναμισμό στην πραγματική οικονομία, με συνέπεια την ύφεση και το πέσιμο της απασχόλησης [26].

Η κυβέρνηση με τα μέτρα στήριξης που πήρε για να αντιμετωπίσει τις συνέπειες της κρίσης θα οδηγήσει σε δημοσιονομικό έλλειμμα αντιστρέφοντας την τάση των πλεονασμάτων των τελευταίων ετών.

Ο δημοσιονομικός χώρος είναι μικρός και δεν έχει μόνη της πολλές δυνατότητες, επομένως ένας άλλος παράγοντας που θα κρίνει το μέλλον της Ελληνικής οικονομίας είναι οι αποφάσεις της Ευρώπης.

Ήδη με τις μέχρι τώρα αποφάσεις έχει εξασφαλιστεί η συμμετοχή της χώρας στα προγράμματα ποσοτικής χαλάρωσης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και επακόλουθα η πρόσβαση σε χρηματοδότηση με περιορισμό του κόστους δανεισμού. Με τη συμμετοχή στον Ευρωπαϊκό μηχανισμό στήριξης και με το «μαξιλάρι» ασφαλείας 30δισ που είχε αφήσει η προηγούμενη κυβέρνηση έχει λυθεί το πρόβλημα ρευστότητας για τα επόμενα χρόνια. Επίσης είναι δεδομένη και η συμμετοχή στα διάφορα προγράμματα στήριξης των οικονομιών των κρατών μελών, που έχει λάβει η ΕΕ και η βραχυπρόθεσμη στήριξη της οικονομίας είναι εξασφαλισμένη αλλά όμως δεν είναι αρκετή για να αντισταθμίσει τις συνέπειες της κρίσης.

Η Ελληνική κυβέρνηση βρίσκεται εν αναμονή περεταίρω αποφάσεων από την Ευρώπη, που πιθανώς θα καθορίσουν σε μεγάλο βαθμό την μακροπρόθεσμη πορεία της οικονομίας αφού μπορεί να περιλαμβάνουν επιπρόσθετη βοήθεια στις χώρες μέλη και καλύτερους όρους δανεισμού που θα επιβαρύνουν λιγότερο του προϋπολογισμούς τους.

Με χρέος στο 176,6 του ΑΕΠ και τα μέτρα προστασίας που αναγκάζεται ή θα αναγκαστεί να πάρει η κυβέρνηση, το δημόσιο χρέος θα μεγαλώσει. Επομένως είναι αρκετά πιθανό η Ελληνική οικονομία να μπει ξανά σε επιτήρηση με λιτότητα και νέα μνημόνια. Η αποφυγή των αυστηρών περιοριστικών όρων, με τις καταστροφικές συνέπειες που ζήσαμε στο πρόσφατο παρελθόν, θα πρέπει να είναι ο μέγιστος στόχος της κυβέρνησης.

Οι τράπεζες θα υποστούν και αυτές το τίμημα της κρίσης αφού θα πρέπει να διαχειριστούν μεγαλύτερο αριθμό μη εξυπηρετούμενων δανείων, ο αριθμός των οποίων αναμένεται να αυξηθεί κατακόρυφα αφού η κρίση θα εξασθενήσει την ικανότητα των πολιτών να ανταποκριθούν στα χρέη τους.

Ο τουρισμός θα υποστεί μείωση σε αριθμό επισκεπτών και στο μέλλον, αφού οι πολίτες των άλλων χωρών θα υποστούν από την παρούσα κρίση πλήγμα στο οικονομικό τους στάτους με περιορισμό των τουριστικών τους διακοπών στην Ελλάδα που δεν θα αποτελεί πλέον προορισμό ευκαιρίας. Συνέπεια του προηγούμενου θα είναι επενδύσεις που στηρίζονταν στον τουρισμό (πχ επένδυση Ελληνικού) και που είχαν ήδη δρομολογηθεί να γίνουν, ή δεν θα ξεκινήσουν καθόλου ή θα καθυστερήσουν.

Με τα μέχρι τώρα δεδομένα όλα δείχνουν ότι το 2021 θα είναι χρονιά ανάκαμψης, με ανάπτυξη του ΑΕΠ και μείωση της ανεργίας. η ανάκαμψη θα είναι μερική, ενώ είναι

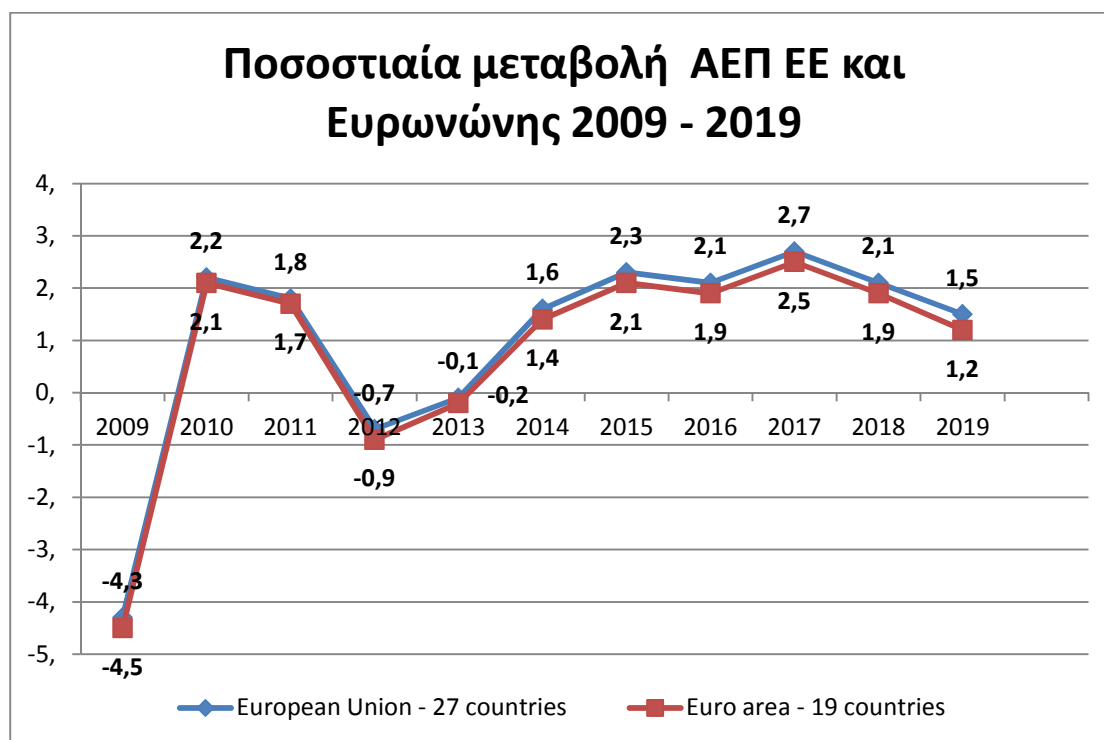
άγνωστο πότε η οικονομία θα επανέρθει στα καλά επίπεδα που ήταν την αρχή του 2020. Όσο μεγαλύτερη η βοήθεια της Ευρώπης τόσο πιο γρήγορα θα έρθει η ανάκαμψη.

4. Οικονομία Ευρώπης και κορωνοϊός

4.1 Η οικονομία της Ευρώπης πριν τον κορωνοϊό

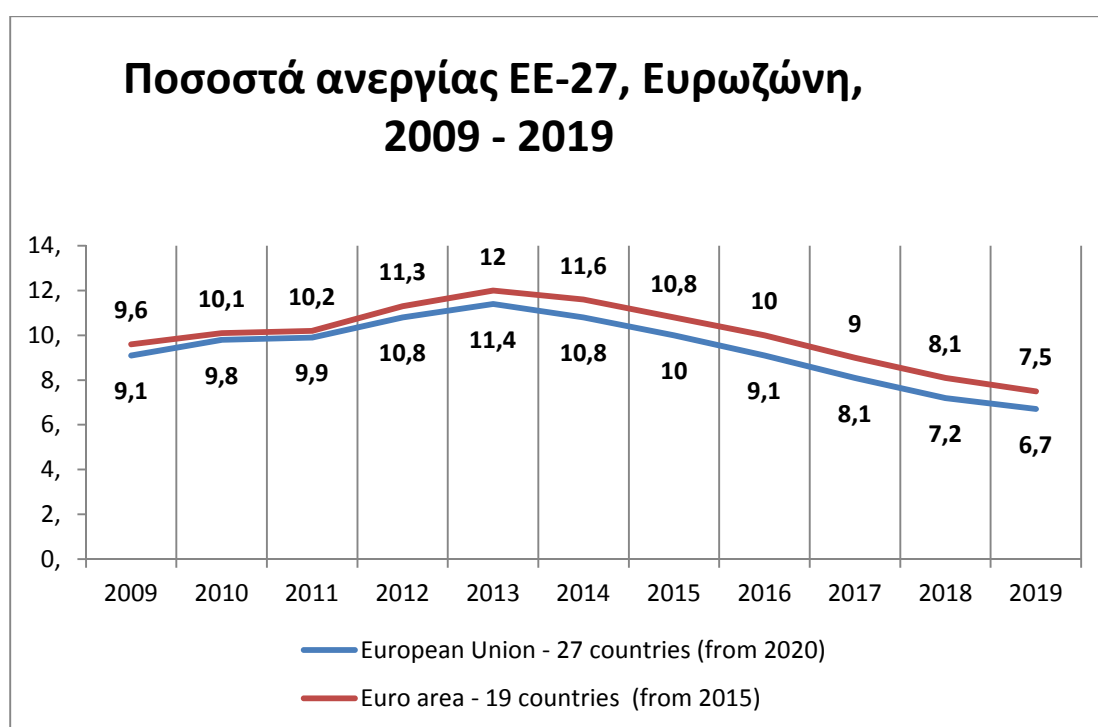
Η οικονομία της Ευρώπης πριν την έλευση του κορωνοϊού ήταν σε πολύ καλό επίπεδο, δυνατή και ακμάζουσα. Ένας βασικός δείκτης που αποτυπώνει την εικόνα της οικονομίας είναι η ετήσια μεταβολή του ΑΕΠ όπως μπορούμε να παρατηρούμε στο γράφημα 4.1 από τα στοιχεία της Eurostat [27]. Συγκεκριμένα το 2013 ήταν η τελευταία χρονιά ύφεσης, με αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης, και από τότε μέχρι και πέρυσι, το 2019, υπήρχε συνεχόμενη ανάπτυξη τόσο για την Ευρωζώνη όσο και για την Ευρωπαϊκή ένωση. Το 2019 έκλεισε με ανάπτυξη για την Ευρώπη των 27 που διαμορφώθηκε στο 1,5%, όταν το 2018 ήταν 2,1% και το 2017 2,7%.

Αντίστοιχα είναι και τα αποτελέσματα για τις χώρες της Ευρωζώνης, με την μεταβολή του ΑΕΠ να κλείνει με θετικό πρόσημο στο 1,2% για το 2019, στο 1,9% για το 2018 και στο 2,5% για το 2017. Παρατηρούμε μια μείωση στο ρυθμό διόγκωσης της οικονομίας, αλλά εξακολουθεί να υπάρχει ανάπτυξη.

Γράφημα 4.1: Ποσοστιαία μεταβολή ΑΕΠ ΕΕ και Ευρωζώνης 2009 – 2019. Πηγή Eurostat, ίδια επεξεργασία

Ένα άλλο στοιχείο που μπορούμε να μελετήσουμε για να αξιολογήσουμε την γενικότερη εικόνα της οικονομίας είναι τα ποσοστά ανεργίας. Επομένως, όσον αφορά την ανεργία, μπορούμε να παρατηρήσουμε στο γράφημα 4.2 από τα στοιχεία του Eurostat [28], ότι η πορεία του δείκτη της Ευρωπαϊκής ένωσης και της Ευρωζώνης είναι παρόμοια αφού ξεκινούν από το 9,1 και 9,6%, αντίστοιχα, το 2009 και φτάνουν στην κορύφωση το 2013 με 11,4 και 12%. Στη συνέχεια επικουρούμενοι της συνεχόμενης ανάπτυξης των χωρών της Ευρώπης ακολούθησαν πτωτική πορεία και από το 2013 μέχρι το 2019, έχουμε μια διαρκή αποκλιμάκωση της ανεργίας από το 12% του 2013 στο 7,5% το 2019 για τις χώρες της Ευρωζώνης και από το 11,4% στο 6,7% για την Ευρωπαϊκή ένωση αντίστοιχα.

Γράφημα 4.2: Ποσοστά ανεργίας ΕΕ και Ευρωζώνης 2009 – 2019. Πηγή Eurostat, ίδια επεξεργασία

4.2 Ενέργειες των Ευρωπαίων για την στήριξη της οικονομίας

Η οικονομία της ευρωζώνης υπέστη μια απότομη πτώση της επιχειρηματικής δραστηριότητας και της απασχόλησης. Τα δεδομένα έρευνας της IHS Markit για τον Μάρτιο [29] έδειξαν το εύρος του σοκ για τις ευρωπαϊκές οικονομίες με τον δείκτη PMI για την ευρωζώνη, να σημειώνει πτώση στις 13,5 μονάδες από 29,7 τον Μάρτιο δείχνοντας την επερχόμενη επιδείνωση της οικονομίας. Υπό το βάρος των σοβαρών επιπτώσεων του κορωνοϊού οι Ευρωπαίοι ηγέτες έπρεπε να πάρουν άμεσα αποφάσεις για την στήριξη της οικονομίας.

Στις τάξεις της Ευρώπης υπήρχε πολιτική κόντρα με αντιμαχόμενες πλευρές τις πλούσιες χώρες του βορρά και τις φτωχιές χώρες του νότου. Οι χώρες του νότου επιθυμούσαν την έκδοση ευρωομολόγου και χαλαρούς δημοσιονομικούς όρους, ενώ οι χώρες του βορρά επιθυμούσαν δανεισμό μεν αλλά με αυστηρούς όρους λιτότητας και απέρριπταν την ιδέα έκδοσης Ευρωομολόγου.. Τελικά οι αποφάσεις που έχουν παρθεί μέχρι τώρα συγκλίνουν στη μέση, αφού δεν αποφασίστηκε η έκδοση του ευρωομολόγου αλλά η χρηματοδότηση στα κράτη μέλη έγινε με χαλαρούς δημοσιονομικούς όρους.

Ας εξετάσουμε λοιπόν τις πρωτοβουλίες που πήρε μέχρι τώρα η Ευρωπαϊκή Ένωση στην προσπάθεια, που συνεχίζει ακόμα, για την καταπολέμηση των επιπτώσεων της πανδημίας του κορωνοϊού στον τομέα της οικονομίας.

Για να προστατέψει τις εθνικές οικονομίες των Ευρωπαϊκών χωρών η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ΕΚΤ αποφάσισε για διάθεση €750 δις.. έως τα τέλη του 2020 για αγορά ομολόγων από την δευτερογενή αγορά με τη δημιουργία ενός νέου προγράμματος ποσοτικής χαλάρωσης για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας Pandemic Emergency Purchase Programme (PEPP). Το ποσό αυτό ήρθε να προστεθεί στο τρέχον πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης ύψους €120 δις .

Ταυτόχρονα στα πλαίσια της χαλάρωσης της ασκούμενης πολιτικής, διεύρυνε τον κατάλογο με τα προς αγορά αξιόγραφα με τα μη επιλέξιμα-καθεστώς εξαίρεσης (waiver) όπως ήταν και τα Ελληνικά.

Επιπλέον προχώρησε στη χαλάρωση των κριτηρίων των εξασφαλίσεων των αξιόγραφων (col lateral standards) αλλάζοντας τις παραμέτρους των βασικών κινδύνων.

Το Eurogroup στις 9.4.2020 αποφάσισε ένα πακέτο συνολικής αξίας €540 δις. μέσω δανεισμού από τις δομές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της ΕΤΕπ και της ΕΚΤ για τη στήριξη των εργαζομένων, των ανέργων και των επιχειρήσεων των χωρών της Ευρωζώνης. Συγκεκριμένα:

Μέσω του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ESM) αποφασίστηκε η διάθεση συνολικών ποσών €240 δις που αντιστοιχούν στο 2% του ΑΕΠ κάθε χώρας από τα αδιάθετα που υπήρχαν στο μηχανισμό. Οι όροι δανεισμού θα είναι να κατευθύνονται τα χρήματα για την ενίσχυση των συστημάτων υγείας και γενικά για

δαπάνες που αφορούν αντιμετώπιση της υγειονομικής κρίσης του Covid-19, χωρίς άλλους δημοσιονομικούς όρους.

Εγκρίθηκε το πρόγραμμα SURE (Support to mitigate Unemployment Risks in an Emergency) μέσω της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ύψους 100 δις για την ενίσχυση της απασχόλησης. Οι κυβερνήσεις θα μπορούν να διαθέσουν ένα σημαντικό ποσό για την επιδότηση των θέσεων εργασίας και των ανέργων, ώστε να αντιμετωπιστούν οι σε διαταραχές που προκλήθηκαν σε εξαιτίας του κορωνοϊού, με σκοπό την προστασία των εργαζομένων και των αυτοαπασχολούμενων που έχουν υποστεί απώλεια εισοδήματος.

Ενισχύθηκε η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων με πόρους αξίας 200δις ευρώ με σκοπό την στήριξη των μικρών και μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Επίσης αποφασίστηκε να μην εγγράφονται οι δαπάνες με σκοπό την καταπολέμηση των επιπτώσεων του κορωνοϊού στα συνολικά κρατικά έξοδα, χαλαρώνοντας τους όρους για τα όρια των κρατικών ελλειμμάτων. Τέλος, για τον ίδιο σκοπό, έγινε τροποποίηση των όρων αξιοποίησης των αδιάθετων κονδυλίων του ΕΣΠΑ για την άμεση απορρόφησή τους.

4.3 Προβλέψεις

4.3.1 Προβλέψεις για το Ευρωπαϊκό ΑΕΠ

Στον πίνακα 4.1 έχουν καταγραφεί οι τιμές του ποσοστού μεταβολής του ΑΕΠ των χωρών της αναπτυγμένης Ευρώπης για το 2019 και οι προβλέψεις του Διεθνούς νομισματικού ταμείου [21], σύμφωνα με την τελευταία του έκθεση, για τα έτη 2020 και 2021. Ως αναπτυγμένες χώρες θεωρούνται οι χώρες της Ευρωζώνης, της Σκανδιναβίας, της Τσεχίας, της Ελβετίας, του Σαν Μαρίνο και του Ηνωμένου Βασιλείου. Καταρχάς παρατηρούμε ότι για το 2019 όλες οι οικονομίες αυτών των χωρών της Ευρώπης αναπτύχθηκαν. Πρωταθλήτρια η Ιρλανδία που κατέγραψε τον υψηλότερο ρυθμό ανάπτυξης με 5,5% και ακολούθησαν η Μάλτα με 4,4% και η Λιθουανία με 3,9%. Από τις χώρες εκτός Ευρωζώνης την καλύτερη επίδοση είχαν η Τσεχία με ανάπτυξη 2,6% και η Δανία με 2,4. Το μικρότερο ρυθμό ανάπτυξης οριακά πάνω από το μηδέν είχε η Ιταλία η οποία θεωρούταν η πιο προβληματική χώρα, μετά την πρόοδο της Ελλάδας, και η Γερμανία με 0,6% η οποία όμως αποτελεί την

ισχυρότερη οικονομία της Ευρώπης. Η καλή εικόνα όλων των χωρών έδωσαν μέσο ρυθμό ανάπτυξης 1,2% για την Ευρωζώνη και 1,3% συνολικά..

Σύμφωνα με την τελευταία έκθεση του ΔΝΤ το μέλλον αυτών των οικονομιών της Ευρώπης προδιαγράφεται ζοφερό για το 2020, αλλά θα υπάρξει μερική ανάκαμψη το 2021. Συνολικά προβλέπεται το 2020 μεγάλη ύφεση της τάξης του 7,3%. Η ύφεση μεγαλώνει για τις χώρες της Ευρωζώνης στο 7,5%. Το 2021 όμως αναμένεται ανάκαμψη της οικονομίας με ανάπτυξη 4,7% συνολικά για όλες αυτές τις χώρες και το ίδιο για την Ευρωζώνη.

Από τις χώρες που πλήττονται περισσότερο προβλέπεται να είναι το Σαν Μαρίνο, μια μικρή οικονομία ούτος ή άλλως, η Ελλάδα κυρίως λόγω της εξάρτησης από τον τουρισμό και η Ιταλία η οποία έχει πληγεί περισσότερο από κάθε άλλη Ευρωπαϊκή χώρα όσον αφορά τα κρούσματα και τους θανάτους από τον κορωνοϊό, ενώ είχε και προβλήματα με την οικονομία της καταγράφοντας τον μικρότερο ρυθμό ανάπτυξης από όλες τις χώρες της Ευρώπης με οριακά θετικό πρόσημο. Αυτές είναι και οι χώρες στις οποίες αναμένεται μικρότερη ανάκαμψη των οικονομιών τους.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι και οι ισχυρές οικονομίες των χωρών του Ευρωπαϊκού βορά όπως της Γερμανίας, της Ολλανδίας, της Αυστρίας, του Βελγίου επηρεάζονται εξίσου σε μεγάλο βαθμό, με την ύφεση να προβλέπεται γύρω στο 7%. Επίσης αν και όλες οι χώρες προβλέπεται να ανακάμψουν το 2021, αυτό θα γίνει μερικώς με τις οικονομίες να βρίσκονται σε χειρότερο επίπεδο από ότι ήταν το 2019.

Πίνακας 4.1: ποσοστιαία μεταβολή των οικονομιών της αναπτυγμένης Ευρώπης. Πηγή Eurostat, IMF, ιδία επεξεργασία

πίνακας 1: ποσοστιαία μεταβολή των οικονομιών της Ευρώπης			
	2019	2020	2021
Αναπτυγμένη Ευρώπη	1.3	-7.3	4.7
Ευρωζώνη	1.2	-7.5	4.7
Γερμανία	0.6	-7.0	5.2
Γαλλία	1.3	-7.2	4.5
Ιταλία	0.3	-9.1	4.8
Ισπανία	2.0	-8.0	4.3
Ολλανδία	1.8	-7.5	3.0
Βέλγιο	1.4	-6.9	4.6
Αυστρία	1.6	-7.0	4.5
Ιρλανδία	5.5	-6.8	6.3

Πορτογαλία	2.2	-8.0	5.0
Ελλάς	1.9	-10.0	5.1
Φιλανδία	1.0	-6.0	3.1
Σλοβακία	2.3	-6.2	5.0
Λιθουανία	3.9	-8.1	8.2
Σλοβενία	2.4	-8.0	5.4
Λουξεμβούργο	2.3	-4.9	4.8
Λετονία	2.2	-8.6	8.3
Εσθονία	4.3	-7.5	7.9
Κύπρος	3.2	-6.5	5.6
Μάλτα	4.4	-2.8	7.0
Ηνωμένο Βασίλειο	1.4	-6.5	4.0
Ελβετία	0.9	-6.0	3.8
Σουηδία	1.2	-6.8	5.2
Τσεχία	2.6	-6.5	7.5
Νορβηγία	1.2	-6.3	2.9
Δανία	2.4	-6.5	6.0
Ισλανδία	1.9	-7.2	6.0
Σαν Μαρίνο	1.1	-12.2	5.4

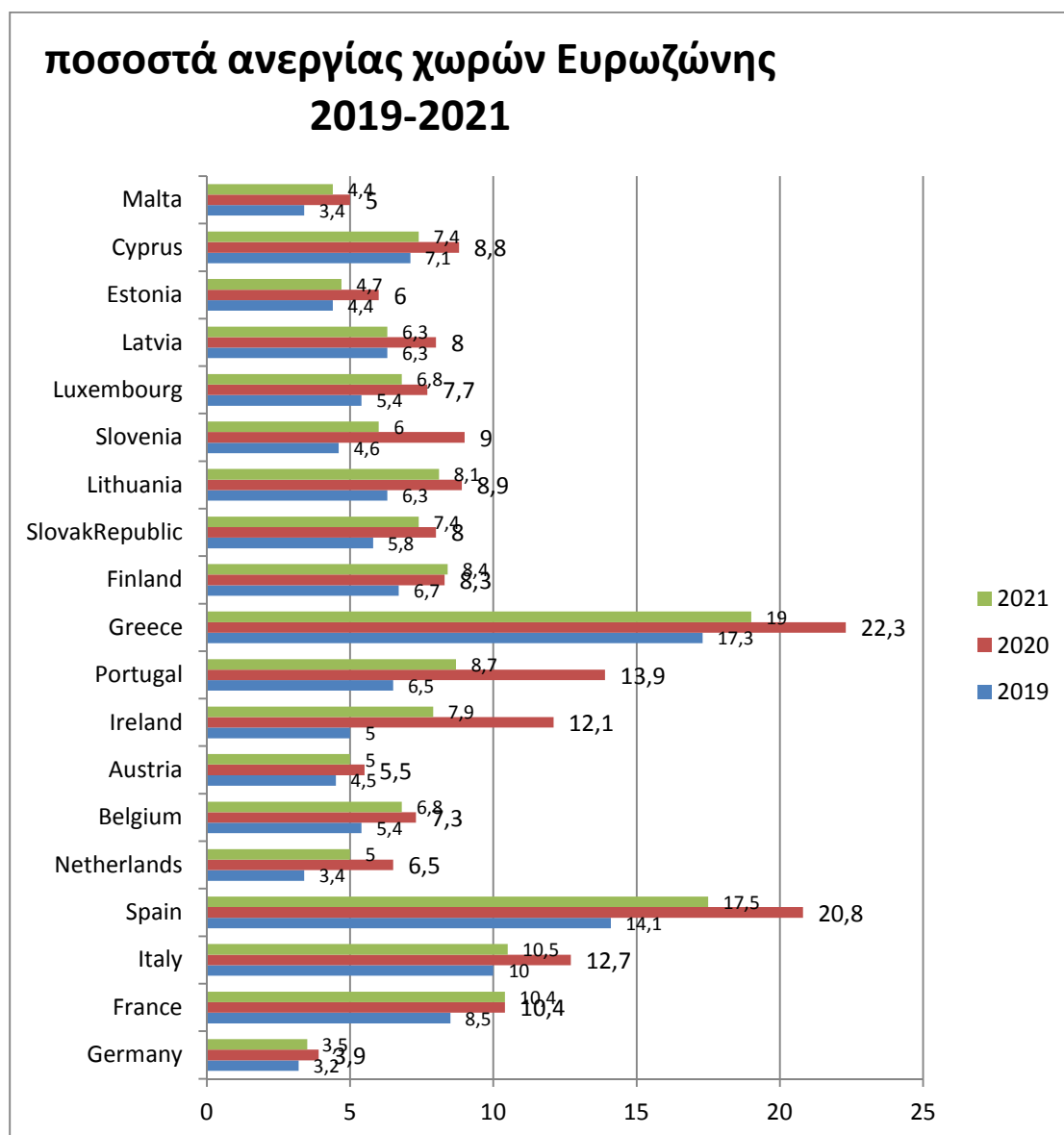
4.3.2 Προβλέψεις για την Ανεργία

Οι προβλέψεις για την ανεργία στην αναπτυγμένη Ευρώπη δεν είναι καλές σύμφωνα με το διεθνές νομισματικό ταμείο καθώς συνολικά για την Ευρωζώνη η ανεργία θα εκτιναχθεί στο 10,4% για να 2020 με μια αποκλιμάκωση στο 8,9% για το 2021. Αντίστοιχα για την αναπτυγμένη Ευρώπη συνολικά, η ανεργία για το 2020 αναμένεται στο 9,2% για να πέσει το 2019 κατά 1,3 μονάδες στο 7,9%.

Για τις χώρες της Ευρωζώνης, μπορούμε να παρατηρήσουμε στο γράφημα 4.3 ότι σύμφωνα με το ΔΝΤ, μακράν τις χειρότερες επιδόσεις θα έχουν η Ελλάδα και η Ισπανία με ποσοστά πάνω από 20% στο 22,3 και 20,8 αντίστοιχα. Η Ιταλία αν και όπως είδαμε πριν, παρόλο που αναμένει μεγάλη ύφεση για το 2020, δεν φαίνεται να συνοδεύεται αυτή από ανάλογη αύξηση της ανεργίας.

Πολύ μεγάλο πλήγμα δέχονται η Πορτογαλία και η Ιρλανδία με το ποσοστό ανεργίας του 2019 να υπερδιπλασιάζεται το 2020. Οι υπόλοιπες χώρες έχουν μια σχετικά μικρή αύξηση της ανεργίας για το 2020 και μια μικρή μείωση το 2021. Σε

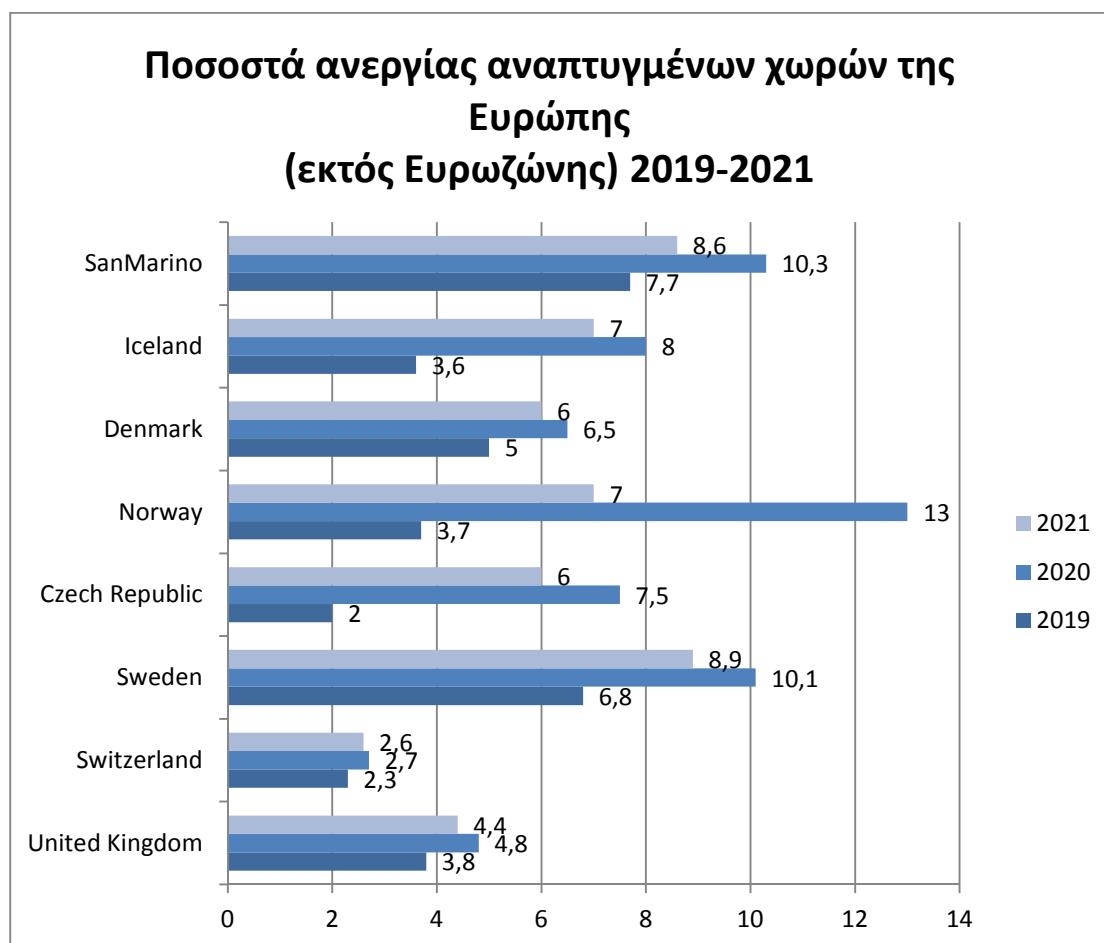
κάθε περίπτωση όμως καμία χώρα δεν αναμένεται να παρουσιάσει ποσοστά ανεργίας επιπέδου του 2019.

Γράφημα 4.3: Ποσοστά ανεργίας των χωρών της Ευρωζώνης 2019 – 2021. Πηγή IMF, ίδια επεξεργασία

Από τις υπόλοιπες χώρες εκτός Ευρωζώνης, τα μεγαλύτερα προβλήματα θα εμφανίσει σύμφωνα με το ΔΝΤ η Νορβηγία με το ποσοστό ανεργίας να εκτοξεύεται από 3,7% στο 13% για το 2020 (γράφημα 4.4). Ανάλογη μεγάλη μεταβολή θα έχει και η Τσεχία με την ανεργία να φτάνει το 2020 σε υπερτριπλάσια τιμή από το 2019 στο 7,5%. Αυτές οι δύο χώρες μαζί με την Ισλανδία θα είναι οι χώρες οι οποίες όταν ανακάμψουν το 2021 θα έχουν ανεργία μεγαλύτερη από 3 μονάδες διαφορά σε σχέση με το 2019. Για το Σαν Μαρίνο και τη Σουηδία προβλέπεται διψήφιο ποσοστό

ανεργίας κοντά στο 10%. Και εδώ όλες οι χώρες ανακάμπτουν μερικώς το 2021, δεν φτάνουν τις επιδόσεις του 2019.

Γράφημα 4.4: Ποσοστά ανεργίας των αναπτυγμένων χωρών της Ευρώπης εκτός Ευρωζώνης 2019 – 2021. Πηγή IMF, ίδια επεξεργασία

4.3.3 Η έκθεση της κομισιόν

Σύμφωνα με σύμφωνα με τις εαρινές προβλέψεις που δημοσίευσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με την έκθεση European Economic Forecast [30] στις 6 Μαΐου, το ΑΕΠ της ΕΕ προβλέπεται να συρρικνωθεί περίπου 7,4% φέτος, πολύ βαθύτερα από ό, τι κατά τη διάρκεια της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης το 2009, και να ανακάμψει μόνο κατά 6,1% το 2021(πίνακας 4.2). Αντίστοιχα η ανεργία εκτιμάται ότι θα ανέβει στο 9% για να υποχωρήσει στο 7,9% το 2021.

Η κρίση θα επηρεάσει όλες τις χώρες αφού εκτός του ότι κτυπήθηκαν όλες από τον ιό, υπάρχει αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών με ισχυρή οικονομική διασύνδεση, και συνολική ζήτηση και τροφοδοσία.

Οι χώρες της Ευρωζώνης θα παρουσιάσουν χειρότερα αποτελέσματα από τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής ένωσης κυρίως γιατί στις Μεσογειακές χώρες εμφανίζονται τα μεγαλύτερα ποσοστά ύφεσης και ανεργίας. Η Ελλάδα, η Ιταλία και η Ισπανία θα παρουσιάσουν κατά σειρά την μεγαλύτερη ύφεση, ενώ πιο γρήγορα από αυτές, φαίνεται να ανακάμπτει η Ελλάδα το 2021. Μεγάλη ύφεση αναμένεται και στις Κροατία και Γαλλία. Οι πέντε παραπάνω χώρες θα επηρεαστούν ανάλογα και στον τομέα της ανεργίας αφού για το 2020 ο δείκτης ανεργίας θα βρίσκεται σε διψήφιο νούμερο. Η αμεσότερη ανάκαμψη της Ελλάδας, θα οδηγήσει την Ισπανία να έχει το αρνητικό ρεκόρ ανεργίας για το 2021 με 17%.

Πίνακας 4.2: Προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις μεταβολές του ΑΕΠ και το ποσοστό ανεργίας για τις χώρες της Ευρωπαϊκής ένωσης για τα έτη 2019-2021. Πηγή European Commission, ίδια επεξεργασία

Προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις μεταβολές του ΑΕΠ και το ποσοστό ανεργίας για τις χώρες της Ευρωπαϊκής ένωσης για τα έτη 2019-2021						
	Μεταβολή του ΑΕΠ			Ποσοστό ανεργίας		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Βέλγιο	1.4	-7.2	6.7	5.4	7.0	6.6
Γερμανία	0.6	-6.5	5.9	3.2	4.0	3.5
Εσθονία	4.3	-6.9	5.9	4.4	9.2	6.5
Ιρλανδία	5.5	-7.9	6.1	5.0	7.4	7.0
Ελλάς	1.9	-9.7	7.9	17.3	19.9	16.8
Ισπανία	2.0	-9.4	7.0	14.1	18.9	17.0
Γαλλία	1.3	-8.2	7.4	8.5	10.1	9.7
Ιταλία	0.3	-9.5	6.5	10.0	11.8	10.7
Κύπρος	3.2	-7.4	6.1	7.1	8.6	7.5
Λετονία	2.2	-7.0	6.4	6.3	8.6	8.3
Λιθουανία	3.9	-7.9	7.4	6.3	9.7	7.9
Λουξεμβούργο	2.3	-5.4	5.7	5.6	6.4	6.1
Μάλτα	4.4	-5.8	6.0	3.4	5.9	4.4
Ολλανδία	1.8	-6.8	5.0	3.4	5.9	5.3
Αυστρία	1.6	-5.5	5.0	4.5	5.8	4.9
Πορτογαλία	2.2	-6.8	5.8	6.5	9.7	7.4
Σλοβενία	2.4	-7.0	6.7	4.5	7.0	5.1
Σλοβακία	2.3	-6.7	6.6	5.8	8.8	7.1
Φιλανδία	1.0	-6.3	3.7	6.7	8.3	7.7
Ευρωζώνη	1.2	-7.7	6.3	7.5	9.6	8.6
Βουλγαρία	3.4	-7.2	6.0	4.2	7.0	5.8
Τσεχία	2.6	-6.2	5.0	2.0	5.0	4.2
Δανία	2.4	-5.9	5.1	5.0	6.4	5.7

Κροατία	2.9	-9.1	7.5	6.6	10.2	7.4
Ουγγαρία	4.9	-7.0	6.0	3.4	7.0	6.1
Πολωνία	4.1	-4.3	4.1	3.3	7.5	5.3
Ρουμανία	4.1	-6.0	4.2	3.9	6.5	5.4
Σουηδία	1.2	-6.1	4.3	6.8	9.7	9.3
Ευρωπαϊκή Ένωση	1.5	-7.4	6.1	6.7	9.0	7.9

Από τις υπόλοιπες χώρες, 'όπως παρατηρούμε στον πίνακα 4.3 το Ηνωμένο Βασίλειο αναμένεται θα δεχθεί μεγάλο πλήγμα με την ύφεση να φτάνει στο 8,3% και την ανεργία σχεδόν να διπλασιάζεται στο 6,7% για το 2020. Και σε αυτές τις χώρες θα έρθει ανάκαμψη της οικονομίας το 2021, με σημαντικά ποσοστά ανάπτυξης, αλλά και εδώ σε σχέση με το 2019, η ανάκαμψη θα είναι μερική. Η μόνη χώρα η οποία θα δει την ανεργία να μην μειώνεται για το 2021, θα είναι η Τουρκία καθώς η οικονομία της αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα και το νόμισμά της υποχωρεί διαρκώς στις ισοτιμίες έναντι του δολαρίου.

Πίνακας 4.3: Προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις μεταβολές του ΑΕΠ και το ποσοστό ανεργίας για τις Ευρωπαϊκές χώρες εκτός Ευρωπαϊκής ένωσης για τα έτη 2019-2021. Πηγή European Commission, ίδια επεξεργασία

Προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις μεταβολές του ΑΕΠ και το ποσοστό ανεργίας για τις Ευρωπαϊκές χώρες εκτός Ευρωπαϊκής ένωσης για τα έτη 2019-2021.						
	Μεταβολή του ΑΕΠ			Ποσοστό ανεργίας		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021
United kingdom	1.4	-8.3	6.0	3.8	6.7	6.0
Albania	2.2	-4,8	4,2	11,6	14,9	13,5
Montenegro	3,6	-5,9	4,4	15,4	17	16,2
Serbia	4,2	-4,1	6,1	10,3	12,7	10
Turkey	0,9	-5,4	4,4	13,6	16,9	16,9

Στην έκθεση επισημαίνεται ότι από τα μέτρα που θα πάρει η κάθε κυβέρνηση ξεχωριστά, θα εξαρτηθεί και το πόσο τελικά θα επηρεαστεί η κάθε χώρα από την κρίση.

4.4 Που οδηγείται η οικονομία της Ευρώπης;

Με τα μέχρι τώρα δεδομένα διαφαίνεται ότι τα κράτη μέλη της Ευρώπης, θα πρέπει να αναλάβουν πρωτοβουλίες για να στηρίξουν τις εθνικές τους οικονομίες.

Είτε ανήκουν στην Ευρωζώνη, είτε στην Ευρωπαϊκή ένωση, είτε πουθενά από τα δύο, αναμένεται να πληγούν σε μεγάλη έκταση από την κρίση.

Η κατάρρευση της ζήτησης θα ωθήσει την ανεργία να αρχίσει να ανεβαίνει. Θα χρειαστεί να επιδοτηθεί η εργασία, ενώ επιχειρήσεις να χρειαστούν κρατική ενίσχυση είτε ως δάνεια, είτε ως επιχορηγήσεις ή ενισχύσεις κεφαλαίων για να συνεχίσουν να λειτουργούν. Όλες αυτές οι βοήθειες του κράτους θα αυξήσουν το δημόσιο χρέος κάθε χώρας αφού το κύριο βάρος των μέτρων ανοικοδόμησης θα το σηκώσουν τα εθνικά κράτη. Όμως κάθε κράτος έχει διαφορετικές δυνατότητες. Η Γερμανία για παράδειγμα μπορεί να διαθέσει, και το έχει κάνει ήδη, ένα μεγάλο χρηματικό κεφάλαιο αξίας 1,2 τρισεκατομμύρια ευρώ, ώστε να διαφυλάξει την οικονομία της χωρίς να έχει πρόβλημα χρέους. Ακόμα και με αυτό το πακέτο στήριξης, η οικονομία της είναι σε καλό δημοσιονομικό επίπεδο.

Όπως μπορούμε να δούμε χώρες όπως η Ελλάδα, η Ιταλία, η Πορτογαλία έχουν δημόσιο χρέος αρκετά μεγάλο [31] (πίνακας 4.4) και πρόσθετα μέτρα στήριξης από τα κρατικά διαθέσιμα θα διογκώσει περισσότερο το χρέος με αποτέλεσμα να οδηγηθούν σε κρίση χρέους και να αναγκαστούν να μπουν σε μηχανισμό στήριξης. Το ίδιο είναι πιθανό να γίνει με την Γαλλία, το Βέλγιο, την Κύπρο και την Ισπανία όπου το δημόσιο χρέος τους πλησίαζε το εκατό τοις εκατό του ΑΕΠ τους, το τέλος του 2019, και αναμένεται να το ξεπεράσουν κατά πολύ. Τα αυστηρά προγράμματα λιτότητας, θα επιφέρουν επιπρόσθετα προβλήματα στην αγορά εργασίας, μειώνοντας την απασχόληση, μεγεθύνοντας την άνιση κατανομή του εισοδήματος, με συχνή κατάληξη των πολιτών στη φτώχεια [32] και αυτό το γνωρίζουν πλέον οι ευρωπαϊκοί λαοί και οι κυβερνήσεις τους και θέλουν πάση θυσία να το αποφύγουν..

Η προηγούμενη κρίση της Ευρώπης το 2008 οδήγησε σε κρίση χρέους με τα γνωστά αποτελέσματα, για τις «φτωχιές» χώρες του νότου κατά κύριο λόγο, αλλά πολύ περισσότερο για τους λαούς της Ευρώπης.

Πίνακας 4.4: Εθνικό χρέος Ευρωπαϊκών χωρών το 2019 σε ποσοστό επί του ΑΕΠ τους. Πηγή Eurostat, ίδια επεξεργασία

Εθνικό χρέος Ευρωπαϊκών χωρών το 2019 (ποσοστό επί του ΑΕΠ)			
Greece	176,6	Netherlands	48,6
Italy	134,8	Slovakia	48

Portugal	117,7	Poland	46,1
Belgium	98,6	Malta	43,1
France	98,4	Norway	40,6
Spain	95,5	Latvia	36,9
Cyprus	95,5	Lithuania	36,3
United Kingdom	85,4	Romania	35,2
Croatia	73,2	Sweden	35,1
Austria	70,4	Denmark	33,2
Hungary	66,3	Czechia	30,8
Slovenia	66,1	Luxembourg	22,1
Germany	59,8	Bulgaria	20,4
Finland	59,4	Estonia	8,4
Ireland	58,8		

Η πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας Κριστίν Λαγκάρντ προειδοποίησε τους Ευρωπαίους ηγέτες να αντιδράσουν άμεσα και να κάνουν πολλά για να αντιμετωπίσουν τις οικονομικές συνέπειες που διαφαίνεται να έρχονται, ο Ευρωπαίος Επίτροπος για την Οικονομία Πάολο Ζεντιλόνι δήλωσε ότι θα χρειαστεί 1,5 τρισεκατομμύριο ευρώ, δηλαδή τρεις φορές πάνω από αυτήν που εγκρίθηκε.. Ο Ζεντιλόνι δήλωσε «Για να αποφύγει τις συνέπειες από αυτήν την κρίση, η Ευρώπη χρειάζεται επείγοντως ένα κοινό εργαλείο για την χρηματοδότηση της ανοικοδόμησης».

Πληθαίνουν οι φωνές εντός Ευρώπης περισσότερη βοήθεια η οποία μπορεί να έλθει μόνο με τα ευρωμόλογα ή όπως αλλιώς τα ονομάσουν. Εξ άλλου η σκέψη αυτή ωριμάζει και στους πολέμιους της ιδέας στον Ευρωπαϊκό Βορρά, αφού συνδύασαν την δική τους χαμηλή ανάπτυξη ως αποτελέσματα της ύφεσης των χωρών του Νότου και τη μείωση της αγοραστικής τους δύναμης. Επειδή τα ποσά που απαιτούνται δεν υπάρχουν ούτε στα αποθεματικά του ESM, ούτε στις εγγυήσεις που μπορούν να δοθούν από άλλους πιστωτικούς οργανισμούς της ΕΕ, η μόνη λύση να βρεθούν είναι η έκδοση ευρωομολόγων. Το Ευρωομόλογο θα προσφέρει άμεση χρηματοδότηση με μικρά επιτόκια. Το πραγματικό επιτόκιο που θα καταβάλλεται θα αποτελέσει το κριτήριο διαπίστωσης της βιωσιμότητας του χρέους κάθε χώρας και έτσι πολλές χώρες, ιδίως του Νότου, θα αποφύγουν να μπουκωθούν σε καθεστώς δημοσιονομικής επιτήρησης.

Είδαμε στο γράφημα 4.2 ότι μετά την κρίση του 2008 η ανεργία άρχισε ανοδική πορεία για πέντε χρόνια, όταν ξεκίνησε η ανάκαμψη, ενώ το 2019 έφτασε στα επίπεδα του 2008. Η οικονομία έκανε δέκα χρόνια να ξεπεράσει την προηγούμενη κρίση.

Μπορεί άραγε και αυτή κρίση να μας πάει δέκα χρόνια πίσω, αφού πολλοί αναλυτές την παρομοιάζουν το λιγότερο ίδιου επιπέδου με αυτή του 2008;

Η απάντηση είναι όχι διότι η Ευρώπη αυτή τη φορά είναι πιο δυνατή από τότε. Έχει την Ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα, τον Ευρωπαϊκό μηχανισμό στήριξης, την Ευρωπαϊκή τράπεζα επενδύσεων, έχει τα εργαλεία για να αντιμετωπίσει τέτοιου είδους κρίσης ώστε η συνολική εικόνα να παραμένει σε καλό επίπεδο.

Επιπλέον διαφαίνεται και άλλη διάθεση αντιμετώπισης αν αναλογιστούμε ότι το προηγούμενο κεφάλαιο που είχε διατεθεί για την αντιμετώπιση της προηγούμενης κρίσης ήταν κοντά στα 300 εκατομμύρια ευρώ, πολύ λιγότερα από όσα έχουν αποδεσμευτεί σήμερα, στην πρώτη κιόλας φάση αντίδρασης των Ευρωπαίων.

5. Η παγκόσμια οικονομία μετά τον κορωνοϊό.

5.1 Μεταβολές της οικονομίας

Η παγκόσμια πανδημία του κορωνοϊού, έχει προκαλέσει σοβαρές επιπτώσεις στην οικονομική δραστηριότητα. Ως αποτέλεσμα της πανδημίας, η παγκόσμια οικονομία προβλέπεται να συρρικνωθεί απότομα κατά 3% το 2020. Η μεταβολή αυτή είναι πολύ μεγάλη αν αναλογιστούμε ότι το 2019 ήταν μια χρονιά με πολύ μεγάλη ανάπτυξη για την παγκόσμια οικονομία με ποσοστό ανάπτυξης στο 2,9%. Οι προβλέψεις αυτές προέρχονται από το διεθνές νομισματικό ταμείο [21] και είναι χειρότερες από τις αντίστοιχες του ΟΑΣΑ [33] που προέβλεπαν ύφεση στο 2,4%, αλλά είχαν γίνει ένα μήνα νωρίτερα. Οι αναλυτές προβλέπουν ότι η σημερινή κρίση που βιώνουμε είναι πολύ χειρότερη από την οικονομική κρίση του 2008-09, ενώ ενδεχομένως να ξεπεράσει την κρίση του 1930.

Μεγάλο πλήγμα αναμένεται να δεχτούν οι αναπτυγμένες οικονομίες (πίνακας 5.1) με μέση τιμή ύφεσης στο 6,1%. Η μεγαλύτερη οικονομία του πλανήτη, η Αμερικάνικη, από 1,7% ανάπτυξη το 2019, μεταπίπτει σε 5,9% ύφεση το 2020. Η Ευρωζώνη προβλέπεται να υποστεί τις μεγαλύτερες συνέπειες της κρίσης με αρνητική ανάπτυξη στο -7,5%. Σημαντικά επίσης αναμένεται να πιεστούν και οι οικονομίες του Ηνωμένου Βασιλείου και του Καναδά, με ύφεση για το 2020 κοντά στο 6,5 και 6,2% , αντίστοιχα, μεγαλύτερη από το μέσο όρο των περιοχών αυτών. Τις λιγότερο αρνητικές συνέπειες αναμένεται να έχουν οι οικονομίες της Ιαπωνίας και των υπόλοιπων αναπτυγμένων χωρών, με την ύφεση παρόλα αυτά να κυμαίνεται κοντά στο 5%.

Πίνακας 5.1: Ποσοστά ανάπτυξης 2019 και προβλέψεις για τα έτη 2020 και 2021 για τις αναπτυγμένες οικονομίες Πηγή IMF, ιδία επεξεργασία

Ποσοστά ανάπτυξης 2019 και προβλέψεις για τα έτη 2020 και 2021 για τις αναπτυγμένες οικονομίες			
	2019	2020	2021
Αναπτυγμένες οικονομίες	1.7	-6.1	4.5
ΗΠΑ	2.3	-5.9	4.7
Ευρωζώνη	1.2	-7.5	4.7
Γερμανία	0.6	-7.0	5.2
Γαλλία	1.3	-7.2	4.5
Ιταλία	0.3	-9.1	4.8

Ισπανία	2.0	-8.0	4.3
Ιαπωνία	0.7	-5.2	3.0
Ηνωμένο Βασίλειο	1.4	-6.5	4.0
Καναδάς	1.6	-6.2	4.2
Άλλες αναπτυγμένες οικονομίες	1.7	-4.6	4.5

Στον πίνακα 5.2 μπορούμε να παρατηρήσουμε τα ποσοστά ανάπτυξης του 2019 και τις προβλέψεις για τα έτη 2020 και 2021 για τις αναδυόμενες αγορές και αναπτυσσόμενες οικονομίες. Συνολικά, η ομάδα των αναδυόμενων αναπτυσσόμενων αναμένεται να συρρικνωθεί κατά 1,0 τοις εκατό το 2020. Συγκεκριμένα:

Οι αναδυόμενες - αναπτυσσόμενες περιοχές της Ασίας είναι οι μόνες περιοχές που θα εξακολουθήσουν να έχουν ανάπτυξη και το 2020, στο 1%. Θα υπάρξει βέβαια, σημαντική πτώση από τις επιδόσεις του 2019 όπου έτρεξαν με ρυθμούς του 5,5%. Ο λόγος των θετικών επιδόσεων ακόμα και μέσω της κρίσης οφείλεται κυρίως στην οικονομία της Κίνας, τη δεύτερη οικονομία του κόσμου, η οποία το 2019 είχε τον τεράστιο ρυθμό ανάπτυξης στο 6,1%, και κατά δεύτερο λόγο στην οικονομία της Ινδίας, μια πολύ μεγάλη οικονομία, η οποία κατέγραψε και αυτή σημαντικούς ρυθμούς ανάπτυξης για το 2019 στο 4,2%. Φαίνεται η κρίση να μειώνει τους σημαντικούς ρυθμούς ανάπτυξης αλλά να μην είναι αυτό αρκετό να τις οδηγήσει σε ύφεση, και τελικά κλείνουν στο +1,2% για την Κίνα και στο +1,9% για την Ινδία, με βάση τις προβλέψεις για το 2020.

Οι αναδυόμενες - αναπτυσσόμενες περιοχές της Ευρώπης από το 2,1% ανάπτυξη το 2019, θα γυρίσουν σε 5,2% ύφεση το 2020. Ανάλογη πορεία θα έχει η σημαντικότερη οικονομία των χωρών αυτών, η Ρώσικη, η οποία προβλέπεται να οδηγηθεί το 2020 σε αρνητική ανάπτυξη στο -5,5% από το +1,3% της προηγούμενης χρονιάς.

Οι αναδυόμενες - αναπτυσσόμενες περιοχές της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής, από το 0,1% ανάπτυξη το 2019, θα γυρίσουν σε 5,2% ύφεση το 2020. Οι χώρες αυτές βλέπουμε ότι είχαν μια ισχυρή ανάπτυξη το 2019 ως αποτέλεσμα των οικονομικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν. Η Βραζιλία ήταν από τις λίγες χώρες με θετικό πρόσημο στην ανάπτυξη το 2019, με 1.1% και αναμένεται να βρεθεί στο -5,3%. Το Μεξικό το οποίο εμφάνισε ύφεση, έστω και οριακή, το 2019 θα καταγράψει νέα στο -6,6% για το 2020.

Οι χώρες τις Μέσης ανατολής και τη κεντρικής Ασίας, επηρεάζονται από την κρίση αλλά όχι σε τόσο μεγάλο βαθμό όπως αρκετές από τις χώρες που είδαμε, με την ύφεση για το 2020 να προβλέπεται στο 2,8%. Από αυτές, η Σαουδική Αραβία από την οριακή ανάπτυξη πέρυσι, σύμφωνα με τις προβλέψεις, θα φτάσει στο -2,3% φέτος.

Από τις αναδυόμενες - αναπτυσσόμενες χώρες της υποσαχάριας Αφρικής, η Νιγηρία αναμένει ανάπτυξη στο -3,4% (+2,2 το 2019) και η Νότιος Αφρική στο -5,8% (+0.2% το 2019). Συνολικά η ύφεση αναμένεται να κυμανθεί στο -1,6% από το +3,1% πέρυσι.

Πίνακας 5.2: Ποσοστά ανάπτυξης 2019 και προβλέψεις για τα έτη 2020 και 2021 για τις αναδυόμενες αγορές, αναπτυσσόμενες οικονομίες. Πηγή IMF, ιδία επεξεργασία

Ποσοστά ανάπτυξης 2019 και προβλέψεις για τα έτη 2020 και 2021 για τις αναδυόμενες αγορές, αναπτυσσόμενες οικονομίες			
	2019	2020	2021
EmergingMarketandDevelopingEconomies	3.7	-1.0	6.6
EmergingandDeveloping Asia	5.5	1.0	8.5
China	6.1	1.2	9.2
India ³	4.2	1.9	7.4
EmergingandDevelopingEurope	2.1	-5.2	4.2
Russia	1.3	-5.5	3.5
LatinAmericaandtheCaribbean	0.1	-5.2	3.4
Brazil	1.1	-5.3	2.9
Mexico	-0.1	-6.6	3.0
MiddleEastandCentralAsia	1.2	-2.8	4.0
SaudiArabia	0.3	-2.3	2.9
Sub-SaharanAfrica	3.1	-1.6	4.1
Nigeria	2.2	-3.4	2.4
SouthAfrica	0.2	-5.8	4.0

Με την υπόθεση ότι η πανδημία εξασθενεί το δεύτερο εξάμηνο του 2020 και τη σταδιακή άρση περιορισμού των μετακινήσεων, η παγκόσμια οικονομία προβλέπεται να αναπτυχθεί για το 2021.

Οι αναπτυγμένες χώρες από το -6,1 ύφεση θα πάνε στο +4,5 ανάπτυξη, ενώ οι χώρες στις αναδυόμενες αγορές και αναπτυσσόμενες οικονομίες από το -1 ύφεση θα πάνε στο +6,6 ανάπτυξη.

Συνολικά για την παγκόσμια οικονομία προβλέπεται το 2021 η ανάπτυξη να φτάσει στο 5,8%. Οδηγοί σε αυτό το ποσοστό ανάπτυξης θα είναι κυρίως οι οικονομίες της Κίνας και της Ινδίας που θα τρέξουν με ιλιγγιώδεις ρυθμούς ανάπτυξης της τάξης του 9,2 και 7,4% αντίστοιχα. Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε και στους πίνακες 1 και 2 η Κίνα και η Ινδία είναι οι χώρες που φαίνεται να ανακάμπτουν πλήρως μέσα στο 2021 ενώ οι υπόλοιπες χώρες ανακάμπτουν μεν αλλά μερικώς δε.

5.2 Απασχόληση

Ο Διεθνής Οργανισμός Εργασίας (ILO) στην τρίτη έκδοση, COVID-19 and the World of Work [34], παρουσίασε εκτιμήσεις για την επίδραση του ιού στις επιχειρήσεις με τη μείωση της οικονομικής παραγωγής ως αποτέλεσμα των μέτρων που ελήφθησαν για τον περιορισμό της εξάπλωσης του.

Οι τέσσερις τομείς της οικονομίας που δέχθηκαν το μεγαλύτερο πλήγμα, είναι οι εξής (πίνακας 5.3):

- Χονδρικό λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών
- Μεταποίηση
- Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης.
- Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες

Σε αυτούς τους τομείς υπάγονται 47 εκατομμύρια επιχειρήσεις και 389 εκατομμύρια αυτοαπασχολούμενοι. Περισσότερες από τις μισές από αυτές τις επιχειρήσεις, περίπου 232 εκατομμύρια επιχειρήσεις και αυτοαπασχολούμενοι, ανήκουν στο χονδρικό και λιανικό εμπόριο και επισκευή μηχανών, 111 στην μεταποίηση, 51 στα καταλύματα και στην εστίαση και 42 στη διαχείριση ακίνητης περιουσίας, διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες. Συνολικά αυτοί στους τέσσερις αυτούς τομείς αντιστοιχεί περισσότερο από το 38 τοις εκατό του παγκόσμιου εργατικού δυναμικού.

Οι επόμενες επιχειρήσεις με μεσαία – υψηλή επίδραση της κρίσης στο παραγόμενο προϊόν ανήκουν:

- Στις τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία και λοιπές υπηρεσίες.
- Στην μεταφορά και αποθήκευση, ενημέρωση και επικοινωνία.

Στις πρώτες υπάγονται 4 εκατομμύρια επιχειρήσεις και 57 εκατομμύρια αυτοαπασχολούμενοι και στις δεύτερες 4 και 76 αντίστοιχα.

Οι κατασκευές, οι χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες και τα ορυχεία και λατομεία, ανήκουν στους πληττόμενους κλάδους με μεσαία επίδραση της κρίσης και συνολικά 119 εκατομμύρια επιχειρήσεις μαζί με τους αυτοαπασχολούμενους.

Τέλος χαμηλή προς μεσαία θα είναι η επίδραση της κρίσης σε περίπου 489 εκατομμύρια επιχειρήσεις και αυτοαπασχολούμενους που σχετίζονται με τη γεωργία, τη δασοκομία και την αλιεία. Οι υπόλοιποι κλάδοι της οικονομίας δεν αναμένεται να επηρεαστούν ιδιαίτερα από την κρίση.

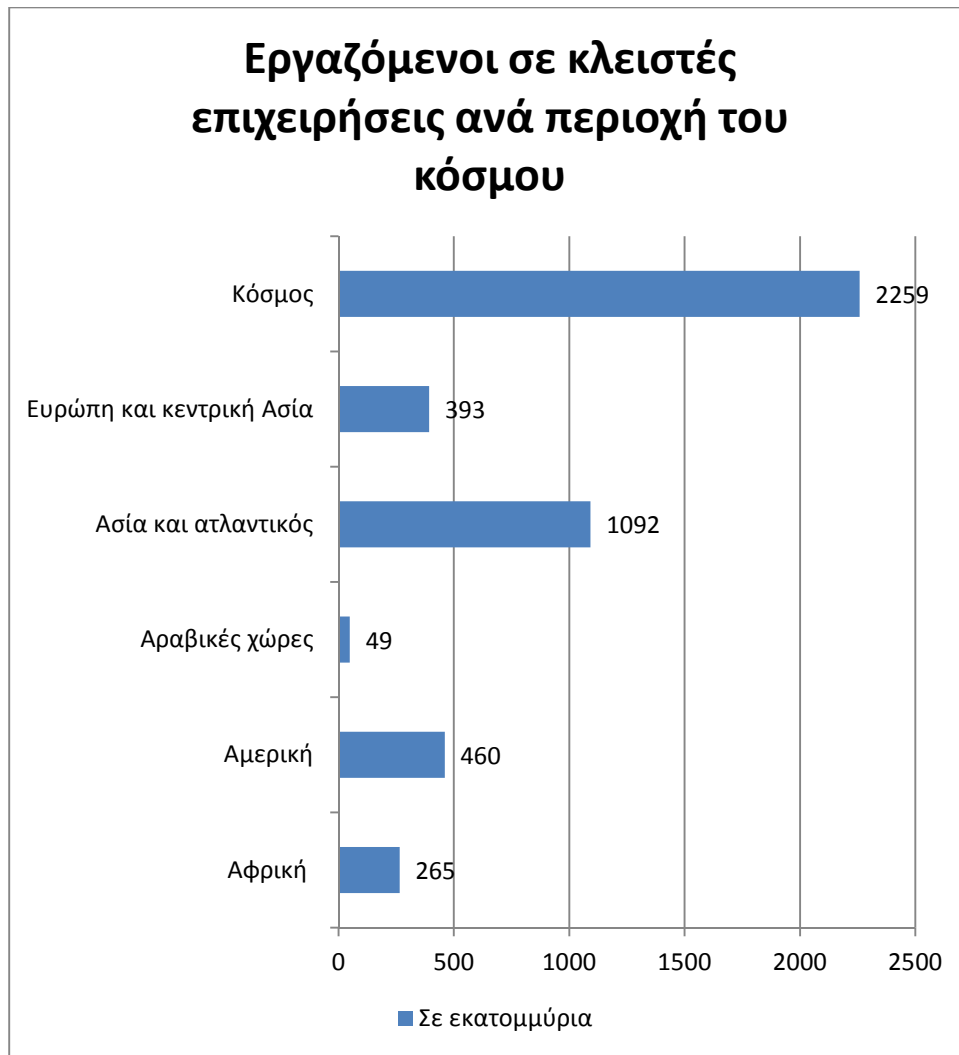
Πίνακας 5.3: Επίδραση της κρίσης στις επιχειρήσεις. Πηγή ILO, ίδια επεξεργασία

Επίδραση της κρίσης στις επιχειρήσεις			
Οικονομικός τομέας	Επίδραση κρίσης στο παραγόμενο προϊόν	Επιχειρηματίες (million)	Αυτοαπασχολούμενοι (millions)
Χονδρικό λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών	Υψηλή	21	211
Μεταποίηση	Υψηλή	12	99
Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης	Υψηλή	7	44
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	Υψηλή	7	35
Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία και λοιπές	Μεσαία - Υψηλή	4	57

υπηρεσίες			
Μεταφορά και αποθήκευση, ενημέρωση και επικοινωνία	Μεσαία - Υψηλή	4	76
Κατασκευές	Μεσαία	9	103
Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	Μεσαία	1	3
Ορυχεία και λατομεία	Μεσαία	<1	3
Αγροτικά	Χαμηλή - Μεσαία	19	470
Κοινωνικές δραστηριότητες	Χαμηλή	2	11
Εκπαίδευση	Χαμηλή	1	7
Υπηρεσίες κοινής ωφέλειας	Χαμηλή	<1	3
Δημόσια διοίκηση και άμυνα	Χαμηλή	<1	0

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του ILO, οι εργαζόμενοι σε κλειστές λόγω κρίσης επιχειρήσεις υπολογίζονται σε πάνω από 2,25 δις.

Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε στο γράφημα 5.1, σχεδόν οι μισοί από αυτούς δουλεύουν στις περιοχές της Ασίας και του Ατλαντικού. 60 εκατομμύρια εργαζόμενοι έχουν μείνει προσωρινά χωρίς εργασία στην Αμερική, 393 στην Ευρώπη και στην κεντρική Ασία, 265 στην Αφρική και τέλος 49 εκατομμύρια στις αραβικές χώρες.

Γράφημα 5.1: Εργαζόμενοι σε κλειστές επιχειρήσεις ανά περιοχή του κόσμου. Πηγή ILO, ίδια επεξεργασία

Με τόσο μεγάλο πλήγμα στην απασχόληση, μοιραίο είναι πολλές από τις επιχειρήσεις είτε να μην μπορέσουν να ξαναλειτουργήσουν, είτε να προβούν σε μειώσεις απασχολούμενων, με αποτέλεσμα η ανεργία να ανέβει.

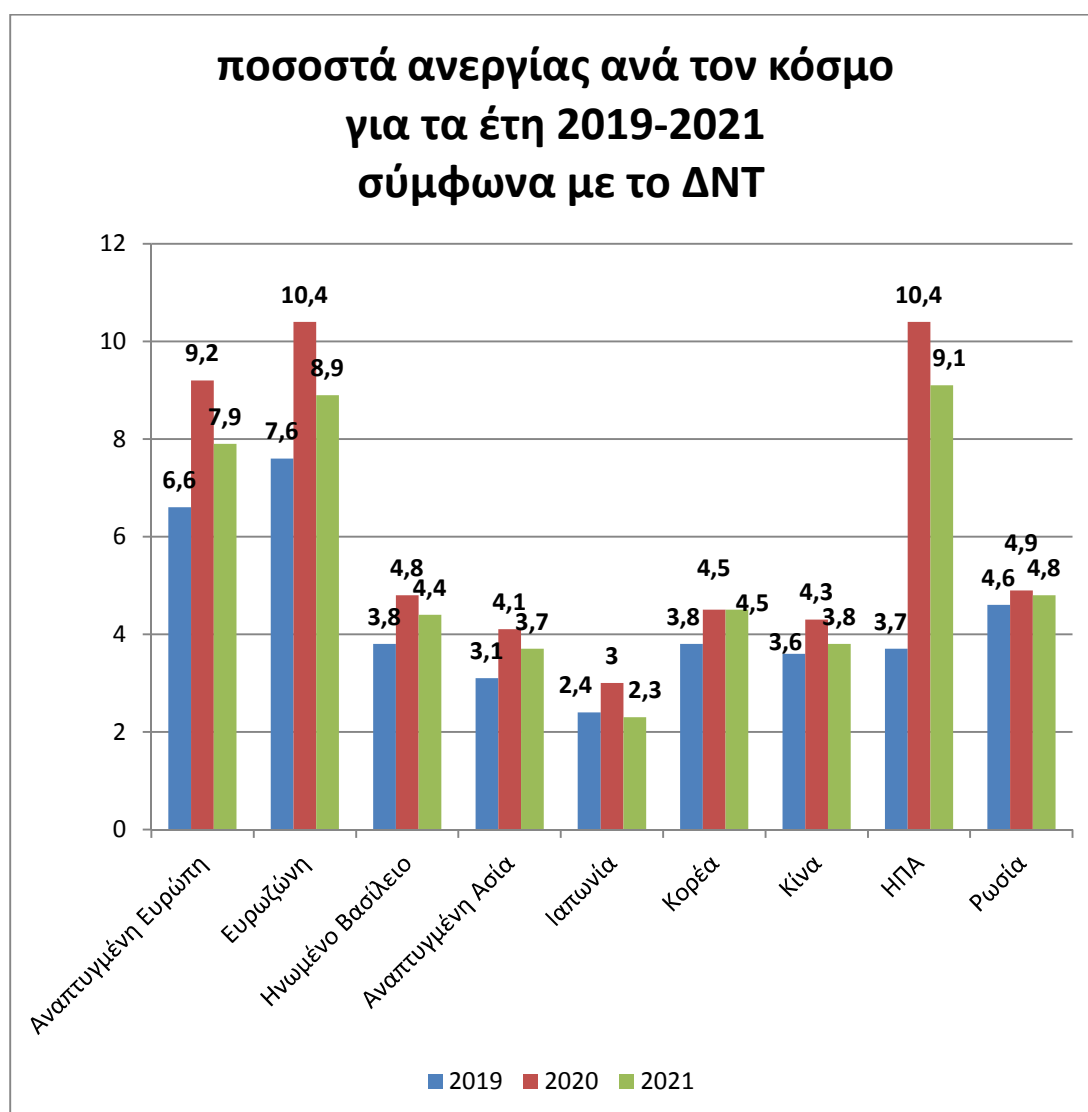
Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του ΔΝΤ [21] (γράφημα 5.2), στην αναπτυγμένη Ευρώπη η ανεργία από 6,6% το 2019, θα ανέβει στο 9,2% το 2020 και στο 7,9% το 2021, με την χώρες της Ευρωζώνης να εμφανίζουν 10,4% και 8,9% ανεργία για τα έτη 2020 και 2021 από 7,65% το 2019, και το Ηνωμένο Βασίλειο να εμφανίζει 4,8% και 4,4% ανεργία για τα έτη 2020 και 2021 από 3,8% το 2019. Όπως βλέπουμε το πλήγμα στην Ευρωζώνη αναμένεται πολύ μεγάλο.

Αντίθετα οι χώρες της αναπτυγμένης Ασίας θα έχουν επίπτωση στον τομέα της ανεργίας αλλά όχι τόσο μεγάλο. Συνολικά από το 3,1% του 2019 προβλέπεται να φτάσουν στο 4,1% το 2020 και στο 3,7% το 2021. Από αυτές τις χώρες η Ιαπωνία θα

έχει μικρή άνοδο για το 2020 κατά 0,6 μονάδες αλλά το 2021 θα ανακάμψει πλήρως με την ανεργία να πέφτει και σε κάτω του 2019 επίπεδα, ενώ η Κορέα για τα επόμενα δύο χρόνια θα έχει ανεργία στο 4,5% ανεβασμένη κατά 0,7 μονάδες από το 2019.

Όσον αφορά τις τρεις μεγάλες δυνάμεις του πλανήτη, μεγάλες απώλειες σε θέσεις εργασίας θα έχει η Αμερική. Από το 3,7% του 2019 η ανεργία θα εκτοξευτεί στο 10,4% για το 2020 και θα διορθώσει λίγο στο 9,1% το 2021.

Αντίθετα μικρό το κόστος θα είναι για την Κίνα και τη Ρωσία όπου θα δουν την ανεργία να ανεβαίνει αλλά με πολύ πιο μικρό ποσοστό από ότι η Αμερική. Η ανεργία στην Κίνα από το 3,6% του 2019, σύμφωνα με το ΔΝΤ, θα φτάσει στο 4,3% το 2020 και στο 3,8% το 2021, ενώ στην Ρωσία από το 4,6% του 2019 θα φτάσει στο 4,9% το 2020 και στο 4,8% το 2021.

Γράφημα 5.2: Ποσοστά ανεργίας ανά τον κόσμο για τα έτη 2019-2021. Πηγή IMF, ίδια επεξεργασία

5.3 Η Κεϋνσιανή προσέγγιση.

Ο Αμερικανός πρόεδρος Ρούσβελτ εξελέγη το 1932, στο αποκορύφωμα της μεγάλης ύφεσης. Ο Ρούσβελτ δήλωσε στην ομιλία της ορκωμοσίας του [35]. «Ο μεγαλύτερος πρωταρχικός στόχος μας είναι να βάλουμε τους ανθρώπους να δουλέψουν. Αυτό δεν είναι άλυτο πρόβλημα αν το αντιμετωπίσουμε σοφά και θαρραλέα. Μπορεί να επιτευχθεί εν μέρει με άμεσες προσλήψεις από την ίδια την κυβέρνηση, αντιμετωπίζοντας το θέμα όπως θα αντιμετωπίζαμε το επείγον ενός πολέμου, αλλά ταυτόχρονα, μέσω αυτής της απασχόλησης, πραγματοποιώντας έργα που έχουμε μεγάλη ανάγκη για να τονώσουμε και να αναδιοργανώσουμε την χρήση των φυσικών μας πόρων».

Ο Ρούσβελτ είχε ως αντίδοτο για τη Μεγάλη Ύφεση την απόρριψη των πολιτικών λιτότητας και την αύξηση των φόρων, για να χρηματοδοτήσει ένα μεγάλο δημόσιο πρόγραμμα υποδομών. Έτσι, άρχισε μια μεγάλη δημόσια δράση ανοικοδόμησης και δημιουργίας υποδομών, με Σχολεία, Πανεπιστήμια, δρόμους, Μουσεία, πάρκα κλπ, πετυχαίνοντας συγκράτησης της πτώσης αλλά δεν αποκατέστησε πλήρως την ανάπτυξη και την ευημερία στα προ κρίσης επίπεδα.

Στις 28 Μαΐου 1934, ο Βρετανός οικονομολόγος John Maynard Keynes συναντήθηκε με τον πρόεδρο Ρούσβελτ στον Λευκό Οίκο. Ο Κένυς υποστήριξε με τη θεωρία του [36], ότι για να επανέλθει η οικονομία στο προηγούμενο επίπεδο θα έπρεπε ο πρόεδρος να αυξήσει πολύ περισσότερο τις δημόσιες δαπάνες και να επιτρέψει τα μεγαλύτερα ελλείμματα.

Σήμερα οι κυβερνήσεις αντιμετωπίζουν προσωρινά την κρίση με την Κεϋνσιανή προσέγγιση, ίσως και ακόμα σε μεγαλύτερο βαθμό. Ξοδεύουν μεγάλα ποσοστά του ΑΕΠ τους, σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα με το επίπεδο δαπανών να μην έχει προηγούμενο στην παγκόσμια ιστορία.

Στις ΗΠΑ η Ομοσπονδιακή Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ(Fed) χαλαρώνοντας την νομισματική της πολιτική έχει προβεί σε τεράστιες ενέσεις ρευστότητας προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά, το Κογκρέσο ενέκρινε δημοσιονομικό πακέτο 2,2 τρις δολάρια. διαμορφώνοντας τα συνολικά μέτρα στην οικονομία των ΗΠΑ στα περισσότερα από 6 τρισεκατομμύρια δολάρια. Όπως παρουσιάσαμε στην Ευρώπη ακολουθείται η ίδια πολιτική. Εκτός των κινήσεων σε κεντρικό επίπεδο (μέσω ΕΚΤ), οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις ξοδεύουν και δανείζουν επιπλέον. Η Ευρώπη δεν έχει

κοινή δημοσιονομική πολιτική αλλά το κάθε κράτος χωριστά ασκεί την δική του, και τα χρήματα που τα κράτη-μέλη αποδέσμευσαν στην αντιμετώπιση της κρίσης αυτής δεν είναι καθόλου ευκαταφρόνητα. Περίπου 500 δισ. αποδέσμευσε η Γερμανία, 350 δισ. η Γαλλία, 200 δισ. η Ισπανία, 25 δισ. η Ιταλία και βέβαια μικρότερα ποσά οι άλλες χώρες. Ασιατικά κράτη όπως η Κίνα, η Ιαπωνία και η Νότια Κορέα καταβάλλουν παρόμοιες προσπάθειες σε ισοδύναμη κλίμακα.

Μετά την κρίση και ανάλογα με τα αποτελέσματα των βραχυπρόθεσμων μέτρων, οι κυβερνήσεις μπορεί να εγκαταλείψουν τις πολιτικές λιτότητας, να αδιαφορήσουν για τα ελλείμματα, και να δυναμώσουν τον κοινωνικό ιστό τους και τους οικονομικούς θεσμούς τους, παρέχοντας ρευστότητα στην αγορά και προχωρώντας σε δημόσιες επενδύσεις, αυξάνοντας τους φόρους για να χρηματοδοτήσουν την προσπάθεια αυτή.

5.4 Αποπαγκοσμιοποίηση

Η παγκοσμιοποίηση είχε ξεκινήσει όταν μεγάλες επιχειρήσεις στο βωμό του περισσότερου κέρδους ανοίχτηκαν μεταφέροντας την παραγωγή τους σε μακρινά σύνορα όπου το φτηνό εργατικό δυναμικό μεγιστοποιούσε τα κέρδη τους. Μπροστάρης σε αυτό η Αμερική και ακολούθησαν και άλλες χώρες, με κύρια χώρα αποδέκτη και μεγάλη ωφελούμενη την Κίνα η οποία δεκαπλασίασε την οικονομία της συγκριτικά με τις ΗΠΑ. Με την τελευταία ηγεσία των Αμερικανών, είχε ξεκινήσει εμπορικός πόλεμος μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας ως μια πρώτη τάση αποπαγκοσμιοποίησης.

Η παρούσα κρίση σχετίζεται με την ελαχιστοποίηση των αποθεμάτων και με μια γεωγραφία της παραγωγής, η οποία επιλέγεται με μόνο κριτήριο τη μείωση του κόστους.. Αναδείχθηκαν ανάγκες σε ιατρικό εξοπλισμό που δεν υπήρχε πρόσβαση αφού οι χώρες παραγωγής ήταν πολύ μακριά. Για παράδειγμα πολλές χώρες δεν είχαν κατά τη διάρκεια της κρίσης δεν είχαν δυνατότητα αγοράς μάσκας προστασίας αφού η παραγωγή αυτών γινόταν μόνο στην Κίνα ή στην Ινδία. Με βάση την ανάγκη της αυτοσυντήρησης, οι χώρες θα αρχίσουν να προσανατολίζονται με περισσότερο προστατευτισμό. Ο προστατευτισμός αυτός θα ενισχύσει στα κράτη την εθνική τους οικονομία με τον επαναπατρισμό των επιχειρήσεων, επιστροφή παραγωγικών μονάδων οι οποίες βρίσκονταν αρκετά χιλιόμετρα μακριά για λόγους κυρίως φορολογίας, και τις μελλοντικές επενδύσεις να γίνονται «εντός των τειχών». Βασικά

υλικά που άπτονται της υγείας και όχι μόνο, θα παράγονται τοπικά. Αυτό το κτύπημα στην , θα συμπαρασύρει και άλλους κλάδους φυσικά και όχι μόνο αυτόν της υγείας.

Σε πολιτικό επίπεδο, όλα τα θεσμικά παγκόσμια όργανα απέτυχαν παταγωδώς στο να αποτρέψουν την εξάπλωση της πανδημίας. Όλοι οι παγκόσμιου θεσμοί αποδείχθηκαν κατώτεροι των περιστάσεων. Αλλά και σε επίπεδο αλληλεγγύης, η παρακράτηση φαρμακευτικού υλικού, ο πόλεμος για την αποκλειστικότητα του εμβολίου, οι διαφωνίες μεταξύ βορρά και νότου στην Ευρώπη, η απαγόρευση των μετακινήσεων μεταξύ των κρατών είναι μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα που δείχνουν ότι η ενοποιημένη παγκόσμια κοινότητα ήταν τελικά ένας μύθος.

Από την άλλη πλευρά, το κράτος ως οντότητα, αποδείχθηκε πιο αποτελεσματικό και αξιόπιστο για τους πολίτες του. Όλα τα παραπάνω δείχνουν , ότι θα υπάρξει αλλαγή στη μορφή της σημερινής παγκοσμιοποίησης αλλά είναι άγνωστο πόσο μεγάλη θα είναι αυτή η αλλαγή.

Πιθανή κατάληξη θα είναι να οδηγηθούμε σε περιφέρειες κρατών με γειτονικά κράτη, τύπου Ευρωπαϊκής ένωσης, καθώς τα κράτη θα αδυνατούν να ικανοποιήσουν την εσωτερική ζήτηση μόνο με τη δική τους παραγωγή,.

Ένα από τα καλά της παγκοσμιοποίησης ήταν η ευκαιρία που δόθηκε σε φτωχές χώρες να αναπτυχθούν. Με μια περεταίρω κλιμάκωση της αποπαγκοσμιοποίησης, οι πλούσιες περιφέρειες ή οι πλούσιες χώρες θα βρεθούν αντιμέτωπες με ένα ανεπιθύμητο, μεγάλο κύμα μετανάστευσης, από τις φτωχές χώρες που θα χάσουν πλέον την ευκαιρία ανάπτυξης, Με βάση αυτή τη προσέγγιση, μια κατεύθυνση της οικονομίας θα αναπτυχθεί θα αφορά θέματα φύλαξης και ασφάλειας.

5.5 Κρίση για τις αναδυόμενες χώρες ή φτωχές χώρες

Όπως είδαμε οι κυβερνήσεις για να αποφύγουν την ολοκληρωτική καταστροφή, αναγκάστηκαν να προβούν σε ενέργειες στήριξης των οικονομιών τους, επιβαρύνοντας τους προϋπολογισμούς τους και ανεβάζοντας το δημόσιο χρέος τους. Οι φτωχές χώρες όμως που δεν έχουν ιδία κεφάλαια να διαθέσουν αναγκάζονται να στραφούν για χρηματοδότηση σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Παγκόσμια Τράπεζα. Μέχρι τα τέλη Μαρτίου 79 χώρες είχαν προσεγγίσει το ΔΝΤ, με τις 39 από αυτές να δέχονται τελικά βοήθεια. Ο δανεισμός όμως από τέτοια ιδρύματα συνοδεύεται με αυστηρούς όρους. Επομένως, η παρούσα κρίση θα ενισχύσει την διεύρυνση των ανισοτήτων τόσο εσωτερικά μεταξύ

των πολιτών της κάθε χώρας όσο και των χωρών μεταξύ τους. Η φτώχεια θα αναγκάσει τους πολίτες να ξεπουλήσουν κοσμήματα, επιχειρήσεις, ακίνητα και γενικά ότι αξίζει, το οποίο θα αγοραστεί από τους οικονομικά ισχυρούς. Το ίδιο θα γίνει με την κρατική περιουσία όταν δημόσιες επιχειρήσεις ή ακίνητα θα εκχωρηθούν σε τιμή ευκαιρίας. Όσο περισσότερο πληγεί μια χώρα τόσο μεγαλύτερες θα γίνουν οι ανισότητες σε επίπεδο πολιτών αλλά και κράτους. Η προηγούμενη κρίση στην Ελλάδα μας το δίδαξε αυτό.

Ένα σημαντικό πρόβλημα για τις αναπτυσσόμενες χώρες είναι η έκθεση που έχουν σε κινέζικα δάνεια και η άρνηση από την Κίνα στη διευκόλυνση αποπληρωμής τους. Στις 15 Απριλίου, όλα τα μέλη του G-20, εκτός της Κίνας, συμφώνησαν να αναστείλουν την συλλογή πληρωμών τόκων από δάνεια που έχουν πραγματοποιήσει σε χώρες χαμηλού εισοδήματος.

Στις 17 Απριλίου, στην έκθεση του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών [37], αναφέρεται ότι οι πιστωτές θα πρέπει να λάβουν τρία βήματα προς τη βιωσιμότητα του χρέους σε αυτές τις έκτακτες στιγμές. Πρώτον να θεσπιστεί ένα άμεσο μορατόριουμ χρέους για όλες τις αναπτυσσόμενες χώρες, δεύτερον να γίνει στοχευμένη ελάφρυνση του χρέους σε χώρες με μη βιώσιμα επίπεδα χρέους και τρίτον να σχεδιαστούν οι μέθοδοι αποτροπής χρεοκοπιών εξετάζοντας τον τρόπο δόμησης του χρέους.

Επιπρόσθετα, οι ξένοι επενδυτές έχουν αποσύρει σημαντικά κεφάλαια από όλες τις αναδυόμενες αγορές με συνέπεια της πτώση της αξίας των νομισμάτων των χωρών αυτών μέσω της αύξησης της ισοτιμίας με το δολάριο. Η μειωμένη αξία του νομίσματος θα οδηγήσει σε αύξηση του κόστους για εισαγωγές. Οι τιμές των τροφίμων αυξάνονται σε ολόκληρη την Αφρική όπως αυξάνονται οι ιατρικές προμήθειες και τα φαρμακευτικά προϊόντα για την αντιμετώπιση της πανδημίας, με τα περισσότερα από αυτά να προέρχονται από το εξωτερικό. Θα υπάρξει δηλαδή, επιβάρυνση του ισοζυγίου πληρωμών με συνέπεια την ελάττωση στα συναλλαγματικά διαθέσιμα [38]. Περαιτέρω επιδείνωση των οικονομιών τους, σημαίνει μεγαλύτερο υποσιτισμό, γρηγορότερη μετάδοση νόσων, και αύξηση της μετανάστευσης.

5.6 Δομικές αλλαγές στο οικονομικό σύστημα

Η παρούσα κρίση αναμένεται να προκαλέσει αλλαγές στο τρόπο δόμησης επιμέρους τομέων του οικονομικού συστήματος. Οι τομείς αυτοί θα αναπτυχθούν αφού ξεπεράσουμε την κρίση, ως συνέπεια των αλλαγών στις στάσεις και της συμπεριφοράς μας που θα επιφέρει η ίδια η κρίση. Ίσως να είναι από τα ελάχιστα θετικά που θα έχουμε να θυμόμαστε από τη δύσκολη αυτή περίοδο.

5.6.1 Υγεία

Η οικονομία στο τομέα της υγείας θα στραφεί περισσότερο προς την ενίσχυση των κρατικών συστημάτων υγείας. Η παρούσα κρίση απέδειξε από τη μια την αναγκαιότητα της ύπαρξης αξιόπιστου συστήματος υγείας για την πλειοψηφία των πολιτών και από την άλλη την αδυναμία των ιδιωτών να αντιμετωπίσουν μια τέτοια κατάσταση. Το νέο σύστημα υγείας θα πρέπει να είναι αξιόπιστο ικανό να ανταπεξέλθει σε παρόμοιες σαν αυτές που βιώνουμε σήμερα, αντίξοες συνθήκες, οι οποίες είναι πιθανό να επαναληφθούν στο μέλλον. Εξ άλλου ένας κύριος λόγος της λήψης μέτρων απομονωτισμού ήταν η πρόβλεψη για κατάρρευση του συστήματος υγείας. Επομένως η στροφή της οικονομίας για την ενίσχυση των εθνικών συστημάτων υγείας με σύγχρονο εξοπλισμό, με υποδομές και ανθρώπινο δυναμικό είναι μονόδρομος. Επιπρόσθετα, οι καταστάσεις εγκλεισμού και αυτοπροστασίας ανέδειξαν στους πολίτες στάσεις που ενισχύουν την εκτίμηση στο υπέρτατο αγαθό της υγείας και ανεβάζοντας την ζήτηση για υπηρεσίες υγείας. Η αύξηση της ζήτησης, θα παρασύρει και τις ιδιωτικές υπηρεσίες υγείας να επενδύσουν ώστε να ενισχυθούν και να βελτιώσουν τις υπηρεσίες τους. Εξ άλλου θα πρέπει να ανταγωνιστούν τον Δημόσιο τομέα που θα έχει βελτιωθεί στο τομέα υγείας, αλλά θα πρέπει να είναι έτοιμες και να συνεργαστούν μαζί του, σε περίπτωση επανεμφάνισης μιας νέας πανδημίας.

5.6.2 Ψηφιακός μετασχηματισμός.

Η ψηφιακή τεχνολογία έχει συντελέσει μία μετάλλαξη στην παγκόσμια οικονομία, με φυσική κατάληξη το άνοιγμα νέων αγορών και την μεταστροφή του τρόπου με τον οποίο οι οργανισμοί παράγουν προϊόντα και υπηρεσίες. Αυτή η μεταστροφή αναμένεται να μεγεθυνθεί ως αποτέλεσμα της παρούσας κρίσης και τον τρόπο που αντιμετωπίστηκε με τις δυσκολίες μετακίνησης και με τον υποχρεωτικό εγκλεισμό.

Πολλές επιχειρήσεις για να συνεχίσουν να λειτουργούν, συμμορφωμένες με τις οδηγίες περιορισμού μετακινήσεων αύξησαν το ποσοστό τηλεργασίας. Σύμφωνα με έρευνα του CNBC [39], το 42 τοις εκατό των ερωτηθέντων εργάζεται από το σπίτι έναντι του 9 τοις εκατό προ κρίσης. Μάλιστα το 24 τοις εκατό δηλώνει πως θα προτιμούσε να δουλεύει από το σπίτι και μετά την κρίση. Στην Ελλάδα σύμφωνα με έρευνα, που διενήργησε το Ελληνογερμανικό Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο [40], περίπου το 80 τοις εκατό των επιχειρήσεων έχουν εφαρμόσει τηλεργασία.

Παράλληλα, αν κρίνουμε και από την περίπτωση της Ελλάδας., πολλές δημόσιες υπηρεσίες υλοποίησαν διαδικτυακές εφαρμογές για να προσφέρουν υπηρεσίες μέσω διαδικτύου τις οποίες προσέφεραν πριν μόνο με φυσική επαφή, ενώ παράλληλα αυξήθηκε και η χρήση πιστωτικών καρτών και web banking.

Με βάση τα παραπάνω, σε κάθε χώρα, θα ενισχυθεί ο ψηφιακός μετασχηματισμός με τομείς της οικονομίας και θέσεις εργασίας να μετακινούνται στον τομέα των ΤΠΕ και στις ειδικότητες υποστήριξης των συστημάτων και των υποδομών επικοινωνίας. στην ανάπτυξη και υποστήριξη λογισμικού, στην διαχείριση μεγάλων δεδομένων (big data), στις τεχνολογίες υπολογιστικού νέφους (cloud computing), στα δίκτυα υπολογιστών. Η ψηφιακή τεχνολογία θα μπει περισσότερο στη ζωή μας, με το κράτος και τις επιχειρήσεις να αναγκάζονται να επενδύσουν περισσότερο σε ψηφιακές υποδομές και υψηλού επιπέδου εξοπλισμό.

Η οικονομία της εκπαίδευσης, θα στραφεί, περισσότερο από πριν, στην απόκτηση ψηφιακών δεξιοτήτων(e-Skills). Οι ψηφιακές δεξιότητες αποκτούν μεγάλη σημασία για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, της παραγωγικότητας και της καινοτομίας. Αποτελούν πλέον, απαραίτητο προσόν για τον επαγγελματισμό και την απασχολησιμότητα του εργατικού δυναμικού της κάθε χώρας.

5.6.3 Παραγωγή, μεταφορές και εφοδιαστική αλυσίδα

Η παραγωγή και οι μεταφορές, θα πρέπει να προσαρμοστούν πάνω στα νέα δεδομένα που θα προκύψουν και θα έχουν να κάνουν με θέματα υγιεινής και ασφάλειας στα τρόφιμα. Η οικονομική κρίση προέρχεται από θέμα υγείας και αναπόφευκτα η προστιθέμενη αξία που θα λάβει στο μέλλον ότι σχετίζεται με την υγεία, θα οδηγήσει να εφαρμοστούν αυστηρότερα πρωτόκολλα υγειονομικής ασφάλειας στην παραγωγή και στις μεταφορές επιβάλλοντας ανάλογες επενδύσεις.

Αντίστοιχα, ο κλάδος της εφοδιαστικής αλυσίδας θα αναδιοργανώσει τις παραγωγικές διαδικασίες. Οι επιχειρήσεις και οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής πρέπει να επενδύσουν ώστε να ενισχύσουν τις αλυσίδες εφοδιασμού, δημιουργώντας υποδομές για φύλαξη και συντήρηση αποθεμάτων ώστε να προσαρμοστούν σε ενδεχόμενη νέα κρίση.

5.6.4 Περιβάλλον

Ένας άλλος τομέας της οικονομίας που ενδεχομένως θα γνωρίσει άνθηση μετά την κρίση, θα είναι αυτός που σχετίζεται με το περιβάλλον. Με τον περιορισμό των μετακινήσεων, ανθρώπων και μέσων μεταφοράς, οι ρύποι μειώθηκαν με πολλές πόλεις να «ανασαίνουν» ξανά, είχαμε μικρότερο ενεργειακό αποτύπωμα και λιγότερη σπατάλη των πόρων του πλανήτη. Οι πολίτες στο μέλλον θα αναζητήσουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, αφού το αίσθημα για καλύτερη υγεία θα μεγαλώσει. Οι περιβαλλοντικές οργανώσεις, θα χρησιμοποιήσουν τα ευεργετικά αποτελέσματα για το περιβάλλον κατά τη διάρκεια της κρίσης, ώστε να υποστηρίξουν τα πιστεύω τους. Οι κυβερνήσεις υπό την πίεση πολιτών και περιβαλλοντικών οργανώσεων, θα στραφούν προς την πράσινη ανάπτυξη, με την οικονομία να αναπτύσσεται σε ότι αφορά θέματα προστασίας του περιβάλλοντος.

6. Συμπεράσματα

6.1 Κόσμος

Η πανδημία COVID-19, είναι μια κρίση της υγείας αλλά έχει σοβαρές επιπτώσεις στην οικονομική δραστηριότητα παγκοσμίως, αφού τα κράτη για να επιβραδυνθούν την εξάπλωση του ιού ουσιαστικά σταμάτησαν τις περισσότερες οικονομικές δραστηριότητες. Η παραγωγή σταμάτησε, η ζήτηση ελαχιστοποιήθηκε και οι επιχειρήσεις ανέστειλαν τη λειτουργία τους. Η απασχόληση έχει δεχθεί μεγάλο πλήγμα με την επίδραση της κρίσης στις επιχειρήσεις να είναι μεγάλη, ενώ προβλέπεται και αύξηση της ανεργίας. Ως αποτέλεσμα της πανδημίας, η παγκόσμια οικονομία προβλέπεται να συρρικνωθεί απότομα κατά -3% για το 2020.

Οι αναπτυγμένες χώρες θα επηρεαστούν περισσότερο με διπλάσια ύφεση από τον παγκόσμιο μέσο όρο. Οι αναπτυσσόμενες χώρες παρά την οικονομική κρίση, θα παρουσιάσουν θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης και το 2020, εξαιτίας κυρίως της ανάπτυξης της Κίνας και της Ινδίας.

Οι υποθέσεις γίνονται με βασικό σενάριο, το οποίο προϋποθέτει ότι η πανδημία εξασθενεί το δεύτερο εξάμηνο του 2020 και ο ιός δεν επανεμφανίζεται.

Οι κυβερνήσεις για να αντιμετωπίζουν προσωρινά την κρίση και να στηρίζουν τις εθνικές τους οικονομίες ώστε να μετριάσουν τον οικονομικό αντίκτυπο, ακολούθησαν την θεωρία του Κένυς, ξοδεύοντας μεγάλα ποσοστά του ΑΕΠ τους, σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα.

Με τα μέτρα που πήραν οι κυβερνήσεις για να στηρίξουν τις εθνικές τους οικονομίες και εφ' όσον ισχύσει το βασικό σενάριο, η παγκόσμια οικονομία θα ακολουθήσει σχήμα V [41], και προβλέπεται να αναπτυχθεί κατά 5,8% το 2021 με την οικονομική δραστηριότητα να ομαλοποιείται.

Οι αναδυόμενες και οι φτωχίες χώρες θα αντιμετωπίσουν σοβαρά προβλήματα λόγω έλλειψης ρευστότητας και της φυγής των κεφαλαίων από αυτές. Αν και οι αποφάσεις των G20 (εκτός Κίνας) και η έκθεση του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών κινούνται προς την κατεύθυνση να διευκολυνθούν σε θέματα αποπληρωμής του χρέους που ήδη έχουν, πολλές χώρες θα στραφούν για χρηματοδότηση σε διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα οδηγούμενες σε κρίση χρέους και υπαγωγή σε προγράμματα λιτότητας.

Με την αποτυχία των παγκόσμιων θεσμικών οργάνων να αντιμετωπίσουν την επιδημία, με τις ελλείψεις που παρουσιάστηκαν σε φαρμακευτικό υλικό, με το κλείσιμο των εργοστασίων παραγωγής στην Κίνα, με το κλείσιμο των συνόρων και την έλλειψη αλληλεγγύης που εκδηλώθηκε ακόμα και με παρακράτηση φαρμακευτικού υλικού που προορίζονταν για άλλες χώρες, θα οδηγηθούμε σε αποπαγκοσμιοποίηση. Τα κράτη θα ενισχύσουν την εθνική τους οικονομία με τον επαναπατρισμό των επιχειρήσεων, επιστροφή παραγωγικών μονάδων οι οποίες βρίσκονταν αρκετά χιλιόμετρα μακριά για λόγους κυρίως φορολογίας, και τις μελλοντικές επενδύσεις να γίνονται «εντός των τειχών» ή τουλάχιστον στους χώρους μια ενοποιημένης οικογένειας κρατών τύπου Ευρωπαϊκής ένωσης. Η αποπαγκοσμιοποίηση θα πλήξει τις οικονομίες από τις φτωχές χώρες που θα χάσουν πλέον την ευκαιρία επενδύσεων σε αυτές.

Η οικονομία στο τομέα της υγείας θα στραφεί περισσότερο προς την ενίσχυση των κρατικών συστημάτων υγείας γιατί φάνηκε η αναγκαιότητα ενός αξιόπιστου εθνικού συστήματος υγείας αλλά και για να αντιμετωπίσουμε στο μέλλον μια επανεμφάνιση αντίστοιχου φαινομένου. Η παρούσα κρίση, ως πρωτίστως κρίση υγείας, θα επιφέρει αύξηση των απαιτήσεων των πολιτών σε θέματα υγείας με αποτέλεσμα να παρασύρει και τον ιδιωτικό τομέα να επενδύσει σε πιο σύγχρονες υπηρεσίες.

Οι αυξανόμενες απαιτήσεις σε θέματα υγείας θα επηρεάσει την παραγωγή, τις μεταφορές και την εφοδιαστική αλυσίδα, με επενδύσεις να γίνονται ώστε να προσαρμοστούν πάνω στα νέα δεδομένα που θα προκύψουν σε θέματα υγιεινής και ασφάλειας στα προϊόντα. Επίσης οι πολίτες στο μέλλον θα αναζητήσουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης με στροφή προς την πράσινη ανάπτυξη και κερδισμένο το περιβάλλον.

Στον τομέα της εργασίας η τηλεργασία, στην εκπαίδευση η τηλεεκπαίδευση και σε επίπεδο κράτους η ηλεκτρονική διακυβέρνηση αναμένεται να εφαρμοστούν σε μεγαλύτερο βαθμό στο μέλλον. Συνέπεια των παραπάνω θα είναι τομείς της οικονομίας και θέσεις εργασίας να μετακινούνται για την υποστήριξη των ΤΠΕ, με τις ψηφιακές δεξιότητες να είναι απαραίτητες για ένα μέρος του εργατικού δυναμικού της κάθε χώρας.

6.2 Ευρώπη

Για τις χώρες της Ευρώπης ισχύουν τα περισσότερα συμπεράσματα που αναφέρθηκαν παραπάνω για τον κόσμο.

Ιδιαίτερα μπορούμε να τονίσουμε ότι:

Η ύφεση για το 2020 θα είναι πολύ μεγάλη και η κρίση θα πλήξει κυρίως τις αναπτυγμένες χώρες. Στην Ευρωπαϊκή ένωση αναμένεται πάνω από 7% αρνητική ανάπτυξη και στην Ευρωζώνη ακόμα πιο κάτω όπως επίσης και στο Ηνωμένο Βασίλειο. Αντίστοιχα τα ποσοστά ανεργίας θα ανέβουν πάνω από 2% υπερβαίνοντας τις 9 μονάδες.

Η Ευρωπαϊκή ένωση έχει πάρει κάποια μέτρα αξίας 540 δις ευρώ για τη στήριξη της αγοράς σε πρώτη φάση, χαλάρωσε δημοσιονομικούς όρους και έκανε δεκτά τα ομόλογα όλως των χωρών στο πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης, αλλά θα χρειαστούν περισσότερα για να στηρίξει ουσιαστικά την οικονομία της και να διατηρήσει τη συνοχή της, Συγκριτικά και με άλλες χώρες όπως Αμερική ή το Ηνωμένο Βασίλειο τα μέτρα αυτά είναι κατά πολύ λιγότερα.

Οι Μεσογειακές χώρες της Ευρώπης έχουν αυξημένο δημόσιο χρέος είτε πιο πάνω από το 100% του ΑΕΠ τους (Ελλάδα, Ιταλία, Πορτογαλία) είτε κοντά στο 100% (Γαλλία, Ισπανία, Κύπρος). Οι χώρες αυτές με το δανεισμό, για να αντιμετωπίσουν την οικονομική κρίση, θα αυξήσουν το δημόσιο χρέος τους με αποτέλεσμα να οδηγηθούν σε κρίση χρέους και υπαγωγή σε προγράμματα δημοσιονομικής στήριξης.

Οι χώρες αυτές για να αποφύγουν να μπουν σε προγράμματα λιτότητας επιδιώκουν τον φτηνό δανεισμό με ευνοϊκούς όρους από την ΕΚΤ. Οι πιο πλούσιες χώρες με πρωτεργάτη τη Γερμανία, είναι αντίθετες με αυτή τη προσέγγιση με αποτέλεσμα η Ευρώπη να έχει χωριστεί πολιτικά σε δύο στρατόπεδα. Η έκδοση ενός Ευρωομολόγου που θα προσφέρει άμεση χρηματοδότηση με μικρά επιτόκια χωρίς να οδηγήσει σε κρίση χρέους, είναι η πιο ρεαλιστική λύση αλλά και το αντικείμενο της πολιτικής κόντρας. Η έκδοσή του πάντως είναι πιο κοντά από ποτέ.

Συγκριτικά με την κρίση το 2008 , έχει τα εργαλεία για να αντιμετωπίσει τέτοιου είδους κρίσεις με την Ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα, τον Ευρωπαϊκό

μηχανισμό στήριξης και την Ευρωπαϊκή τράπεζα επενδύσεων. Το μόνο που χρειάζεται είναι οι κατάλληλες πολιτικές αποφάσεις.

6.3 Ελλάδα

Επιπρόσθετα από όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω, ειδικά για την Ελλάδα συμπεραίνουμε ότι η Εθνική οικονομία είχε μεν ανοδική πορεία αλλά θα βυθιστεί σε μεγάλη ύφεση φέτος κοντά στο 9%, με το δημόσιο χρέος να φτάνει κοντά στα 200δισ ευρώ και την ανεργία πάνω από 19%.

Οι εκτιμήσεις έχουν μεγάλο βαθμό αβεβαιότητας καθώς το μέγεθος της τελικής ζημιάς θα επηρεαστεί σε μεγάλο ποσοστό από τη διάρκεια και την ένταση των αρνητικών επιπτώσεων στον τουριστικό κλάδο. Επειδή η κρίση θα επηρεάσει και τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, θα έχει αρνητικές συνέπειες στον τουρισμό της Ελλάδας και μακροπρόθεσμα.

Στα θετικά της Ελληνικής οικονομίας είναι η καλή πορεία που είχε πριν την κρίση, η ένταξη των ελληνικών ομολόγων στο πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης και η απόφαση να γίνουν δεκτά τα ελληνικά ομόλογα ως εχέγγυα, όπως επίσης και το «μαξιλάρι» ρευστότητας που είχε. Στα αρνητικά το υψηλό δημόσιο χρέος και το υψηλό ποσοστό ανεργίας.

Οι Ελληνικές τράπεζες θα βρεθούν σε δυσμενή θέση με τα κόκκινα δάνεια να αυξάνονται.

Η Ελλάδα ανήκει στις Μεσογειακές χώρες που θα επιδιώξουν τον φτηνό δανεισμό, χωρίς όμως να οδηγηθούν σε κρίση χρέους και μνημόνια. Οι αποφάσεις της Ευρώπης σε κεντρικό επίπεδο θα καθορίσουν εν πολλοίς τις όποιες εξελίξεις.

6.4 Επίλογος

Η πανδημία COVID-19 έχει προκαλέσει οικονομική αναστάτωση σε πρωτοφανή ταχύτητα και κλίμακα [42]. Όλες οι χώρες του κόσμου επηρεάζονται με τις εθνικές οικονομίες να υποβιβάζονται συγκριτικά με το 2019.

Η παρούσα διπλωματική εργασία, διερεύνησε πως επηρεάζονται οι εθνικές οικονομίες από τον κορωνοϊό και που τις οδηγούν οι εξελίξεις στο μέλλον, παρουσιάζοντας στοιχεία που αφορούσαν την ειδικά την Ελλάδα ως βασική χώρα μελέτης, αλλά και γενικά την Ευρώπη και τον κόσμο.

Την χρονική στιγμή πραγματοποίησης της έρευνας, δεν έχουν βγει επίσημα στοιχεία για να αποτυπωθεί με ακρίβεια ο ακριβής αντίκτυπος της κρίσης, έστω σε αυτό το αρχικό στάδιο. Τα περισσότερα συμπεράσματα προκύπτουν από εκτιμήσεις, οι οποίες όμως προέρχονται από μεγάλους οργανισμούς του εξωτερικού. Μια συνέχιση της έρευνας θα μπορούσε να ήταν κατά πόσο ήταν επιτυχείς στις προβλέψεις τους αυτοί οι οργανισμοί ή πόσο βοήθησαν τα μέτρα που πήρε η κάθε χώρα ξεχωριστά για να μετριάσουν τις οικονομικές επιπτώσεις.

Ας ελπίσουμε για το καλό όλως μας η κρίση να είναι παροδική και η Ελλάδα να ξαναγυρίσει στην ευημερία και στην ανάπτυξη.

Βιβλιογραφία – πηγές

[1] Γεώργιος Κουφάρης,(2010), Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές. Περιοδικό Χρήμα, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2010.

[2] Gonzalez – Herrero, A. & Pratt, B. (1996). An integrated symmetrical model for crisis – communication Management. Journal of Public Relations Research. 8(2):79 – 105.

[3]Κορωνοϊός, Βικιπαίδεια. Ανακτήθηκε 8-5-2020 από:

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%BF%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CF%8A%CF%8C%CF%82>

[4] Murray, Patric R.; Pfaller, Michael A.; Rosenthal, Ken S. (2012). Ιατρική Μικροβιολογία. Εκδόσεις Παρισιάνου Α.Ε. σελίδες 597–600

[5] COVID-19 situation update worldwide, as of 8 May 2020, European Centre for Disease Prevention and Control. Ανακτήθηκε 8-5-2020 από:

<https://www.ecdc.europa.eu/en/geographical-distribution-2019-ncov-cases>

[6] Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν 4^ο τρίμηνο 2019, έτος 2019, ΕΛΣΤΑΤ. Ανακτήθηκε 21-4-2020 από:

https://www.statistics.gr/el/statistics?p_p_id=documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN&p_p_lifecycle=2&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_cacheability=cacheLevelPage&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=4&p_p_col_pos=1&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_javax.faces.resource=document&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_ln=downloadResources&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_documentID=401782&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_locale=el

[7] ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ:Ιανουάριος2020, ΕΛΣΤΑΤ. Ανακτήθηκε 15-4-2020 από;

https://www.statistics.gr/el/statistics?p_p_id=documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN&p_p_lifecycle=2&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_cacheability=cacheLevelPage&p_p_col_id=column-

[2&p_p_col_count=4&p_p_col_pos=1&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_javax.faces.resource=document&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_in=downloadResources&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_documentID=406753&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_locale=el](https://www.statistics.gr/documents/20181/b4e7a0a7-d82e-94a2-2c7a-4b34583bf3d4)

[8] Εμπορευματικές συναλλαγές της Ελλάδος για τον Φεβρουάριο του 2020, ΕΛΣΤΑΤ. Ανακτήθηκε 15-4-2020 από:

<https://www.statistics.gr/documents/20181/b4e7a0a7-d82e-94a2-2c7a-4b34583bf3d4>

[9] ΕΡΕΥΝΑ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ: Ιανουάριος 2020 ΕΛΣΤΑΤ Ανακτήθηκε 18-4-2020 από:

<https://www.statistics.gr/documents/20181/b8539ba0-71f9-ebb6-74fd-5c3188f0bf66>

[10] IHS MARKIT PMI Ελλάδα – Τομέας μεταποίησης έκδοση 2-3-2020, HIS Markit. Ανακτήθηκε 19-4-2020 από:

<https://www.markiteconomics.com/Public/Home/PressRelease/fe20e3ca3cfa44e18d41297b01f251ef>

[11] ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΓΚΥΡΙΑΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2020, ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (IOBE). Ανακτήθηκε 25-4-2020 από:

http://iobe.gr/docs/situation/BCS_04032020_REP_GR.pdf

[12] Στατιστικά στοιχεία για τις επιχειρήσεις που βρίσκονται σε αναστολή λειτουργίας με κρατική εντολή, λόγω της πανδημίας της νόσου του κορωνοϊού 2019 ΕΛΣΤΑΤ. Ανακτήθηκε 22-4-2020 από:

<https://www.statistics.gr/documents/20181/d57a940a-5749-93e5-c8d6-0da40baee95f>

[13] Έρευνα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ για τις επιπτώσεις της υγειονομικής κρίσης στις μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις , Γενική Συνομοσπονδία Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας (ΓΣΕΒΕΕ). Ανακτήθηκε 20-4-2020 από:

<https://www.gsevee.gr/deltiatupou/1112-c19res1542020>

[14] ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΓΚΥΡΙΑΣ ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2020, ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΙΟΒΕ). Ανακτήθηκε 7-5-2020 από:

http://iobe.gr/docs/situation/BCS_04052020_REP_GR.pdf

[15]] IHS MARKIT PMI Ελλάδα – Τομέας μεταποίησης έκδοση 4-5-2020, HIS Markit. Ανακτήθηκε 5-5-2020 από

<https://www.markiteconomics.com/Public/Home/PressRelease/db3dff19ff614282b44c7ddcf89dd2ec>

[16] Αναλύσεις Επικαιρότητας, 3/2020 Επιπτώσεις του COVID-19 στην Ελληνική Οικονομία: Ο Κομβικός Ρόλος του Δημόσιου Τομέα, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ). Ανακτήθηκε 28-4-2020 από:

https://www.kepe.gr/images/%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%BB%CF%8D%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_%CE%95%CF%80%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%81%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1%CF%82_3-2020.pdf

[17] Πρώτη δέσμη μέτρων, Υπουργείο Εργασίας και κοινωνικών υποθέσεων. Ανακτήθηκε 19-4-2020 από

<https://www.ypakp.gr/uploads/docs/12303.pdf>

[18] Δεύτερη δέσμη μέτρων, Υπουργείο Εργασίας και κοινωνικών υποθέσεων. Ανακτήθηκε 19-4-2020 από.

<https://www.ypakp.gr/uploads/docs/12319.pdf>

[19] Τρίτη δέσμη μέτρων, Υπουργείο Εργασίας και κοινωνικών υποθέσεων. Ανακτήθηκε 19-4-2020 από.

<https://www.ypakp.gr/uploads/docs/12320.pdf>

[20] Τέταρτη δέσμη μέτρων, Υπουργείο Εργασίας και κοινωνικών υποθέσεων. Ανακτήθηκε 19-4-2020 από

<https://www.ypakp.gr/uploads/docs/12327.pdf>

[21] World Economic Outlook, chapter 1 the great lockdown, International Monetary Fund (IMF). Ανακτήθηκε 30-5-2020 από:

<https://www.imf.org/~media/Files/Publications/WEO/2020/April/English/text.ashx?la=en>

[22] Ειδική έκθεση για τις οικονομικές συνέπειες του COVID-19, Γραφείο Προϋπολογισμού του Κράτους στη Βουλή. Ανακτήθηκε 1-5-2020 από:

<http://www.pbo.gr/DesktopModules/EasyDNNNews/DocumentDownload.ashx?portalid=5&moduleid=891&articleid=9412&documentid=2466>

[23] Άρθρο της εφημερίδας « Η εφημερίδα των συντακτών», με δηλώσεις του διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, Στουρνάρα. Ανακτήθηκε 1-5-2020 από:

<https://www.efsyn.gr/node/240126>

[24] Άρθρο capital.gr με προβλέψεις της για την ύφεση της ελληνικής οικονομίας από τη Citi Bank. Ανακτήθηκε 2-5-2020 από:

<https://www.capital.gr/oikonomia/3447878/citi-sto-7-8-i-ufesi-stin-ellada-to-2020-epistrofi-stin-kanonikotita-sta-teli-tou-2021>

[25] Greece - Rating Action Report, Fitch reviews, Fitch. Ανακτήθηκε 2-5-2020 από:

<https://www.fitchratings.com/research/sovereigns/fitch-revises-outlook-on-greece-to-stable-affirms-at-bb-23-04-2020>

[26] Birdsall N.,(2009), How to unlock the \$1 trillion that developing countries urgently need to cope with the crisis. Center for Global development, σελ. 1-5

[27] Real GDP growth rate, Eurostat. Ανακτήθηκε 30-4-2020 από:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00115/CustomView_1/table?lang=en

[28] Total unemployment rate, Eurostat. Ανακτήθηκε 30-4-2020 από:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00203/CustomView_1/table?lang=en

[29] IHS Markit Flash Eurozone PMI, HIS Markit. Ανακτήθηκε 7-5-2020 από:

<https://www.markiteconomics.com/Public/Home/PressRelease/b9c4af250a8e40efabbb1b120b368e6f>

[30] European Economic Forecast Spring 2020 INSTITUTIONAL PAPER 125 | MAY 2020 EUROPEAN ECONOMY, European Commission. Ανακτήθηκε 6-5-2020 από:

https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip125_en.pdf

[31] General government gross debt, Eurostat. Ανακτήθηκε 29-4-2020 από:

<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/teina230/default/table?lang=en>

[32] Barlett W. & Uvalic M., “The Social Consequences of the Global Economical Crisis in South East Europe”, Chapter 1.-3.The Social Crisis, (σελ 4-5), Published by LSEE Reprographics Department, June 2013.

[33] OECD Interim Economic Assessment. Coronavirus: The world economy at risk, 2 March 2020, OECD. Ανακτήθηκε 2-5-2020 από:

<https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/7969896b-en.pdf?expires=1589360758&id=id&accname=guest&checksum=185E1B9CC2677504848F971C7CD54F9C>

[34] ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Third edition, International Labour Organization. Ανακτήθηκε 5-5-2020 από:

https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/briefingnote/wcms_743146.pdf

[35] Ομιλία της ορκωμοσίας του Αμερικανού προέδρου Ρούσβελτ το 1932. Ανακτήθηκε 27-4-2020 από:

<https://www.bartleby.com/124/pres49.html>

[36] Keynes, J. (2001). Η Γενική Θεωρία της απασχόλησης του τόκου και του χρήματος. Μετάφραση από τα Αγγλικά από Αθανασίου, Α. Αθήνα: Παπαζήσης. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 1936).

[37] Debt and COVID-19:A Global Response in Solidarity 17 APRIL 2020, United Nations. Ανακτήθηκε 22-4-202 από:

https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/un_policy_brief_on_debt_relief_and_covid_april_2020.pdf

[38] (Γεωργακόπουλος et al., 2007). Γεωργακόπουλος, Θ., Λιανός, Θ., Μπένος, Θ. & Τσεκούρας, Γ. (2007). Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία. Αθήνα: Γ. Μπένου.

[39] CNBC/Change Research survey, άρθρο στο CNBC. Ανακτήθηκε 1-5-2020 από:

<https://www.cnb.com/2020/04/24/as-working-from-home-becomes-more-widespread-many-say-they-dont-want-to-go-back.html>

[40] Έρευνα του Ελληνογερμανικού Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου για τον κορωνοϊό και τις επιπτώσεις στην αγορά, Ελληνογερμανικό Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο. Ανακτήθηκε 22-4-2020 από:

<https://griechenland.ahk.de/gr/nea/news-details/e--reyna-toy-ellinogermanikoy-emporikoy-kai-biomichanikoy-epimelitirioy-gia-ton-koronoio-kai-tis-epiptoseis-stin-agera>

[41] Recession shapes, Wikipedia. Ανακτήθηκε 9-5-2020 από:

https://en.wikipedia.org/wiki/Recession_shapes

[42] Baldwin και Weder di Mauro 2020, Baker et al. 2020, Gopinath 2020